

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Petra Hájková

**Procesní podmínky civilního soudního řízení
a jejich zkoumání**

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: JUDr. Dita Frintová, Ph.D.

Tematický okruh: Civilní právo procesní

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1. 12. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 240 586 znaků včetně mezer.

Mgr. Petra Hájková

V Praze dne 1. 12. 2019

Ráda bych touto cestou poděkovala všem, kterým vděčím za zpracování a řádné dokončení této rigorózní práce, především JUDr. Ditě Frintové, Ph.D. za vedení práce, cenné rady a připomínky, a dále mé rodině.

OBSAH

Úvod	1
1 Procesní podmínky a jejich zkoumání obecně	3
1.1 Dělení procesních podmínek	4
1.2 Odlišení nedostatků procesních podmínek od vad návrhu na zahájení řízení ...	7
1.3 Nedostatky procesních podmínek a jejich následky	8
1.3.1 Neodstranitelné nedostatky procesních podmínek	8
1.3.2 Odstranitelné nedostatky procesních podmínek	9
2 Procesní podmínky na straně soudu	11
2.1 Civilní pravomoc soudu	11
2.1.1 Obecná pravomoc	12
2.1.2 Zúžená pravomoc	15
2.1.3 Výlučná pravomoc	18
2.1.4 Pravomoc v jiných věcech	21
2.1.5 Pravomoc ve vztahu k cizině	22
Pravomoc ve vztahu k cizině obecně	22
Pravomoc podle práva EU	26
Výlučná pravomoc českých soudů	27
2.1.6 Zkoumání pravomoci, následky jejího nedostatku a spory o pravomoc... Zkoumání pravomoci	28 28
Následky nedostatku pravomoci	29
Spory o pravomoc	31
2.2 Příslušnost soudu	32
2.2.1 Věcná příslušnost	33
Věcná příslušnost okresních soudů	35
Věcná příslušnost krajských soudů	36
Věcná příslušnost Nejvyššího soudu	40
Věcná příslušnost při hlavní intervenci	40
2.2.2 Funkční příslušnost	41

2.2.3	Místní příslušnost.....	41
	Obecná místní příslušnost.....	43
	Určení příslušnosti v dalších případech.....	46
	Místní příslušnost daná na výběr.....	48
	Místní příslušnost výlučná.....	52
	Místní příslušnost určená dohodou.....	54
	Místní příslušnost podle ZŘS.....	55
2.2.4	Příslušnost podle práva EU.....	56
2.2.5	Zkoumání příslušnosti, spory o příslušnost a následky nedostatku příslušnosti.....	56
	Zkoumání věcné příslušnosti, následky jejího nedostatku a spory o věcnou příslušnost.....	57
	Zkoumání místní příslušnosti, následky jejího nedostatku a spory o místní příslušnost.....	61
3	Procesní podmínky na straně účastníků řízení.....	65
3.1	Procesní subjektivita.....	65
3.1.1	Procesní subjektivita fyzických osob.....	66
3.1.2	Procesní subjektivita právnických osob.....	67
3.1.3	Procesní subjektivita státu.....	70
3.1.4	Procesní subjektivita přiznaná zákonem.....	71
3.1.5	Zkoumání procesní subjektivity a následky nedostatku procesní subjektivity.....	72
3.2	Procesní způsobilost.....	77
3.2.1	Procesní způsobilost fyzických osob.....	78
3.2.2	Procesní způsobilost právnických osob.....	81
3.2.3	Procesní způsobilost státu a územních samosprávných celků.....	82
3.2.4	Zkoumání procesní způsobilosti a následky nedostatku procesní způsobilosti.....	84
3.3	Způsobilost být zástupcem účastníka a oprávnění zastupovat.....	86
3.3.1	Zastoupení na základě zákona.....	86
3.3.2	Zastoupení na základě rozhodnutí soudu.....	89
	Opatrovník ad hoc ustanovený soudem.....	89
	Ustanovení zástupce účastníkovi s předpoklady pro osvobození	

od soudních poplatků	93
3.3.3 Zastoupení na základě plné moci	96
4 Negativní procesní podmínky	104
4.1 Překážka litispendence	105
4.1.1 Zkoumání překážky litispendence a následky překážky litispendence ..	107
4.2 Překážka rei iudicatae	108
4.2.1 Zkoumání překážky rei iudicatae a následky překážky rei iudicatae	109
5 Sporné procesní podmínky	111
5.1 Náležitě zahájení řízení	111
5.2 Splněná poplatková povinnost	113
5.3 Zákonný nepodjatý soudce a správné obsazení senátu	114
5.3.1 Zákonný nepodjatý soudce	115
5.3.2 Správné obsazení senátu	117
5.3.3 Rozvrh práce a jeho vliv na požadavky zákonného nepodjatého soudce a správného obsazení senátu	118
Závěr	120
Seznam zkratk	126
Seznam použitých zdrojů	127
Literatura	127
Časopisecké články	129
Vnitrostátní právní předpisy	130
Důvodové zprávy	133
Právo EU	133
Judikatura vnitrostátních soudů	134
Judikatura Soudního dvora	135
Internetové zdroje	136
Ostatní zdroje	136
Procesní podmínky civilního soudního řízení a jejich zkoumání	137
Abstrakt, Klíčová slova	137
Procedural requirements of civil proceedings and examination thereof	138
Abstract, Key words	138

Úvod

Cílem civilního soudního řízení je zajistit prostřednictvím autoritativního vykonatelného rozhodnutí soudu jakožto orgánu veřejné moci spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů účastníků řízení.¹ Aby však k předmětné realizaci práva účastníků řízení vůbec mohlo dojít, stanoví občanské právo procesní určité podmínky, jejichž splnění je v každé jednotlivé věci soudy bezvýjimečně vyžadováno a bez nichž nelze věc projednat, natož rozhodnout. Tyto podmínky se označují jako procesní podmínky.

S ohledem na to, že žádný právní předpis taxativní seznam procesních podmínek neposkytuje a že mezi autory procesněprávních publikací na jejich výčtu nepanuje shoda, je záměrem této práce pojednat nejen o těch náležitostech civilního soudního řízení, které jsou jako procesní podmínky výslovně uvedeny v zákoně, nýbrž i o takových institutech, na jejichž zařazení mezi procesní podmínky nazírá teorie rozdílně, ne-li přímo sporně.

Předkládaná rigorózní práce nemá ambice téma procesních podmínek civilního soudního řízení zcela vyčerpát, to by vzhledem k jejich komplexnosti bylo jen stěží představitelné. Jejím záměrem je pojednat o tom, jaké elementy civilního soudního řízení jsou jako procesní podmínky rozuměny právní úpravou a odborníky v oblasti občanského práva procesního, uceleně je analyzovat, představit jejich stopu v judikatuře, seznámit s postupem jejich zkoumání ze strany soudu a v neposlední řadě uvést, jaké následky má jejich nedostatek na civilní soudní řízení, a to jak na probíhající, tak již pravomocně skončené.

Co se týče sporných procesních podmínek, tj. procesních náležitostí, ohledně

¹ Srov. ZAHRADNÍKOVÁ, R. in ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol.: *Civilní právo procesní*. Vydání 2. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-571-5, s. 36.

jejichž zařazení mezi procesní podmínky není shoda, je autorčinou snahou představit ucelené názory procesněprávních autorů a jejich podpůrné argumenty a vzájemně je konfrontovat.

Práce vychází primárně z platných právních předpisů upravujících civilní soudní řízení. Stěžejním pilířem je bezpochyby zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, jakožto základní pramen občanského práva procesního. Doplňkově je využit zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, který jako speciální zákon ve vztahu k o. s. ř. upravuje výjimky z obecné procesní úpravy. Nelze ovšem opominout ani exkurz do hmotněprávní úpravy, zejména do zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Vzhledem k členství České republiky v EU a dalších mezinárodních organizacích a z toho vyplývajícím závazkům jsou okrajově zmíněny i příslušné právní akty EU, resp. mezinárodní dohody. Značný důraz je kladen na rozsáhlou judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, která v oblasti problematiky procesních podmínek zaujímá nezastupitelné místo. Na úvod je třeba taktéž podotknout, že základem práce není pouze zprostředkovaná teorie, nýbrž i aplikační praxe obecných soudů, s níž měla autorka možnost dopodrobna se seznámit v rámci dvouletého působení na pozici asistentky soudce u okresního soudu v rámci Středočeského kraje.

Práce je strukturována do pěti částí, dále do kapitol a podkapitol. První, obecná část, je zaměřena na vymezení termínu procesních podmínek a procesu jejich zkoumání. Druhá část se věnuje procesním podmínkám na straně soudu – civilní pravomoci a příslušnosti soudu. Třetí část se zabývá procesními podmínkami na straně účastníků řízení, tedy jejich procesní subjektivitou a procesní způsobilostí, dále způsobilostí být zástupcem účastníka a oprávněním zastupovat. Čtvrtá část se zabývá existencí a následky negativních procesních podmínek, kterými jsou překážka litispendence a překážka rei iudicatae. Pátá část představuje sporné procesní podmínky – náležité zahájení řízení, splněnou poplatkovou povinnost a náležitost zákonného nepodjatého soudce a správné obsazení senátu. Závěr je koncipován jednak jako celkové zhodnocení vytyčeného tématu a jednak jako prostor pro představení aktuálně diskutovaného věcného záměru civilního řádu soudního.

1 Procesní podmínky a jejich zkoumání obecně

Civilního soudního řízení jakožto prostředku k dosažení rozhodnutí o věci samé lze použít pouze za určitých zákonem stanovených podmínek. Občanský soudní řád tyto podmínky v nadpisu k ustanovením § 103 – 106 a dále v textu § 103 a 104 označuje jako podmínky řízení.² Zákonodárcem zvolený název však není zcela přesný, neboť evokuje mylnou domněnku, že se jedná o podmínky, které musí být naplněny, aby mohlo dojít k vlastnímu zahájení řízení. Procesualistika proto upřednostňuje termín procesní podmínky, jenž bude používán i v rámci této práce.³

*„Procesními podmínkami nejsou podmínky, za nichž může soud jednat, ale podmínky, bez jejichž splnění nemůže být rozhodnuto ve věci samé“.*⁴ Z uvedené premisy vyplývá, že splnění procesních podmínek není nezbytné pro samotné zahájení řízení, pro něj je určující podaný návrh na zahájení řízení, nýbrž je předpokladem pro projednání věci a vydání meritorního rozhodnutí. Procesní podmínky lze tedy definovat jako předpoklady přípustnosti vydání meritorního rozhodnutí, které ve svém souhrnu vytvářejí rámec realizace práva na soudní ochranu.⁵

Procesní podmínky se naopak nevztahují k hmotnému právu účastníků řízení. Například nedostatek aktivní nebo pasivní věcné legitimace účastníka, který není nositelem hmotného práva, o něž v řízení jde, není nedostatkem procesních podmínek ve smyslu o. s. ř., protože tato skutečnost nebrání vydání meritorního rozhodnutí, které

² Viz ŠTAJGR, František. *Procesní podmínky a jejich zjišťování. Acta Universitatis Carolinae.- Iuridica I-2*. Praha: Univerzita Karlova, 1966, s. 3.

³ Viz WINTEROVÁ, A. in: WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5, s. 213.

⁴ Viz důvodová zpráva ze dne 1.1.2000 k novele občanského soudního řádu provedené zák. č. 30/2000 Sb., Zvláštní část, Poslanecká sněmovna Parlamentu: strana: tisk 257, (ASPI ID): LIT13566CZ.

⁵ Viz WINTEROVÁ, A. in: WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5, s. 213.

má v uvedeném případě podobu zamítavého rozsudku.⁶

Jak již bylo řečeno shora, řízení je řádně zahájeno, i když při podání návrhu na jeho zahájení všechny procesní podmínky splněny nejsou. Dokud však tento nedostatek nebude odstraněn, soud nesmí o věci samé rozhodnout, absentuje-li byť i jen jediná procesní podmínka. Občanský soudní řád ukládá soudu povinnost zabývat se splněním procesních podmínek z úřední povinnosti, a to nejen na začátku řízení, nýbrž (s výjimkou místní příslušnosti) i kdykoli později v jeho průběhu, a to včetně případných opravných řízení.⁷ Na nedostatek procesních podmínek mohou samozřejmě poukázat i sami účastníci řízení. Pro žalovaného je přitom prokazování jejich neexistence, např. namítáním místní či věcné nepřislušnosti, součástí obrany, která však nesměruje k popření samotného práva tvrzeného žalobou, nýbrž k tomu, aby se soud věci vůbec nezabýval. Zjistí-li soud neexistenci jedné či více procesních podmínek, je povinen se s takovým nedostatkem procesně vypořádat.

1.1 Dělení procesních podmínek

Teoretici civilního procesního práva rozlišují většinu procesních podmínek v zásadě shodně, na některé však pohlíží rozdílně, či je vůbec mezi procesní podmínky neřadí. Obecně uznávané procesní podmínky jsou děleny následovně:

I. Procesní podmínky na straně soudu:

- civilní pravomoc soudu (§ 7 o. s. ř.),
- příslušnost věcná (§ 9, 9a o. s. ř.), místní (§ 84 - 89a, 250 o. s. ř.), a funkční (§ 10, 10a o. s. ř.).

⁶ Viz PŘIDAL, O. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 355-356.

⁷ Viz § 103 o. s. ř.

II. Procesní podmínky na straně účastníků řízení:

- procesní subjektivita (§ 19 o. s. ř.),
- procesní způsobilost (§ 20 o. s. ř.),
- způsobilost být zástupcem účastníka a oprávnění zastupovat (§ 22-32 o. s. ř.).

III. Negativní procesní podmínky:

- neexistence překážky litispendence (§ 83 o. s. ř.),
- neexistence překážky rei iudicatae (§ 159a odst. 5 o. s. ř.).⁸

Za další kategorii procesních podmínek označovanou jako tzv. věcné procesní podmínky či procesní podmínky na straně návrhu považují autoři Přidal O., Hromada M., Bureš J., Shelleová I. a Svoboda K. náležité zahájení řízení ve formě návrhu na zahájení řízení nebo usnesení soudu o zahájení řízení. Hromada M., Shelleová I. a Svoboda K. navíc i splnění poplatkové povinnosti za návrh na zahájení řízení podle ZSP. Jako další negativní procesní podmínku vnímají někteří autoři (např. Přidal O.) i neexistenci rozhodčí smlouvy dle ustanovení § 106 o. s. ř.⁹

Winterová A. nadto uvádí, že k procesním podmínkám bývá někdy přiřazováno též rozhodování zákonným nepodjatým soudcem a rozhodování ve správném obsazení soudu. Domnívá se však, že o procesní podmínky v pravém slova smyslu nejde,

⁸ Viz např. WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5, s. 215-216.

⁹ Srov. PŘIDAL, O. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 355; HROMADA, M. in: ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol.: *Civilní právo procesní*. Vydání 2. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-571-5, s. 188; BUREŠ, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 668; SCHELLEOVÁ, I. in: SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Vydání 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-09-0, s. 272-281; SVOBODA, K. in: SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol.: *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-279-3, s.136-137.

jelikož se jedná o požadavky mimoprocenční povahy, jejichž nedostatek znemožňuje jakékoli pokračování v řízení, a tedy i samotné zkoumání procesních podmínek.¹⁰

Winterová A. dále definuje procesní podmínky jako podmínky vymezující žalobní právo a z tohoto hlediska je dělí na absolutní a relativní, a to jak ve smyslu subjektivním, tak objektivním. Absolutní procesní podmínky vedou vždy k zastavení řízení, neboť jejich nedostatek v řízení odstranit nelze. Relativní procesní podmínky jsou naopak takové podmínky, jejichž nedostatek je možný v řízení odstranit. Soud je i při jejich nedostatku způsobilý v řízení pokračovat, rozhodnout o věci samé však může až po zhojení jejich nedostatku, přičemž v případě neúspěchu je povinen řízení zastavit.

I. Procesní podmínky z hlediska subjektivního:

- absolutní – způsobilost účastníků být účastníky řízení,
- relativní – procesní způsobilost účastníků, plná moc zmocněnce.

II. Procesní podmínky z hlediska objektivního:

- absolutní – pravomoc soudu, neexistence překážky věci pravomocně rozhodnuté,
- relativní – věcná, funkční a místní příslušnost soudu, neexistence překážky zahájené rozepře.¹¹

Já osobně k uvedeným obecně uznávaným procesním podmínkám přiřazuji navíc i náležité zahájení řízení.¹² Splnění poplatkové povinnosti, rozhodování zákonným nepodjatým soudcem ani rozhodování ve správném obsazení soudu za procesní podmínky jako většina autorů nepovažují.¹³

¹⁰ Viz WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5, s. 217.

¹¹ Viz WINTEROVÁ, Alena. *Žalobní právo. Acta Universitatis Carolinae.- Iuridica 1-2*. Praha: Univerzita Karlova, 1979, s. 68-69.

¹² Z tohoto důvodu se kapitola 1.3 zabývá pouze těmito procesními podmínkami.

¹³ Blíže viz část 5.

1.2 Odlišení nedostatků procesních podmínek od vad návrhu na zahájení řízení

Nejvyšší soud opakovaně uvedl, že nedostatky procesních podmínek a vady návrhu na zahájení řízení jsou pojmy procesního práva navzájem nezaměnitelné, zákonem samostatně upravené, mají odlišné důsledky a soud na ně reaguje rozdílně. Procesní podmínky a odstraňování jejich nedostatků je proto třeba vždy důsledně odlišovat od náležitostí návrhu na zahájení řízení a ostatních podání a odstraňování jejich vad.

Posuzuje-li soud, zda procesní úkon učiněný ve formě podání má vady, zkoumá, zda jsou splněny všechny zákonné náležitosti dle ustanovení § 42 odst. 4 o. s. ř. (v případě žaloby navíc i dle ustanovení § 79 odst. 1 o. s. ř.). Jestliže soud dojde k závěru, že návrh na zahájení řízení trpí vadami, např. je nesprávně anebo neúplně označen žalovaný (typicky zkomolení některých z identifikujících znaků žalovaného, v označení žalovaného je zjevná písařská chyba apod.), postupuje při odstraňování takové vady dle ustanovení § 43 o. s. ř., a tedy vyzve účastníka, aby své podání ve stanovené lhůtě opravil (doplnil), přičemž ho zároveň poučí o následku nevyhovění výzvě, kterým je odmítnutí návrhu. Pokud návrh na zahájení řízení není ani přes řádnou výzvu soudu náležitě opraven (doplněn) a vytýkaná vada je tak závažného charakteru, že kvůli ní nelze v řízení pokračovat, soud jej usnesením odmítne.

Naproti tomu nedostatek procesní podmínky ve smyslu ustanovení § 103 o. s. ř. není nikdy vadou podání z hlediska jeho úplnosti či správnosti. Je-li kupříkladu v návrhu na zahájení řízení uveden žalovaný, který nemá právní subjektivitu ve smyslu ustanovení § 19 o. s. ř. (žalovaná osoba jako subjekt práva zanikla již před podáním žaloby, žalobce nesprávně za žalovaného označil pouze organizační složku právnické osoby nebo státu atd.) jedná se o neodstranitelný nedostatek procesní podmínky, který nelze zhojit výzvou dle ustanovení § 43 o. s. ř. Za této situace soud řízení

bez dalšího zastaví, aniž by žalobce poučoval o tom, jaký subjekt je zapotřebí správně označit, neboť takové poučení by bylo v rovině hmotněprávní, což je soudům zapovězeno.¹⁴

1.3 Nedostatky procesních podmínek a jejich následky

Jestliže soud kdykoli za řízení zjistí, že některá z procesních podmínek není splněna, musí nejprve posoudit, zda se jedná o takovou podmínku, jejíž nedostatek nelze zhojit, a v tom případě řízení zastaví (neodstranitelný nedostatek procesní podmínky), či zda je možné učinit vhodná opatření směřující k napravení shledaného nedostatku (odstranitelný nedostatek procesní podmínky).¹⁵

Dle uvedeného obecného pravidla postupuje soud vždy při konstatování nedostatku procesních podmínek, s výjimkou speciálně upravených nedostatků věcné příslušnosti (§ 104a, 104b a 104c o. s. ř.) a místní příslušnosti (§ 105 o. s. ř.).

1.3.1 Neodstranitelné nedostatky procesních podmínek

Za situace, kdy soud shledá nedostatek procesní podmínky jakožto neodstranitelný, řízení dle ustanovení § 104 odst. 1 o. s. ř. usnesením, proti kterému je odvolání přípustné¹⁶, vždy bez dalšího zastaví. Rozhodnutí o zastavení řízení má vždy přednost před dalšími úkony soudu, které v dané věci připadají v úvahu, neboť se jím

¹⁴ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 649/2001 ze dne 27.11.2003; usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 18/2004 ze dne 9.3.2004 nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 889/2004 ze dne 1.9.2004.

¹⁵ Viz § 104 o. s. ř.

¹⁶ Viz § 201 o. s. ř.

řízení končí.

Občanský soudní řád výslovně uvádí pouze jedinou procesní podmínku, jejíž nedostatek nelze odstranit, a to nedostatek civilní pravomoci soudu. Pro nedostatek pravomoci soud řízení zastavuje a zároveň rozhoduje o postoupení věci příslušnému orgánu (§ 104 odst. 1 o. s. ř.). Mezi další případy neodstranitelného nedostatku procesní podmínky vedoucího k zastavení řízení patří nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení v den jeho zahájení¹⁷, neexistence návrhu na zahájení řízení, nedostatek funkční příslušnosti soudu¹⁸, překážka litispence (§ 83 odst. 1 o. s. ř.) a překážka rei iudicatae (§ 159a odst. 4 o. s. ř.).

Co se týče překážky věci zahájené, existuje však teoretický předpoklad jejího zhojení. Je-li řízení, které pro další nově zahájené řízení ve stejné věci představuje překážku litispence, pravomocně zastaveno dříve, než dojde k zastavení později zahájeného řízení, je vůči tomuto pozdějšímu řízení překážka litispence odstraněna.¹⁹

1.3.2 Odstranitelné nedostatky procesních podmínek

Pokud soud shledá existenci odstranitelného nedostatku procesní podmínky, učiní primárně v závislosti na charakteru dané podmínky vhodná opatření směřující k jeho zhojení. V řízení přitom může v zásadě pokračovat, o meritu věci však nesmí rozhodnout. Teprve tehdy, když se nedostatek procesní podmínky nezdaří ani po případném přerušení řízení odstranit, soud řízení usnesením zastaví.

¹⁷ S tímto většinovým názorem nesouhlasí Dvořák, B. (blíže viz podkapitola 3.1.5).

¹⁸ Viz PŘIDAL, O. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s. 435 - 438.

¹⁹ Viz BUREŠ, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 671.

Mezi odstranitelné nedostatky procesních podmínek jsou autory procesněprávních odborných publikací shodně řazeny nedostatek procesní způsobilosti účastníka, nedostatek plné moci jakožto průkazu zastoupení a nedostatek povinného zastoupení v dovolacím řízení. Nedostatek procesní způsobilosti účastníka soud odstraňuje tím, že dle ustanovení § 22 o. s. ř. jedná s jeho zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, jehož ustanovení buď iniciuje u příslušného soudu, nebo ho v případě nebezpečí z prodlení předvídaném v ustanovení § 29 odst. 1 o. s. ř. ustanoví sám. Nedostatek plné moci k prokázání zastoupení soud řeší výzvou adresovanou tvrzenému zástupci k jejímu předložení, nedostatek povinného zastoupení před dovolacím soudem pak výzvou ke zvolení zástupce z řad advokátů nebo notářů.²⁰

Ohledně věcné a místní příslušnosti a možnosti nápravy jejich nedostatků mezi autory odborné literatury zabývající se procesním právem nepanuje shoda, jelikož někteří je řadí mezi neodstranitelné nedostatky podmínek řízení a jiní, a s tímto názorem souhlasím i já, naopak mezi (v zásadě) odstranitelné.²¹

²⁰ Srov. tamtéž, s. 671; WINTEROVÁ, A. in: ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. Vydání 4. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-769-0, s. 230.

²¹ Nedostatky věcné a místní příslušnosti jsou autory Burešem J. a Přídalem O. považovány za neodstranitelné, naopak Winterovou A. a Hromadou M. za odstranitelné. K tomu srov. BUREŠ, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 670-671.; PŘIDAL, O. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 357.; WINTEROVÁ, A. in: ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. Vydání 4. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-769-0, s. 230 a HROMADA, M. in: ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol.: *Civilní právo procesní*. Vydání 2. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-571-5, s. 184.

2 Procesní podmínky na straně soudu

Následující kapitola bude pojednávat o procesních podmínkách na straně soudu, jimiž se rozumí civilní pravomoc soudu a příslušnost soudu zabývat se projednávanou věcí, a o odlišných důsledcích nedostatků těchto procesních podmínek.

2.1 Civilní pravomoc soudu

Pravomoc se obecně definuje jako oprávnění svěřené zákonem určitému orgánu (zejména státnímu) vykonávat v rámci dělby moci veřejnou moc, neboli řešit zákonem vymezené otázky. Pravomoc coby nástroj sloužící k zajištění vrchnostenských funkcí státu vychází v první řadě z Ústavy.²²

Soudní pravomoc je ve smyslu shora uvedené definice zákonným oprávněním, ale zároveň i povinností soudu projednat a rozhodnout zákonem vymezené záležitosti, přičemž výsledky této soudní činnosti jsou garantovány jejich vynutitelností. Na ústavní úrovni je soudní pravomoc zakotvena v ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny.²³ Tento článek předvídá existenci nezávislých a nestranných soudů a jiných orgánů (jakýkoliv další orgán veřejné moci, kterému zákon svěřil pravomoc rozhodovat o právech a oprávněných zájmech jednotlivců, např. orgány veřejné správy či orgány Police ČR²⁴),

²² Srov. ŠEBEK, R. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s.22.; HROMADA, M. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 12.

²³ „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“

²⁴ Viz POSPÍŠL, I. in: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 741.

jakožto institucí poskytujících ochranu práv jednotlivců. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny upravující soudní pravomoc obecně pak dále, co do rozsahu záležitostí spadajících do civilní pravomoci soudu, doplňuje ustanovení § 7 odst. 1 až 3 o. s. ř.

Podle ustanovení § 7 o. s. ř. vymezují rámec civilní soudní pravomoci spory a jiné (právní) věci. Před vlastním exkurzem do tématu následující kapitoly je třeba upozornit na skutečnost, že o. s. ř. používá pojem jiné (právní) věci ve dvojném významu. Jednak v kontextu ustanovení § 7 odst. 1 a 2 o. s. ř., které pojednává o jiných právních věcech vyplývajících ze vztahů soukromoprávní povahy, a jednak ve smyslu ustanovení § 7 odst. 3, které upravuje jiné věci, které jsou ze své povahy naopak veřejnoprávní. Pro obě skupiny jiných (právních) věcí přitom platí, že civilní soudní pravomoc v těchto záležitostech není založena přímo o. s. ř., nýbrž prostřednictvím zvláštního zákona.²⁵

Pro úplnost je vhodné dodat, že vedle civilní pravomoci soudu existuje ve smyslu jednotlivých odvětví práva soudní pravomoc trestněprávní, správněprávní a ústavněprávní. Samostatnou problematiku pak představuje vymezení pravomoci, resp. mezinárodní příslušnosti českých soudů ve vztahu k cizině, jde-li o řízení s mezinárodním prvkem.

2.1.1 Obecná pravomoc

Obecná civilní pravomoc soudu je vymezena v ustanovení § 7 odst. 1 o. s. ř. následovně: „*V občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány.*“

²⁵ Srov. ZOULÍK, F. (revidováno MACKOVOU, A.). in WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací.* 9. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-298-1, s. 95.

Jelikož primárním účelem občanského soudního řízení je řešení sporů vyplývajících z hmotného práva, byla v souvislosti s rekodifikací soukromého práva²⁶ přijata zákonem č. 293/2013 Sb.²⁷ rozsáhlá novela o. s. ř účinná od 1. ledna 2014. Nový kodex soukromého práva představil zcela nové hmotněprávní instituty a některé již zavedené modifikoval. Bylo tudíž třeba s ním harmonizovat základní procesní předpis soukromého práva tak, aby byla zaručena soudní ochrana všech subjektivních práv a povinností, které soukromoprávní normy v současnosti upravují.

Novela č. 293/2013 Sb. nahradila mimo jiné předchozí znění ustanovení § 7 odst. 1 o. s. ř.: „...*spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a z obchodních vztahů*...“ na stávající: „...*spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva*...“. Dle důvodové zprávy k uvedené novele bylo cílem této změny vyjádření jedné ze základních myšlenek nově přijatého občanského zákoníku, kterou je koncept jednotného soukromého práva. Tedy již nadále nerozlišovat vztahy občanskoprávní, pracovní, rodinné a obchodní, nýbrž i v rovině civilního procesu nazírat na soukromé právo jako na celek. Odstraněním výčtu jednotlivých oblastí soukromého práva bylo rovněž do budoucna zamezeno nesprávnému výkladu, že neexistence normy hmotného práva se rovná neexistenci civilní pravomoci soudu.²⁸

Obecnou civilní pravomocí tedy soud disponuje ve věcech vyplývajících z poměrů soukromého práva za předpokladu, že je neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány dle zákona. Rozhodujícím kritériem pro posouzení, zda určitý právní vztah spadá do kategorie věcí vyplývajících z poměrů soukromého práva, je jeho obsah (materiální kritérium), nikoli to, jakým právním předpisem je tento vztah upraven

²⁶ Dne 1.1.2014 vešel v účinnost občanský zákoník a řada dalších předpisů, které jsou součástí tzv. rekodifikace soukromého práva.

²⁷ Zákon č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

²⁸ Viz důvodová zpráva ze dne 27.2.2013 k novele občanského soudního řádu provedené zák. č. 293/2013 Sb., Zvláštní část, Poslanecká sněmovna Parlamentu: strana: tisk 932/0, (ASPI ID): LIT45496CZ.

(formální kritérium). Civilní soudní pravomoc se obecně vztahuje na věci, jejichž předmětem jsou nároky vyplývající ze soukromoprávních vztahů, přičemž povaha účastníků takových vztahů není rozhodující.²⁹

Za účelem klasifikace konkrétního právního vztahu jako soukromoprávního či veřejnoprávního se vychází z tzv. teorie mocenské (v praxi nejčastěji), tzv. teorie zájmové a tzv. teorie organické. Pouhá účast státu nebo jiného veřejnoprávního subjektu neznamena automaticky, že se jedná o veřejnoprávní vztah. Vždy je nutné zhodnotit poměr soukromoprávních a veřejnoprávních prvků daného vztahu. Pro soukromoprávní vztahy je typická autonomie vůle a rovné postavení jejich subjektů, kdy žádný subjekt nemůže jednostranným autoritativním vrchnostenským aktem založit jinému subjektu právní vztah nebo určit jeho právní postavení.³⁰

K soukromoprávní povaze právního vztahu se vyjádřil i zvláštní senát zřízený pro rozhodování kompetenčních sporů podle zákona č. 131/2002 Sb.³¹, který judikoval, že o spor vyplývající ze soukromoprávního vztahu jde tehdy, pokud: „*Obě strany tohoto sporu mají rovné postavení, jedna není nadřizena druhé a žádná ze stran nemůže prosadit svou vůli jinak než před orgánem, který je k řešení takového sporu povolán zákonem.*“³²

Jak bylo konstatováno výše, do obecné civilní soudní pravomoci patří soukromoprávní spory a jiné soukromoprávní právní věci. Ustanovení § 7 odst. 1 o. s. ř. řadí na prvé místo právě spory, čímž je vyjádřen jednak zásadní význam sporného řízení v civilním procesu a jednak z hlediska aplikačního také fakt, že k založení civilní pravomoci soudu ohledně sporů z jakékoli soukromoprávní oblasti není třeba žádného

²⁹ Viz HAVLÍČEK, K. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha I. § 1 – 78 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 45.

³⁰ Viz ŠEBEK, R. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 23.

³¹ Zákon č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů.

³² Viz usnesení zvláštního senátu sp. zn. Konf 95/2004 ze dne 27.9.2005.

navazujícího konkrétního ustanovení. K založení civilní soudní pravomoci ohledně jiných právních věcí vyplývajících ze vztahů soukromého práva je naopak další zvláštní zákonné ustanovení nezbytné, jelikož v těchto případech soud vydává konstitutivní rozhodnutí. Civilní pravomoc soudu v těchto věcech pak vychází z hmotněprávních ustanovení, na která navazují ta procesní.³³

2.1.2 Zúžená pravomoc

Zvláštní zákon může na základě ustanovení § 7 odst. 1 poslední části souvětí o. s. ř. vyloučit projednávání o soukromoprávních záležitostech z pravomoci soudu a přenést rozhodovací pravomoc na jiný orgán. V takovém případě hovoříme o tzv. zúžené pravomoci soudu.

Důvodem přenesení pravomoci je zejména fakt, že se jedná o věci náročné odborně či technicky, anebo naopak o věci četné počtem a přitom právně a skutkově nesložité, které mohou být efektivněji a zpravidla i rychleji vyřízeny jiným orgánem disponujícím nezbytným odborným aparátem. Jiným orgánem je třeba ve smyslu ustanovení § 244 o. s. ř. rozumět orgány moci výkonné (např. Energetický regulační úřad podle zákona č. 458/2000 Sb., či katastrální úřady podle zákona č. 256/2013 Sb.), orgány samosprávných celků (např. orgány obce podle zákona č. 128/2000 Sb.), orgány zájmové nebo profesní samosprávy (např. Komora podle zákona č. 85/1996 Sb.), příp. smírčí orgán zřízený podle zvláštního předpisu (např. finanční arbitr podle zákona č. 229/2002 Sb.).³⁴

³³ Viz ZOULÍK, F. (revidováno MACKOVOU, A.). in WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 9. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-298-1, s. 95.

³⁴ Srov. ŠEBEK, R. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 24.; HROMADA, M. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P.,

Aby byl zachován ústavní požadavek soudního přezkumu zákonnosti rozhodnutí orgánu veřejné správy ve smyslu ustanovení čl. 36 odst. 2 Listiny, musí být i v případě přenesení pravomoci na jiný orgán dána možnost soudní kontroly. Podle ustanovení § 7 odst. 2 o. s. ř. proto platí, že záležitosti vyplývající ze vztahů soukromého práva, o kterých pravomocně rozhodl jiný orgán, projednávají a rozhodují soudy za podmínek části páté o. s. ř.

Otázka přenesení pravomoci v soukromoprávních věcech ze soudu na jiný orgán ovšem není vždy naprosto jednoznačná. Naopak, v praxi se setkáváme se záležitostmi, ohledně nichž není zcela zřejmé, zda je možno je subsumovat pod zúženou pravomoc, či nikoli. Typicky se jedná o situace, kdy soud prvního stupně o věci rozhodne, ale odvolací soud řízení zastaví s tím, že po právní moci usnesení bude věc postoupena jinému orgánu, který určí. Na Nejvyšším soudu pak je, aby o pravomoci v dané věci rozhodl s konečnou platností a legislativní nejasnost odstranil do budoucna.

Shora uvedené lze demonstrovat na usnesení Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 3727/2008 ze dne 30. listopadu 2010 týkajícím se posuzování pravomoci ohledně rozhodnutí o návrhu, jímž se rodič domáhal na zdravotnickém zařízení podání informací o zdravotním stavu dítěte a umožnění nahlédnutí do jeho zdravotní dokumentace obsahující citlivé údaje ve smyslu ustanovení § 4 písm. b) zákona č. 101/2000 Sb.³⁵ Konkrétně se jednalo o to, zda s přihlédnutím k úpravě obsažené v zákoně o ochraně osobních údajů a v zákoně o péči o zdraví lidu³⁶ lze dospět k závěru, že neumožnění nahlédnutí do zdravotní dokumentace, resp. poskytnutí informací o zdravotním stavu pacienta by pro řešení této otázky zakládalo rozhodovací pravomoc Úřadu pro ochranu osobních údajů jakožto dozorového a kontrolního orgánu. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že předmětné zvláštní zákony pravomoc civilního soudu v dané věci nezužují a rozhodnutí otázky (ne)poskytnutí informací o zdravotním stavu

LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 13.

³⁵ Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶ Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

pacienta obsahujících citlivé údaje pravomoc Úřadu pro ochranu osobních údajů nezakládá.

Do souvislosti se zúženou pravomocí soudu se staví rovněž rozhodčí řízení a řízení před rozhodčí komisí spolku, která upravuje ustanovení § 106 o. s. ř.³⁷ Pravomoc rozhodce však není založena přímo zákonem, ale teprve uzavřením rozhodčí smlouvy na základě zákona č. 216/1994 Sb.³⁸ Na rozdíl od záležitostí, které jsou svěřeny jiným orgánům přímo zákonem, je soud za určitých předpokladů oprávněn věc, ohledně níž existuje rozhodčí smlouva, projednat a rozhodnout. Je totiž na žalovaném, aby při prvním úkonu ve věci samé namítal nedostatek pravomoci soudu s poukazem na rozhodčí doložku. Jestliže soud zjistí, že věc má být skutečně podle smlouvy účastníků projednána v řízení před rozhodcem, nemůže ji nadále projednávat a řízení zastaví.

Pokud žalovaný námitku existence rozhodčí smlouvy neuplatní vůbec, uplatní ji opožděně anebo pokud účastníci prohlásí, že na rozhodčí smlouvě netrvají, zůstane pravomoc soudu k projednání a rozhodnutí věci zachována. Pravomoc soudu je rovněž zachována, pokud vyjde najevo, že věc nemůže být podle práva České republiky podrobena rozhodčí smlouvě, nebo že rozhodčí smlouva je neplatná, příp. že vůbec neexistuje nebo že její projednání v řízení před rozhodci přesahuje rámec pravomoci přiznané jim smlouvou, anebo že se rozhodčí soud odmítl věci zabývat.

Jestliže účastník řízení při svém prvním úkonu vůči soudu uplatní námitku, že věc má být podle smlouvy projednána před rozhodci, a soud přesto ve věci jednal a rozhodl, jedná se o vadu řízení ve smyslu ustanovení § 205 odst. 2 písm. a) o. s. ř., neboť nebyly splněny procesní podmínky.

Shora uvedené platí obdobně pro řízení před rozhodčí komisí spolku,

³⁷ Viz § 106 odst. 1 o. s. ř.

³⁸ Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů.

kteřé ustanovení § 256 občanského zákoníku svěřuje rozhodování sporných záležitostí týkajících se spolkové samosprávy v rozsahu určeném stanovami a pokud tento není určen, rozhoduje spory mezi členem a spolkem o placení členských příspěvků a přezkoumává rozhodnutí o vyloučení člena ze spolku.

2.1.3 Výlučná pravomoc

Další výjimkou z obecné civilní pravomoci soudu je tzv. výlučná pravomoc, neboli okruh záležitostí, které civilní soudy nesmí rozhodovat ani jako prejudiciální otázku. Výlučnou pravomoc upravuje jednak ustanovení § 109 odst. 1 písm. c) o. s. ř. ve vztahu k soudnictví ústavnímu a jednak ustanovení § 135 odst. 1 o. s. ř. ve vztahu k soudnictví trestnímu, správnímu a civilnímu, pokud jde o případy rozhodování o osobním stavu.³⁹

V ústavním soudnictví se výlučná pravomoc uplatní, dojde-li soud v souvislosti se svou rozhodovací činností ke zjištění, že zákon nebo jeho jednotlivé ustanovení, jehož má být ve věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem. V takové situaci soud předloží věc dle ustanovení čl. 95 odst. 2 Ústavy Ústavnímu soudu, jenž je jediným orgánem oprávněným k posuzování ústavnosti zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, a zároveň řízení dle ustanovení § 109 odst. 1 písm. c) o. s. ř. přeruší. Předložením se rozumí podání návrhu u Ústavního soudu na zrušení zákona nebo jeho části podle ustanovení § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o ústavním soudu.⁴⁰

Podle ustanovení § 135 o. s. ř. se v trestním, příp. správním soudnictví výlučná

³⁹ Viz ZOULÍK, F. (revidováno MACKOVOU, A.). in WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací.* 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5, s. 94.

⁴⁰ Viz DOLEŽÍLEK, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář.* Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 750.

pravomoc uplatňuje, jde-li o posouzení, zda byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů a kdo jej spáchal. Civilní soud sám nemůže jako předběžnou otázku řešit vinu v trestněprávní nebo správněprávní rovině, nýbrž je vázán pravomocným rozhodnutím jiného orgánu o tom, že se určitá osoba dopustila trestného činu, přestupku, či jiného správního deliktu. Jiné výroky trestního rozsudku či správního rozhodnutí civilní soud nezavazují. Výjimkou z vázanosti výroku jiného rozhodnutí jsou rozhodnutí učiněná v blokovém řízení, která jsou pro soud závazná.

V souvislosti s výkladem ustanovení § 135 o. s. ř. je třeba upozornit na nový zákon o přestupcích⁴¹, který s účinností od 1. července 2017 terminologicky i věcně nahradil pojem správní delikt pojmem přestupek. Do textu o. s. ř. nicméně uvedená terminologická změna, která měla být v jednotlivých dotčených zákonech provedena prostřednictvím tzv. změnového zákona⁴², promítnuta nebyla. Vzhledem k dosavadní roztržitosti právní úpravy přestupků bylo na předpokládané případy legislativního opomenutí pamatováno v přechodných ustanoveních zákona o přestupcích. Ustanovení § 112 odst. 1 uvedeného zákona stanoví právní fikci, na jejímž základě dochází v jednotlivých zákonech k nahrazení pojmu správní delikt, s výjimkou disciplinárních deliktů, pojmem přestupek. Obdobně je upraven vztah k dosavadním procesním institutům. Ustanovení § 112 odst. 6 uvedeného zákona řeší přechod z dosavadní úpravy blokového řízení na příkazní řízení, v rámci něhož je příkaz vydáván na místě.⁴³

Soud není vázán ani zprošťujícím rozhodnutím, s jeho existencí se nicméně musí vypořádat při svém rozhodování. Odsuzujícím rozhodnutím cizozemského orgánu je soud vázán jen tehdy, je-li takové rozhodnutí na území České republiky uznáno

⁴¹ Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.

⁴² Zákon č. 183/2017 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákona o některých přestupcích.

⁴³ Důvodová zpráva ze dne 1.7.2015 k zákonu č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, Zvláštní část, Poslanecká sněmovna Parlamentu: strana: tisk 555/0, (ASPI ID): LIT209402CZ.

ve smyslu zákona č. 104/2013 Sb.⁴⁴ Za předpokladu, že v průběhu trestního řízení k vydání rozhodnutí o spáchání trestného činu nedošlo (např. z důvodu amnestie), soud je oprávněn otázku spáchání trestného činu řešit jako otázku předběžnou.⁴⁵

Soud není trestním rozsudkem nebo rozhodnutím správního orgánu vázán ani tehdy, jedná-li se o posouzení otázky spoluzavinění dalších osob. Jestliže tedy okolnosti případu nasvědčují, že se na spáchání trestného činu či přestupku svým jednáním podílela kromě pachatele i jiná osoba, není soud při zkoumání podmínek spoluodpovědnosti této osoby vázán výrokem o vině pachatele.⁴⁶

Co se týče výlučné pravomoci, pokud jde o případy rozhodování o osobním stavu, je třeba zdůraznit, že otázky osobního stavu nikdy nelze řešit jako prejudiciální otázky v jiném řízení, vždy je musí řešit věcně a místně příslušný soud v řízení, ve kterém se o osobním stavu rozhoduje (např. řízení o rozvod manželství, o omezení svéprávnosti, o osvojení atd.). Tímto zákonným zákazem je vyjádřena obecnější zásada, která se, i když není výslovně uvedena v zákoně, jeví jako samozřejmá. A to, že otázky hmotněprávních vztahů, které vznikají, mění se nebo zanikají konstitutivním rozhodnutím soudu, nemohou být řešeny jako otázky předběžné v rámci jiného řízení. Dokud totiž není vydáno pravomocné konstitutivní rozhodnutí, právní vztah nemůže vzniknout, být změněn nebo zaniknout.⁴⁷

⁴⁴ Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁵ HROMADA, M. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 469.

⁴⁶ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 562/99 ze dne 28.11.2000.

⁴⁷ Viz BUREŠ, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 933.

2.1.4 Pravomoc v jiných věcech

Jiné věci, které nejsou svou povahou soukromoprávní (pročež nespádají pod obecnou civilní pravomoc soudu), může soud dle ustanovení § 7 odst. 3 o. s. ř. řešit jen za podmínky, že tak stanoví zvláštní zákon. Potřeba zvláštního zákonného zmocnění v případě záležitostí veřejnoprávní povahy vychází z toho, že se ve své podstatě jedná o extenzi civilní pravomoci soudu.⁴⁸ Hlavním právním předpisem svěřujícím pravomoc civilním soudům nad rámec obecné civilní pravomoci je v současnosti ZŘS, které upravuje kupříkladu řízení ve věcech kapitálového trhu (§ 316 a násl.), řízení o předběžném souhlasu s provedením šetření ve věcech ochrany hospodářské soutěže (§ 323 a násl.) nebo řízení o nahrazení souhlasu zástupce samosprávné komory⁴⁹ k seznámení se s obsahem listin (§ 332 a násl.).

Mezi další zvláštní zákony, které zakládají pravomoc civilního soudu v jiných než soukromoprávních záležitostech, lze uvést:

- zákon č. 424/1991 Sb.⁵⁰ ve věci přezkumu rozhodnutí orgánu strany a hnutí o skutečnostech vyznačovaných v rejstříku stran a hnutí (§ 16a),
- zákon č. 2/1991 Sb.⁵¹ ve věci rozhodování o návrhu na zrušení nebo změnu rozhodnutí rozhodce o plnění závazků z kolektivní smlouvy (§ 14) a ve věci rozhodování o návrhu na určení nezákonnosti stávkový nebo výluky (§ 21 a 29),
- zákon č. 216/1994 Sb.⁵² ve věci jmenování rozhodců (§ 9) a ve věci zrušení rozhodčího nálezu (§ 31 a násl.),

⁴⁸ Srov. Viz ZOULÍK, F. (revidováno MACKOVOU, A.). in WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací.* 9. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-298-1, s. 95.

⁴⁹ České advokátní komory a Komory daňových poradců.

⁵⁰ Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů.

⁵¹ Zákon č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů.

- zákon č. 262/2006 Sb.⁵³ ve věci rozhodování o návrhu zaměstnance v pracovním poměru nebo zaměstnavatele na vyslovení neplatnosti volby do rady zaměstnanců,
- zákon č. 125/2008 Sb.⁵⁴ ve věci rozhodování o jmenování a odvolání znalce (§ 28 a násl.),
- zákon č. 582/1991 Sb.⁵⁵ ve věci rozhodování sporů o vzájemné vypořádání mezi zaměstnavatelem a příjemcem důchodu (§ 118c).

2.1.5 Pravomoc ve vztahu k cizině

Pravomoc ve vztahu k cizině obecně

Za situace, kdy soudu dojde návrh na zahájení řízení obsahující mezinárodní prvek, je nejdříve nutno vyřešit otázku, zda jsou vůbec české orgány oprávněny věc projednat a rozhodnout. Před samotným náhledem do následující kapitoly je třeba upozornit na nejednotnou terminologii týkající se této problematiky. Odborná veřejnost totiž ve vztahu tuzemského soudu k cizině používá dvou pojmů, a to pravomoc a mezinárodní příslušnost soudu.

Kučera Z. volí pojem pravomoc, jelikož podle něj normy mezinárodního práva soukromého pouze vymezují hranice pravomoci tuzemských justičních orgánů, přičemž se nezajímají o to, jak pravomoc svých orgánů vymezují jiné státy. K výrazu mezinárodní příslušnost říká, že tento lze použít v těch případech, kdy normy

⁵² Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵³ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁴ Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁵ Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

mezinárodního práva soukromého respektují pravomoc cizího státu a vyvozují z ní důsledky pro české řízení. Záleží tedy na tom, zda se podle vnitrostátního zákona mohou věci zabývat orgány jiného státu, tzn. ohledně věci lze přiznat mezinárodní příslušnost zahraničnímu orgánu.⁵⁶ Na Kučeru Z. identicky navazuje Růžička K.⁵⁷

Pauknerová M. k této problematice uvádí, že pojem příslušnost, který je používán v unijním právu, odpovídá českému pojmu pravomoc. V českém právu se termín pravomoc užívá ve smyslu oprávnění soudu rozhodovat, termín příslušnost pak určuje soud, který je v konkrétní věci povolán provést řízení.⁵⁸

Také Hrnčířiková M. považuje za vhodnější termín pravomoc, přičemž dodává: „*Termín příslušnost je připuštěn s ohledem na autonomní výklad unijního práva, dále je odvozován od formulace ustanovení dotčených nařízení, která určují příslušnost soudů členských států na základě objektivních kritérií, tj. určují mezinárodní příslušnost soudů členských států EU.*“ Dle Hrnčířikové M. je však naprosto nevhodné používat pojem mezinárodní pravomoc, která může nesprávně evokovat pravomoc vnitrostátních soudů založenou nadstátní autoritou.⁵⁹

Naopak Havlíček K. volí termín mezinárodní příslušnost. Dle jeho názoru nejde z definičního hlediska v cizineckých agendách o dispozici soudu „mocí práva“, ale o procesní promítnutí působnosti (kompetence). Soud je sice nadán pravomocí, tuto však může uplatnit jen v oblasti vztahů s mezinárodním prvkem.

⁵⁶ Viz KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. opravené a doplněné vydání. Plzeň - Brno: Aleš Čeněk - Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-231-5, s. 382-383.

⁵⁷ Viz KUČERA, Z. (revidováno RŮŽIČKOU, K.) in KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K. a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vyd. Plzeň - Brno: Aleš Čeněk - Doplněk, 2015. ISBN 978-80-7380-550-0, s. 352.

⁵⁸ Viz PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-504-6, s. 96-97.

⁵⁹ HRNČIŘIKOVÁ, M. in ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-594-7, s. 283.

Rovněž Trebatický P. se přiklání k používání pojmu mezinárodní příslušnost.⁶⁰

Ani judikatura není v používání terminologie jednotná. V rozhodnutích jak Ústavního soudu, tak Nejvyššího soudu je paralelně užíváno pojmů pravomoc i mezinárodní příslušnost.⁶¹ V této rigorózní práci bude používán výraz pravomoc.

V řízeních s přeshraničním prvkem je nutno civilní pravomoc soudu zkoumat nejen ve vztahu k jiným orgánům České republiky, nýbrž i ve vztahu k orgánům cizozemským – soudům, úřadům, popř. k orgánům EU. Občanský soudní řád neupravuje pravomoc soudů ve vztahu k cizině přímo, avšak určením podmínek věcné, místní a funkční příslušnosti současně vymezuje příslušnost konkrétního soudu nejen ve vztahu k tuzemským soudům, ale i ve vztahu k cizím soudům.⁶²

Za účelem posouzení, zda je k projednání a rozhodnutí věci s cizím prvkem založena pravomoc vnitrostátního soudu, je třeba v první řadě zjistit, zda otázku pravomoci v konkrétní věci upravují přímo použitelné právní akty EU, nebo dvoustranná či mnohostranná mezinárodní smlouva⁶³. Jestliže z uvedených pramenů práva pravomoc zjistit nelze, postupuje soud podle ustanovení § 6 ZMPS, podle kterého je pravomoc českých soudů zásadně dána, jestliže je podle procesních

⁶⁰ Srov. HAVLÍČEK, K. a TREBATICKÝ, P. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha I. § 1 – 78 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 44, 49.

⁶¹ Srov. usnesení Ústavního soudu č. j. I. ÚS 2329/15-1 ze dne 18.7.2016; usnesení Ústavního soudu č. j. III. ÚS 2823/15-1 ze dne 2.2.2016; usnesení Nejvyššího soudu č. j. 26 Cdo 1089/2015 ze dne 9.12.2015; usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Nd 201/2013 ze dne 11. 11. 2015 nebo usnesení Nejvyššího soudu č. j. 31 Nd 316/2013 ze dne 12.11.2014.

⁶² Viz usnesení Nejvyššího soudu č. j. 33 Odo 1207/2005 ze dne 15.2.2007.

⁶³ Např. Luganská úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních ze dne 30. října 2007 nebo Haagské úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí ze dne 19. října 1996.

předpisů pro řízení místně příslušný soud na území České republiky.⁶⁴

Zákon o mezinárodním právu soukromém je rovněž zásadním právním předpisem upravujícím otázku vynětí z pravomoci českých soudů. Dle ustanovení § 7 odst. 1 ZMPS jsou z pravomoci vnitrostátních soudů vyňaty cizí státy, pokud jde o výkon jejich veřejných pravomocí, a to včetně jejich majetku, který je k takovému výkonu používán nebo určen. Dříve byl obsah jurisdikční imunity státu vnímán jako absolutní, tedy jakákoli souvislost státu s předmětem sporu vedla ke konstatování imunity, a tím automaticky k nemožnosti vést s ním řízení před cizím soudem. V rámci dynamického rozvoje mezinárodních vztahů se však tento právní poměr vyvíjel směrem k funkčnímu pojetí, což znamená, že v současné době se stát nemůže platně dovolávat své jurisdikční imunity, jde-li o případy, kdy nejedná jako vykonavatel veřejné moci (typicky jde o řízení týkající se obchodních transakcí státu, vlastnictví, užívání majetku, účasti státu v obchodních společnostech či případy náhrady újmy způsobené na majetku či osobám). Pokud tedy cizí stát nevystupuje jako suverénní nositel veřejné moci, ale jako právnická osoba v záležitostech vyplývajících z individuálních vztahů, pro které je charakteristické rovné postavení účastníků, nepoživá funkční imunity, a tudíž není vyňat z pravomoci českých soudů.⁶⁵

Pravomoci vnitrostátních soudů nejsou podrobeny ani osoby, mezinárodní organizace a instituce požívající imunity, kterou jim přiznává mezinárodní smlouva (např. Vídeňská úmluva o konzulárních stycích⁶⁶), obecné mezinárodní právo nebo vnitrostátní právní předpisy.⁶⁷

⁶⁴ Viz HROMADA, M. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 18.

⁶⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 2215/2007 ze dne 25. 6. 2008.

⁶⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb. ze dne 12. února 1969 o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích.

⁶⁷ Viz HROMADA, M. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 19.

Pravomoc podle práva EU

Prvním aktem na půdě Evropských společenství, který řešil otázku civilní pravomoci soudů jednotlivých členských států a otázku uznání a vykonatelnosti soudních rozhodnutí, byla Bruselská úmluva o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních vstupující v planost roku 1973. Ač s sebou úmluva přinesla řadu nesporných výhod, její forma v podobě uzavřené mezinárodní smlouvy (tzn. smlouvy omezené jen na členské státy) představovala problém. V případě přístupu nového členského státu bylo totiž třeba některé články úmluvy novelizovat či jinak upravovat, přičemž stávající členové museli novou verzi opět ratifikovat. Za této situace docházelo k tomu, že po určitou dobu platily v různých státech rozdílné verze úmluvy.⁶⁸

Zásadní rozvoj unifikace mezinárodního práva soukromého na unijní úrovni přinesla Amsterodamská smlouva⁶⁹ umožňující úpravu prostřednictvím norem sekundárního práva. V současné době je stěžejním přímo použitelným právním aktem EU, který upravuje pravomoc soudů členských států k projednání a rozhodnutí občanskoprávních a obchodních věcí, nařízení Brusel I bis⁷⁰. Oblast rodinného práva, kterážto je v praxi jednou z nejčastěji řešených sporů s mezinárodním prvkem, je pak na unijní úrovni upravena nařízením Brusel II bis (přepřpracované znění)⁷¹.

⁶⁸ Viz ROZEHNALOVÁ, N. in: ROZEHNALOVÁ, N., VALDHANS, J., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie: (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I)*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-016-5, s. 24-25.

⁶⁹ Amsterodamská smlouva; Úř. věst. C 340, 10.11.1997, s. 1.

⁷⁰ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech; Úř. věst. L 351, 20.12.2012, s. 1.

⁷¹ Nařízení Rady (EU) 2019/1111 ze dne 25. června 2019 o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti a o mezinárodních únosech dětí (přepřpracované znění); Úř. věst. L 178, 2.7.2019, s. 1.

Výlučná pravomoc českých soudů

Nejvyšší soud vyložil výlučnou pravomoc českých soudů v usnesení č. j. 26 Cdo 4794/2015 ze dne 26. ledna 2016 následovně: „*Výlučná pravomoc českých soudů znamená, že určité záležitosti smějí projednávat výhradně jen tuzemské justiční orgány. Z ustanovení zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním vyplývá výlučná pravomoc českých soudů ve věcech nezletilých českých občanů, i když žijí v cizině, prohlášení za mrtvého českého občana, či projednání nemovitého dědictví, které je v České republice, tj. i kdyby šlo o nemovité dědictví po cizinci. Z povahy věci a také z ustanovení § 88 o. s. ř. pak vyplývá i v dalších případech, mimo jiné např. pro řízení o právech k nemovitosti na území České republiky.*“⁷²

O výlučnou pravomoc tuzemských soudů se jedná, jestliže je projednávaná věc z hlediska českého práva vnitrostátní povahy a zároveň se v ní nevyskytuje žádný mezinárodní prvek. Ovšem ani tehdy nelze vyloučit, aby o dané věci rozhodl rovněž cizozemský soud. Kupříkladu pokud český občan dlouhodobě žije a zemře na území cizího státu, může nastat situace, kdy je rozhodnutí o prohlášení českého občana za mrtvého vydáno nejen vnitrostátním soudem, ale zároveň i soudem zahraničním, jenž tak učiní v zájmu úpravy právních poměrů ohledně majetku zesnulého anebo v zájmu úpravy rodinných poměrů zesnulého, kdy jeho manželka je příslušnicí tohoto cizího státu.

Výlučná pravomoc českých soudů má zásadní význam pro posouzení uznávání a výkonu cizích rozhodnutí. Dle ustanovení § 15 odst. 1 ZMPS platí, pokud z dalších ustanovení tohoto zákona nevyplývá něco jiného (viz např. ustanovení § 51 odst. 1 ZMPS), že pravomocná cizí rozhodnutí nelze uznat, jestliže věc náleží do výlučné pravomoci českých soudů. Řízení vedené cizozemským soudem o věci spadající

⁷² Srov. KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. opr. a dopl. vyd. Plzeň - Brno: Aleš Čeněk - Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-231-5, s. 386.

do tuzemské výlučné pravomoci tudíž nezakládá překážku věci zahájené pro řízení vedené před českým soudem, zásadně na něj nemá žádné účinky.⁷³

2.1.6 Zkoumání pravomoci, následky jejího nedostatku a spory o pravomoc

Zkoumání pravomoci

Otázku pravomoci zkoumá soud ve smyslu ustanovení § 103 o. s. ř. z úřední povinnosti kdykoli za řízení, přičemž v závislosti na výsledku přezkoumání buď vydá zvláštní rozhodnutí, nebo žádné takové rozhodnutí nevydává.

O otázce pravomoci musí být rozhodnuto (tzn. musí být vydáno zvláštní rozhodnutí) ve dvou případech. Za prvé, jestliže sám soud popírá existenci pravomoci, je jeho jedinou možností vydání usnesení o zastavení řízení, po jehož právní moci bude věc postoupena příslušnému orgánu v tomto usnesení určenému. Za druhé, jestliže nedostatek pravomoci namítá účastník, typicky žalovaný. V tomto případě soud musí realizovat obecnou povinnost vydat rozhodnutí o každém návrhu kohokoli, kdo se účastní na řízení, a o vznesené námitce kladně či záporně rozhodnout. Rozhodnutí o přezkoumání pravomoci má vždy formu usnesení, v případě potvrzení pravomoci však může být z důvodu hospodárnosti řízení vtěleno do rozsudku o věci samé. Jestliže rozhodnutí nabude právní moci, je pro danou věc otázka pravomoci definitivně vyřešena.

Má-li soud naopak za to, že ve věci jeho pravomoc dána je a žádný z účastníků její nedostatek nenamítl, není zvláštního rozhodnutí třeba. Fakt, že soud o své

⁷³ Viz KUČERA, Z. (revidováno RŮŽIČKOU, K.) in KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K. a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vyd. Plzeň - Brno: Aleš Čeněk - Doplněk, 2015. ISBN 978-80-7380-550-0, s. 353-354.

pravomoci nemá pochyb, je zřejmý z toho, že začal ve věci samé jednat a bez dalšího v řízení pokračuje.⁷⁴ Rozhodne-li tedy soud o žalobě meritorně, zahrnuje toto rozhodnutí v sobě též závěr, že pravomoc soudu v dané věci je dána.⁷⁵

Co se týče posuzování pravomoci, neplatí zásada perpetuatio fori.⁷⁶ Pro závěr o nedostatku pravomoci tudíž nejsou rozhodné okolnosti, které tu jsou v době zahájení řízení, nýbrž okamžik vydání meritorního rozhodnutí. Není-li pravomoc k projednání a rozhodnutí věci dána v době zahájení řízení, avšak v době, kdy soud o věci samé rozhoduje, již pravomoc dána je, není důvod řízení zastavit pro nedostatek pravomoci podle stavu ke dni zahájení řízení.⁷⁷

Následky nedostatku pravomoci

Jestliže soud zjistí nedostatek pravomoci, je jeho povinností podle ustanovení § 104 odst. 1 věty druhé o. s. ř. řízení nejen zastavit, ale také vyslovit, kterému příslušnému orgánu bude věc po právní moci usnesení o zastavení řízení postoupena. Zákonem stanovené povinnosti určit příslušný orgán se soud (s výjimkou případů, kdy zastavovaná věc spadá do pravomoci cizozemských soudů) nemůže zbavit ani prostým poukázáním na fakt, že řízení v téže věci již u orgánu, jemuž má být daná věc postoupena, probíhá, či dokonce proběhlo. Důsledky, které z takového stavu plynou, je totiž oprávněn vyvodit právě jen orgán, do jehož pravomoci projednání a rozhodnutí věci náleží. Jestliže soud v usnesení o zastavení řízení opomene uvést výrok o postoupení věci konkrétnímu příslušnému orgánu, zatíží řízení vadou, která

⁷⁴ Viz ŠTAJGR, František. Procesní podmínky a jejich zjišťování. *Acta Universitatis Carolinae.- Iuridica I-2*. Praha: Univerzita Karlova, 1966, s. 10.

⁷⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1896/2002 ze dne 8.4.2003.

⁷⁶ Srov. § 11 o. s. ř.

⁷⁷ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1578/2008 ze dne 29.4.2010.

může mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.⁷⁸

Žalobce, jehož návrh na zahájení řízení trpí nedostatkem pravomoci, se však nemusí obávat, že by důsledkem postoupení věci příslušnému orgánu mohly nastat hmotněprávní následky, které by pro něj byly často nežádoucí (např. běh času a s ním spojené marné uplynutí lhůt). V případě postoupení věci příslušnému orgánu totiž právní účinky, které jsou s podáním návrhu na zahájení řízení spojené, zůstávají ze zákona, ale i z logiky věci, zachovány. Zachování účinků podaného návrhu vyložil Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. II. 89/97 ze dne 28. prosince 1999 následovně: *„Zachovanými účinky podaného návrhu lze tedy rozumět pouze to, že zde návrh je, takže se nemusí podávat nový a že se na tento návrh hledí tak, jako kdyby byl podán v den doručení žaloby soudu“*.

Pokud by soud, i přes nedostatek pravomoci tak učinit, o věci meritorně rozhodl, jednalo by se o vadu rozhodnutí bránící nastoupení právních účinků rozhodnutí – právní moci a vykonatelnosti. Takové rozhodnutí by proto bylo nicotným aktem. Protože však i nicotné rozhodnutí je způsobilé zasáhnout do práv a povinností osob, nedostatek pravomoci je jak odvolacím důvodem, tak důvodem zmatečnosti, přičemž k takové vadě přihlíží i dovolací soud.

Shledá-li odvolací soud nedostatek pravomoci, napadené rozhodnutí soudu prvního stupně dle ustanovení § 221 odst. 1 písm. c) o. s. ř. zruší a věc postoupí orgánu, do jehož pravomoci náleží. Uvedené platí rovněž pro dovolací soud, zruší-li pro nedostatek pravomoci rozhodnutí soudu prvního stupně i soudu odvolacího (§ 243e odst. 4 o. s. ř.), a stejně tak i pro soud rozhodující o žalobě pro zmatečnost (§ 235e odst. 2 o. s. ř.).⁷⁹ Dle judikatury Nejvyššího soudu⁸⁰ odpovídá za případnou újmu způsobenou

⁷⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 61/2006 ze dne 15.2.2006.

⁷⁹ HROMADA, M. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 14-15.

⁸⁰ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 3375/2008 ze dne 26.1.2011.

nicotným rozhodnutím stát podle zákona č. 82/1998 Sb.⁸¹

Spory o pravomoc

Za předpokladu, že orgán, jemuž má být věc soudem postoupena, s tímto postupem nesouhlasí, vzniká tzv. negativní kompetenční konflikt, kdy jak soud, tak orgán, jemuž má být věc postoupena, odmítají vlastní pravomoc věc projednat a rozhodnout. Opačným typem sporů o pravomoc jsou pak tzv. pozitivní kompetenční konflikty, kdy si naopak více orgánů nárokuje pravomoc vydat meritorní rozhodnutí v totožné věci.⁸²

Řešení sporů o pravomoc upravuje zákon č. 131/2002 Sb., který projednání a rozhodnutí kompetenčního sporu svěřuje zvláštnímu senátu složenému ze tří soudců Nejvyššího soudu a tří soudců Nejvyššího správního soudu jmenovaných předsedy těchto soudů na dobu 3 let. Řízení před zvláštním senátem je zahájeno na návrh některé ze stran sporu nebo účastníkem řízení ve věci, v níž se otázka pravomoci vydat rozhodnutí stala spornou. Účastníky řízení jsou vedle stran kompetenčního sporu i účastníci řízení, v němž se otázka pravomoci stala spornou. Účelem řízení před zvláštním senátem, na nějž se přiměřeně užití ustanovení části třetí hlavy první SŘS je vydání usnesením o tom, kdo je danou věc příslušný rozhodnout. Opravné prostředky proti rozhodnutí zvláštního senátu nejsou přípustné.⁸³

⁸¹ Zákon č. 82/1998 Sb.⁸¹ o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) ve znění pozdějších předpisů.

⁸² ZAHRADNÍKOVÁ, R. in: ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol.: *Civilní právo procesní*. Vydání 2. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-571-5, s. 66.

⁸³ Viz zákon č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů.

2.2 Příslušnost soudu

Příslušností se obecně rozumí „*oprávnění a povinnost orgánu vyvíjet činnost, popř. řešit určitý konkrétní případ*“. Ve vztahu k justici příslušnost určuje konkrétní soud, který bude danou věc projednávat a rozhodovat o ní, a vymezuje tak okruh působnosti mezi jednotlivými soudy navzájem.⁸⁴

Účelem zákonných pravidel příslušnosti je to, aby proces proběhl u toho soudu, který k tomu má v rámci soudní soustavy nejlepší dispozice. V zásadě platí, že takovým soudem je ten, který má nejbližší k účastníkům nebo předmětu řízení. Toto pravidlo však někdy musí ustoupit speciálním hlediskům, např. vyšším požadavkům na odbornost soudců. Pravidla o určení příslušnosti vymezují rozsah působnosti jednak mezi soudy různých článků soudní soustavy (příslušnost věcná a funkční), jednak mezi soudy téhož článku soudní soustavy (příslušnost místní).⁸⁵

Ústavní soud řadí rozhodování věci příslušným (tedy zákonným) soudem a soudcem mezi neopomenutelné podmínky spravedlivého procesu. Princip zákonného soudce vyplývající z ustanovení čl. 38 odst. 1 Listiny je jednou z garancí nezávislého a nestranného soudního rozhodování zaručenou demokratickým právním státem. Tento ústavní imperativ dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost a zároveň představuje garanci, že každá věc bude projednána a rozhodnuta povoláním soudem a soudcem podle předem stanovených pravidel za zachování zásady přidělování soudní agendy dle rozvrhu práce, čímž je vyloučen výběr soudců a soudů „ad hoc“. Dodržování obecných zákonných podmínek určení příslušnosti soudu tak zamezuje libovolné volbě

⁸⁴ Viz SCHELLEOVÁ, I. in: SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Vydání 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-09-0, s. 282.

⁸⁵ Viz ZOULÍK, F. (revidováno MACKOVOU, A.) in WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5, s. 111.

příslušného soudu, která by mohla vést k ovlivnění výsledku soudního rozhodování.⁸⁶

2.2.1 Věcná příslušnost

Z pohledu civilního soudnictví máme čtyřčlankovou, hierarchicky uspořádanou soustavu soudů tvořenou Nejvyšším soudem, vrchními soudy, krajskými soudy (v hl. m. Praze vykonává působnost krajského soudu Městský soud v Praze) a okresními soudy (působnost okresních soudů vykonávají v hl. m. Praze obvodní soudy, v obvodu města Brna pak Městský soud v Brně).⁸⁷

Z hlediska instančního poměru mezi uvedenými soudy se však jedná pouze o třístupňovou soustavu, jelikož instance představují stupně soudní soustavy, na kterých se jednotlivé soudy v daném řízení nachází. V praxi to konkrétně znamená, že soudem prvního stupně (první instance) není pouze okresní soud jakožto nejnižší článek soudní soustavy, ale v zákonem předvídaných případech i soud krajský. Soudem druhého stupně, který je příslušný rozhodovat o řádném opravném prostředku podaném proti rozhodnutí soudu prvního stupně, je tedy podle okolností buď krajský soud, nebo vrchní soud. Pravomocné rozhodnutí soudu druhého stupně pak přezkoumává Nejvyšší soud na základě podaného mimořádného opravného prostředku.⁸⁸

Věcná příslušnost určuje článek soudní soustavy, do něhož náleží soud zabývající se určitou věcí v prvním stupni. Hledisek pro určení věcné příslušnosti lze použít hned několik. Základním kritériem je zpravidla povaha věci (vyšší skutková a právní složitost, povaha právních vztahů, specializace hmotněprávní úpravy), příp. hodnota sporu. Z ustanovení § 9 o. s. ř. je zřejmý legislativní záměr, aby o typově

⁸⁶ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2853/07 ze dne 30.4.2008.

⁸⁷ Viz § 8 a 9 ZSS.

⁸⁸ Srov. KRČMÁŘ, Z. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 44.

jednodušších věcech v prvním stupni rozhodovaly okresní soudy, zatímco o věcech méně obvyklých a obtížnějších soudy krajské.⁸⁹

Na pravidla určování věcné příslušnosti měla zásadní vliv již zmiňovaná novela č. 293/2013 Sb. Až do roku 1991 byl o. s. ř. založen na koncepci jednotné věcné příslušnosti, kdy pro rozhodování věcí v první instanci byly příslušné výhradně okresní soudy. V následujících letech zákonodárci přistoupili k rozdělení věcné příslušnosti v prvním stupni mezi soudy okresní a krajské. Jelikož v souvislosti s přijetím občanského zákoníku jakožto obecného kodexu soukromého práva došlo logicky ke zrušení obchodního zákoníku⁹⁰, čímž bylo odstraněno formální vyčlenění obchodního práva a obchodních vztahů, bylo nezbytné provést úpravy, i co se týče pravidel příslušnosti, neboť jedním z určujících kritérií byla právě obchodní povaha projednávané věci. Význam tak přestala mít skutečnost, že jeden z účastníků vystupuje ve vztahu jako podnikatel. Dosavadní věcná příslušnost krajských soudů zůstala zachována ve věcech vyžadujících vysoký stupeň specializace.

Novelou došlo zároveň k legislativně-technické změně, kdy byly z výčtu ustanovení § 9 o. s. ř. vyňaty věci, které jsou nyní projednávány a rozhodovány podle ZŘS (krajské soudy jsou věcně příslušné ve statusových věcech právnických osob, ve věcech kapitálového trhu), a dále věci, u nichž je věcná příslušnost stanovena zákonem č. 182/2006 Sb.⁹¹ (krajské soudy jsou věcně příslušné ve sporech o náhradu škody nebo jiné újmy, která vznikla porušením povinnosti podat insolvenční návrh) nebo zákonem č. 304/2013 Sb.⁹² (krajské soudy jsou věcně příslušné ve věcech

⁸⁹ Srov. tamtéž, s. 44-45; HROMADA, M. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 20-21.

⁹⁰ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹¹ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁹² Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob, ve znění pozdějších předpisů.

rejstříků).⁹³

Věcná příslušnost okresních soudů

Dle základního pravidla určování věcné příslušnosti zakotveného v ustanovení § 9 odst. 1 o. s. ř. jsou k řízení v prvním stupni příslušné okresní soudy. Tato obecná zásada se použije vždy, pokud neexistuje výslovná zákonná norma, která by působnost okresních soudů v dané věci odnímal. Pro nesporná řízení je totožné pravidlo uvedeno v ustanovení § 3 odst. 1 ZŘS. Okruh věcné příslušnosti okresních soudů byl výrazně rozšířen novelou č. 293/2013 Sb., která do věcné příslušnosti okresních soudů přesunula mimo jiné rozhodování ve věcech ochrany osobnosti či ochrany práv třetích osob. Nestanoví-li zákon jinak, jsou okresní soudy věcně příslušné rovněž pro řízení dle části páté o. s. ř. a také vždy pro řízení vykonávací a exekuční.⁹⁴

Co se týče věcné příslušnosti okresních soudů, je nezbytné poukázat na ustanovení § 95 odst. 2 o. s. ř. bránící okresnímu soudu připustit takovou změnu žaloby, která by vedla k tomu, že by k projednání a rozhodnutí o změně žalobě byl podle zákonných pravidel upravujících věcnou příslušnost v prvním stupni věcně příslušný krajský soud. Jestliže i přesto okresní soud takovou změnu žaloby připustí, je svým usnesením ve smyslu ustanovení § 170 odst. 1 o. s. ř. vázán.⁹⁵

⁹³ Viz důvodová zpráva dne 27.2.2013 k novele občanského soudního řádu provedené zák. č. 293/2013 Sb., Zvláštní část, Poslanecká sněmovna Parlamentu: strana: tisk 932/0, (ASPI ID): LIT45496CZ.

⁹⁴ Viz ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol.: *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-279-3, s. 49.

⁹⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp.zn.29 Cdo 2296/2013 ze dne 27.2.2014.

Věcná příslušnost krajských soudů

Na základě zákonného zmocnění v ustanovení § 9 odst. 2 o. s. ř. rozhodují krajské soudy jako soudy první instance věci mimořádně složité, nebo tak ojedinělé, že vyžadují specializaci, která by u okresních soudů byla jen stěží dosažitelná.

Novelou č. 296/2017 Sb.⁹⁶ byla rozšířena věcná příslušnost krajských soudů o další složitější věci týkající se obchodních korporací nebo právnických osob jako takových. Co se týče soudnictví sporného, krajské soudy jsou věcně příslušné v následujících taxativně vyjmenovaných případech:

- ve sporech mezi osobami povinnými k vrácení přeplatku na dávce vzniklého v důsledku vyplacení dávky neprávem nebo ve vyšší částce, jde-li o dávky důchodového pojištění⁹⁷, o dávky nemocenského pojištění, resp. o spory vyplývající ze vzájemného vypořádání osob povinných k regresivní náhradě⁹⁸, o dávky státní sociální podpory⁹⁹ a o dávky pomoci v hmotné nouzi¹⁰⁰,
- ve sporech o určení nezákonnosti stávky a výluky¹⁰¹, přičemž je nutno zdůraznit, že k případným řízením o pracovněprávních nárocích nebo odpovědnosti za škodu, které mohou vzniknout v souvislosti s nezákonnou stávkou nebo s nezákonnou výlukou, však krajské soudy příslušné nejsou¹⁰²,

⁹⁶ Zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁹⁷ Dle zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁸ Dle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁹ Dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁰ Dle zákona č. 111/2006 Sb., ve znění zákona č. 165/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰¹ Dle zákona č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰² HROMADA, M. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s 23.

- ve sporech týkajících se cizího státu nebo osob požívajících diplomatických imunit a výsad (např. velvyslanci, nunciové, vyslanci, chargés d'affaires, konzulové), jestliže tyto spory patří do pravomoci vnitrostátních soudů, přičemž krajské soudy jsou příslušné bez zřetele na to, zda projednávaný spor souvisí s výkonem funkce osoby požívající diplomatických imunit a výsad¹⁰³,
- ve sporech o zrušení rozhodnutí rozhodce o plnění závazků z kolektivní smlouvy¹⁰⁴, přičemž v těchto případech má krajský soud postavení prvního a zároveň jediného stupně,
- ve věcech vyplývajících z právních poměrů souvisejících se zakládáním obchodních korporací¹⁰⁵ a dále z právních poměrů souvisejících se zakládáním ústavů, nadací a nadačních fondů dle občanského zákoníku a ve sporech mezi obchodními korporacemi, jejich společníky nebo členy, jakož i mezi společníky nebo členy navzájem, vyplývají-li z účasti na obchodní korporaci,
- ve sporech mezi obchodními korporacemi, jejich společníky nebo členy a členy jejich orgánů nebo likvidátory, jde-li o vztahy týkající se výkonu funkce členů orgánů nebo likvidace; jedná se zejména o následující věci: vyloučení vykonávat funkci člena statutárního orgánu jakékoli obchodní korporace (§ 63 ZOK), ručení členů orgánu při úpadku obchodní korporace (§ 68 ZOK), společnická

¹⁰³ BERAN, V. a VACKOVÁ, M. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha I. § 1 – 78 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 79.

¹⁰⁴ Dle zákona č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁵ Dle ZOK, jde-li o veřejnou obchodní společnost, komanditní společnost, společnost s ručením omezeným, akciovou společnost a družstvo; dle zákona č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti, ve znění pozdějších předpisů, jde-li o evropskou společnost; dle zákona č. 360/2004 Sb., o Evropském hospodářském zájmovém sdružení (EHZS) a o změně zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o evropském hospodářském zájmovém sdružení), ve znění pozdějších předpisů, jde-li o evropské hospodářské zájmové sdružení; dle zákona č. 307/2006 Sb., o evropské družstevní společnosti, ve znění pozdějších předpisů, jde-li o evropskou družstevní společnost.

žaloba (§ 157 ZOK), žaloba kvalifikovaného akcionáře na náhradu újmy proti členu představenstva nebo dozorčí rady (§ 371 ZOK), členská žaloba (§ 584 ZOK)¹⁰⁶,

- ve sporech vyplývajících z práva duševního vlastnictví, kdy se jedná především o nároky vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb.¹⁰⁷ (co se týče sporů z průmyslového vlastnictví je v České republice jediný věcně i místně příslušný soud k rozhodnutí v prvním stupni, a to Městský soud v Praze¹⁰⁸),
- ve sporech o ochranu práv porušených nebo ohrožených nekalým soutěžním jednáním nebo nedovoleným omezením soutěže (žaloba na zdržení se nekalé soutěže nebo nedovoleného omezování soutěže, na odstranění závadného stavu, na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení)¹⁰⁹,
- ve věcech ochrany názvu a pověsti právnické osoby; dotčené právnické osobě je poskytnuta ochrana v podobě zdržovacího a odstraňovacího nároku, je-li zasaženo do jejího práva k názvu nebo do její pověsti některým ze způsobů uvedených v ustanovení § 135 odst. 1 občanského zákoníku¹¹⁰,
- ve sporech z finančního zajištění a sporech týkajících se investičních nástrojů a cenných papírů nebo zaknihovaných cenných papírů, i když se nejedná o investiční nástroje¹¹¹,

¹⁰⁶ HROMADA, M. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 25.

¹⁰⁷ Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁸ BERAN, V. a VACKOVÁ, M. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha I. § 1 – 78 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 80.

¹⁰⁹ Viz § 2988 a 2990 občanského zákoníku.

¹¹⁰ Viz LASÁK, J. in LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-529-9, s. 713.

¹¹¹ Jde-li o cenné papíry je hmotněprávním základem občanský zákoník; jde-li o dluhopisy zákon

- ve sporech z obchodů na komoditní burze¹¹²,
- ve věcech jednání shromáždění společenství vlastníků a sporů z toho vzniklých, s výjimkou sporů o příspěvky členů společenství vlastníků na správu domu a pozemku, sporů o zálohy na úhradu za služby a způsobu rozúčtování cen služeb, kdy se jedná zejména o žalobu přehlasovaného vlastníka na rozhodnutí o záležitosti, která nebyla rozhodnuta z důvodu nezpůsobilosti shromáždění usnášet se¹¹³,
- ve sporech z přeměn právnických osob¹¹⁴; zde je vhodné zmínit, že v daných věcech se jedná o duplicitní úpravu věcné příslušnosti krajských soudů, když tato je rovněž určena v ZŘS¹¹⁵,
- ve sporech z nakládání s obchodním závodem nebo jeho částí¹¹⁶,
- ve sporech ze smluv na stavební práce, které jsou nadlimitními veřejnými zakázkami, včetně dodávek nezbytných k provedení těchto smluv¹¹⁷,
- ve věcech zákonného ručení při porušení péče řádného hospodáře¹¹⁸,
- ve sporech vyplývajících z úpravy podnikatelských seskupení¹¹⁹,

č. 190/2004 Sb. o dluhopisech, ve znění pozdějších předpisů; jde-li o podnikání na kapitálovém trhu zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů; a jde-li o finanční zajištění zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹² Ledaže se strany sporu z obchodu na komoditní burze dohodnou dle ustanovení § 28 odst. 3 zákona č. 229/1992 Sb. o komoditních burzách, ve znění pozdějších předpisů, že spor bude řešen v rozhodčím řízení před burzovním rozhodčím soudem.

¹¹³ Viz § 1209 občanského zákoníku.

¹¹⁴ Dle zákona č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁵ Srov. § 3 odst. 2 písm. a) ZŘS.

¹¹⁶ Novela č. 296/2017 Sb. rozšířila původní věcnou příslušnost krajského soudu týkající se pouze koupě nebo pachtu závodu či jeho části na obecnější nakládání s obchodním závodem.

¹¹⁷ Dle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁸ Viz § 159 občanského zákoníku.

¹¹⁹ Viz § 71 a násl. občanského zákoníku.

- ve sporech o zajištění pohledávek věřitelů při snížení základního kapitálu obchodních společností nebo při snížení základního členského vkladu družstev.

Věcná příslušnost Nejvyššího soudu

Nejvyšší soud je shodně jako krajský soud věcně příslušný toliko na základě výslovného zákonného zmocnění, ovšem s tím rozdílem, že ustanovení § 9 o. s. ř. pro něj neuvádí výčet konkrétních řízení, pouze odkaz na zvláštní předpisy.

Jako soud prvního stupně Nejvyšší soud rozhoduje výjimečně např. dle ustanovení § 51 odst. 2 ZMPS, jde-li o uznání pravomocného cizího rozhodnutí ve věci rozvodu manželství, zákonného odloučení, prohlášení manželství za neplatné a určení, zda tu manželství je, či není, byl-li alespoň jeden z účastníků státní občan České republiky.¹²⁰

Věcná příslušnost při hlavní intervenci

K projednání žaloby z hlavní intervence, jedné z forem společenství účastníků, je dle ustanovení § 91a o. s. ř. věcně i místně příslušný ten soud, u něhož řízení o věci nebo právu, na něž si hlavní intervenient činí nárok, probíhá v prvním stupni.¹²¹ Vedení obou těchto řízení u jednoho soudu (zpravidla i jedním soudcem) je praktické a hospodárné, neboť umožňuje spojení těchto řízení ke společnému projednání, čímž dochází k současnému rozhodnutí o nárocích více účastníků ohledně totožné věci nebo totožného práva.

¹²⁰ Viz ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol.: *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-279-3, s. 50.

¹²¹ Viz DRÁPAL, L. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 597-598.

2.2.2 Funkční příslušnost

Funkční příslušnost vymezuje, který soud rozhoduje o opravných prostředcích podaných proti vydaným soudním rozhodnutím. Určuje jednak soud, který je příslušný věc projednat ve druhé instanci, jednak soud, který je příslušný k rozhodnutí o mimořádných opravných prostředcích.

O odvolání proti rozhodnutí okresního soudu rozhoduje soud krajský; o odvolání proti rozhodnutí krajského soudu jakožto soudu prvního stupně pak rozhoduje vrchní soud (§ 10 o. s. ř.). Dovolání proti rozhodnutí krajského nebo vrchního soudu jako soudů odvolacích je příslušný projednat a rozhodnout Nejvyšší soud (§ 10a o. s. ř.). K rozhodnutí o žalobě na obnovu řízení a o žalobě pro zmatečnost je příslušný soud, který o věci rozhodoval v prvním stupni, s výjimkou žaloby pro zmatečnost podanou proti rozhodnutí odvolacího soudu. V takovém případě věc projedná a rozhodne soud, jehož rozhodnutí bylo žalobou pro zmatečnost napadeno, ledaže by k řízení v prvním stupni byl příslušný krajský soud (§ 235a o. s. ř.).

2.2.3 Místní příslušnost

Místní příslušnost určuje, který konkrétní soud je ze všech věcně příslušných soudů příslušný věc projednat a rozhodnout.¹²² Zákonná úprava rozlišuje místní příslušnost obecnou, danou na výběr a výlučnou. Příslušnost daná na výběr koexistuje vedle obecné místní příslušnosti, které je přitom postavena na roveň. Je tak na žalobci, aby podle okolností uvážil podání žaloby u obecného soudu žalovaného, nebo u soudu daného na výběr. Naopak výlučná příslušnost je ke dvěma předešlým v nadřazeném

¹²² Viz ZAHRADNÍKOVÁ, R. in: ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol.: *Civilní právo procesní*. Vydání 2. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-571-5, s. 71.

vztahu a v taxativně vypočtených případech nepřipouští příslušnost jiného soudu, ať už obecného nebo daného na výběr, než právě soudu výlučně příslušného.

Územní obvody vrchních, krajských a okresních soudů jsou vymezeny přílohami č. 1-4 ZSS. Na tomto místě je vhodné připomenout, že územní obvody soudů se zcela nekryjí s územně správním členěním státu. Tento nesoulad je způsoben tím, že stávající názvy, sídla i obvody jednotlivých soudů dle ZSS zůstaly zachovány dle předchozí právní úpravy¹²³ vycházející z původního územního členění státu na okresy a kraje.¹²⁴ Z vlastní zkušenosti mohu konstatovat, že i přes patnáctiletou účinnost ZSS je stále značné množství žalobců (včetně těch zastoupených advokátem), kteří při určování místní příslušnosti neberou zákonem vymezené obvody soudů v potaz a nesprávně vychází toliko ze současného správního členění státu. Podáním žaloby u místně nepřislušného soudu tak vlastní vinou zcela zbytečně protahují řízení. Otázkou je samozřejmě to, do jaké míry volí místně nepřislušný soud záměrně právě s cílem řízení již od počátku obstruovat.

Časová prodleva způsobená podáním návrhu na zahájení řízení u místně nepřislušného soudu není tak výrazná, jde-li o žalobu proti právnické osobě. V takovém případě by měl soud ihned po zahájení řízení ověřit sídlo žalované právnické osoby např. lustrací v obchodním rejstříku, jde-li o obchodní korporaci, nebo nahlédnutím do příslušného zákona, jde-li o právnickou osobu zřízenou zákonem. Pokud soud zjistí, že v žalobě označené sídlo neodpovídá aktuálnímu stavu, nebo že sice odpovídá, ale toto sídlo se nenachází v jeho obvodu, jednoduše věc ihned postoupí soudu, v jehož obvodu má právnická osoba sídlo.¹²⁵ Situace je ovšem komplikovanější, směřuje-li žaloba proti osobě fyzické. Jak bude podrobněji rozebráno dále, pro posouzení místní příslušnosti by soudu nemělo stačit lustrvat žalovaného

¹²³ Srov. § 7 a 8 zákona č. 436/1991 Sb., o některých opatřeních v soudnictví, o volbách přísedících, jejich zproštění a odvolání z funkce a o státní správě soudů České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁴ Viz zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁵ Vycházejí z předpokladu určení obecné místní příslušnosti právnické osoby.

v Centrální evidenci obyvatel a věc postoupit podle zde zjištěného trvalého bydliště. Naopak je třeba, aby soud ohledně faktického pobytu žalovaného provedl adekvátní, ale zároveň časově náročné šetření, kterým bude bydliště žalovaného postaveno najisto.

Jestliže je v dané věci místně příslušných několik soudů (např. žaloba směřuje proti několika žalovaným s odlišným obecným soudem), má žalobce dle ustanovení § 11 odst. 2 o. s. ř. právo podat návrh na zahájení řízení u kteréhokoli z nich.

Ohledně všech věcí spojených ke společnému řízení a vzájemných žalob podávaných žalovaným proti žalobci je místní příslušnost založena u soudu projednávajícího věc, s níž jsou tyto další věci spojené anebo v níž je uplatňován vzájemný návrh. Výjimku z tohoto pravidla představují věci, pro něž je stanovena výlučná místní příslušnost, a logicky i nedostatek věcné příslušnosti soudu pro spojenou věc nebo vzájemnou žalobu.¹²⁶

Obecná místní příslušnost

Dle obecné zásady stanovené v ustanovení § 84 o. s. ř. platí, že není-li stanoveno jinak, je místně příslušným soudem obecný soud žalovaného. Ustanovení § 85 o. s. ř. pak obecný soud blíže konkretizuje s ohledem na žalovaný subjekt.

Obecným soudem fyzické osoby je okresní soud, v jehož obvodu má tato osoba bydliště, a nemá-li bydliště, okresní soud, v jehož obvodu se zdržuje. Bydlištěm se rozumí obec, příp. městský obvod, kde se účastník fakticky zdržuje s úmyslem zdržovat se zde trvale. Pro určení obecného soudu žalovaného – fyzické osoby je proto rozhodující místo (příp. místa), kde má žalovaný skutečnou vůli pobývat a činit tak trvale. Na bydliště fyzické osoby přitom nemají vliv okolnosti dočasného charakteru (např. pobyt v nemocnici, vazba nebo výkon trestu odnětí svobody), neboť z nich nelze

¹²⁶ Viz § 89 o. s. ř.

usuzovat, že fyzická osoba se v místě takového dočasného pobytu zdržuje s úmyslem zde trvale bydlet.¹²⁷

Zásadní změnu pojetí obecného soudu fyzické osoby přinesla novela č. 296/2017 Sb., která doplnila ustanovení § 85 odst. 1 o. s. ř. následovně: *„Nelze-li zjistit bydliště fyzické osoby nebo nelze-li zjistit, v obvodu kterého okresního soudu se fyzická osoba zdržuje, nebo lze-li to zjistit jen s velkými obtížemi, je obecným soudem fyzické osoby okresní soud, v jehož obvodu se nachází místo trvalého pobytu evidované v informačním systému evidence obyvatel podle zákona o evidenci obyvatel, popřípadě místo jiného pobytu evidované podle jiných právních předpisů.“*

Zavedení subsidiarity evidovaného místa trvalého pobytu, příp. místa jiného pobytu fyzické osoby pro určení místně příslušného obecného soudu fyzické osoby, mělo za cíl jednak zamezit časově náročným a neúčelným sporům o místní příslušnost a jednak omezit obstrukční jednání účastníků založená na vyvolávání sporů o místní příslušnost.¹²⁸

Citované novelizované ustanovení má pro soudní praxi značný přínos. Do účinnosti novely č. 296/2017 Sb. neměl z hlediska vyslovení místní nepřislušnosti zápis trvalého bydliště v evidenci obyvatel nebo v jiném registru rozhodující význam. Za situace, kdy byla žaloba podána u soudu, v jehož obvodu se žalovaný fakticky nezdržoval a dle aktuálního výpisu z příslušné evidence ani neměl trvalý pobyt, soud mnohdy zdlouhavě a nákladně faktický pobyt žalovaného šetřil ať už doručováním na všechny zjištěné adresy, prostřednictvím soudního vykonavatele, či pomocí dotazů na různé orgány (např. na Policii ČR, Českou správu sociálního zabezpečení, úřady práce atd.). Pokud se však faktický pobyt žalovaného nepodařilo na adrese v obvodu jiného soudu dostatečně prokázat, soud věc postoupit nemohl. Paradoxně pak byl

¹²⁷ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 444/2004 ze dne 2.6.2005.

¹²⁸ Viz důvodová zpráva ze dne 23.11.2016 k novele občanského soudního řádu a dalším zákonům provedené zák. č. 296/2017 Sb., Zvláštní část, Poslanecká sněmovna Parlamentu: strana: tisk 987/0, (ASPI ID): LIT237703CZ.

povinen věc projednat a rozhodnout soud, který provedeným šetřením zjistil, že se žalovaný v jeho obvodu fakticky nezdržuje. Místní příslušnost soudu byla v takových případech založena vlastním soudním rozhodnutím o věci.

Obecným soudem fyzické osoby – podnikatele je, jde-li o obchodní věci, okresní soud, v jehož obvodu má podnikatel sídlo, a nemá-li sídlo, je jím okresní soud, v jehož obvodu má bydliště, příp. kde se zdržuje. Pravidlo určení obecného soudu podle sídla se použije i pro právnickou osobu a rovněž pro insolvenčního správce při výkonu jeho funkce.

Obecným soudem státu je okresní soud, v jehož obvodu má sídlo organizační složka státu příslušná podle zvláštního právního předpisu¹²⁹. Nelze-li takto místně příslušný soud určit, je obecný soud státu stanoven podle obvodu, v němž nastala právní skutečnost zakládající uplatněné právo.

Co se týče územních samosprávných celků, platí, že obecným soudem obce je okresní soud, v jehož obvodu má své území; obecným soudem kraje pak okresní soud, v jehož obvodu mají sídlo jeho orgány.

S ohledem na rozdělení věcné příslušnosti mezi okresní a krajské soudy je nezbytné rovněž stanovit zásadu místní příslušnosti ve věcech vedených v prvním stupni u krajských soudů. Řídí-li se místní příslušnost obecným soudem žalovaného a je-li pro řízení v prvním stupni věcně příslušný krajský soud, pak je místně příslušným soudem ten krajský soud, v jehož obvodu se nachází obecný soud žalovaného.¹³⁰

¹²⁹ Např. podle zákona č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů nebo podle zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁰ Srov. § 85a o. s. ř.

Určení příslušnosti v dalších případech

Ustanovení § 86 o. s. ř upravuje situace, kdy žalovaný nemá obecný ani jiný příslušný soud a kdy nelze uplatnit příslušnost danou na výběr, výlučnou příslušnost ani místní příslušnost určenou dle přímo použitelných právních aktů EU. První odstavce uvedeného ustanovení přitom doplňuje obecnou místní příslušnost, druhý a třetí odstavce pak zakotvují zvláštní případy příslušnosti dané na výběr.

Novela č. 30/2000 Sb.¹³¹ upravila místní příslušnost v dalších případech mimo jiné tak, že ustanovení § 86 o. s. ř. odst. 1 ve znění: „*Jestliže odpůrce, který je občanem České republiky, nemá obecný soud v České republice, je příslušný soud, v jehož obvodu měl zde poslední bydliště.*“ pozměnila na současné: „*Jestliže žalovaný, který je občanem České republiky, nemá obecný soud anebo nemá obecný soud v České republice, je příslušný soud, v jehož obvodu měl v České republice poslední známé bydliště.*“ Kromě změny terminologie odpůrce – žalovaný, došlo k doplnění slovního spojení „nemá obecný soud anebo“.

Ač by se novelizovaná textace mohla na první pohled jevit jako nepříliš výrazný zásah do znění zákona, byla z řad odborné veřejnosti vystavena jisté kritice. Dle názoru Kučery K.¹³² z citovaného ustanovení vyplývá, že pod pojmem obecný soud žalovaného je obsažen nejen soud v České republice, ale i případný soud žalovaného v zahraničí. Uvedeným jazykovým výkladem dovedl, že kritérium posledního známého bydliště žalovaného v České republice nelze pro určení místní příslušnosti uplatnit v případě, kdy žalovaný občan České republiky má bydliště (obecný soud) v zahraničí. Nemá-li pak žalovaný na území České republiky ani majetek, a tedy nelze uplatnit kritérium příslušnosti podle § 86 odst. 2 o. s. ř., není žádný český soud k projednání žaloby

¹³¹ Zákon č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹³² Viz KUČERA, Zdeněk. K novelizovanému znění § 86 odst. 1 o. s. ř., *Bulletin advokacie* č. 10, 2000, s. 22-23.

příslušný. Podle předestřené úvahy by pak vzhledem k platnému znění ustanovení § 6 odst. 1 ZMPS¹³³ za takové situace nebyla pro rozhodování majetkových sporů založena pravomoc českých soudů, a žaloba by proto měla být podána u zahraničního obecného soudu českého občana.

Z hlediska výše uvedeného dle Kučery Z. dochází k nepřímé úpravě pravomoci cizozemských soudů, což je samozřejmě nepřípustné, neboť nejsou-li otázky pravomoci mezi státy řešeny mezinárodní smlouvou, jsou vždy věcí legislativy daného státu. Další praktický problém v podání žaloby u obecného soudu žalovaného v zahraničí shledává v případném uznání a výkonu vydaného cizozemského rozhodnutí, kdy toto je podmíněno zaručenou vzájemností s příslušným cizím státem.¹³⁴ Doplnění slov „nemá obecný soud anebo“ považuje Kučera Z. ze shora uvedených důvodů za nežádoucí a přiklání se k návratu k původnímu znění.

Osobně nastíněný názor Kučery Z. nesdílím. V citovaném ustanovení považuji za zásadní právě spojku „anebo“, která dle mého názoru vytváří dva na sobě zcela nezávislé předpoklady pro použití kritéria posledního známého bydliště českého občana v pozici žalovaného. Prvním je to, že žalovaný občan České republiky nemá obecný soud vůbec, tedy v žádném státě. Pro naplnění druhého pak postačí pouze to, že se jeho obecný soud nachází mimo území České republiky, tedy žalovaný český občan má zahraniční obecný soud. Za těchto podmínek je místně příslušným ten soud, v jehož obvodu měl žalovaný podle dostupných údajů provedených zpravidla vlastním šetřením soudu poslední bydliště.¹³⁵ Vnitrostátním soudům proto nic nebrání projednávat i majetkové spory, ve kterých na straně žalované vystupuje český občan

¹³³ „Pravomoc českých soudů je dána, jestliže je podle procesních předpisů pro řízení místně příslušný soud na území České republiky, pokud z ustanovení tohoto zákona nebo jiného právního předpisu nevyplývá něco jiného.“

¹³⁴ Srov. § 15 odst. 1 písm. f) ZMPS.

¹³⁵ Srov. VLK, Václav. Ještě jednou k novelizovanému znění § 86 odst. 1 o. s. ř. *Bulletin advokacie* č. 4, 2001, s. 71-72.; NOVOTNÝ, Z. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 564.

s cizozemským obecným soudem, i když tento nemá majetek na území České republiky. Ovšem lze souhlasit, že spojení „nemá obecný soud anebo“ je problematické, nesrozumitelné a nadbytečné. Jestliže žalovaný nemá obecný soud nikde, nemůže ho mít logicky ani v České republice.

Dle ustanovení § 86 odst. 2 o. s. ř. lze v případech sporů o majetková práva podat žalobu proti (i zahraniční) fyzické nebo právnické osobě, která nemá jiný příslušný soud v České republice, též u soudu, v jehož obvodu má žalovaná osoba majetek. Pod pojem majetková práva lze podle judikatury subsumovat nejen věci movité a nemovitosti, plnění ocenitelná v penězích, ale i návrhy na určení (ne)existence práv na taková plnění. Vyloučeny jsou naopak věci osobního stavu a ochrany osobních nemajetkových práv. O uplatnění majetkových práv jde např. i tehdy, domáhá-li se žalobce určení, že se žalovaný nestal členem obchodní korporace, neboť i obchodní podíl na společnosti je majetkem.¹³⁶

Ustanovení § 86 odst. 3 o. s. ř. se týká zahraničních osob (jak fyzických, tak právnických) podnikajících na území České republiky. Návrh na zahájení řízení lze podat i u českého soudu, v jehož obvodu má taková osoba závod nebo organizační složku svého závodu.

Místní příslušnost daná na výběr

Výjimkou z pravidla obecné místní příslušnosti je ustanovení § 87 o. s. ř., které v taxativně vyjmenovaných případech ponechává zcela na vůli žalobce, zda žalobu podá u obecného soudu žalovaného, příp. u krajského soudu dle ustanovení § 85a o. s. ř., nebo zda vzhledem k okolnostem zvolí jiný soud daný na výběr. Volbu soudu však žalobce musí provést nejpozději s podáním žaloby, později výběr s ohledem na zásadu

¹³⁶ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Odon 46/97 ze dne 3.3.1998.

perpetuatio fori měnit nelze.¹³⁷

Volbu soudu daného na výběr sice žalobce není povinen zvolenému soudu žádným způsobem notifikovat ani odůvodňovat, nicméně z hlediska praxe je vhodné, aby tak nečinil konkludentně pouhým podáním žaloby, nýbrž vybraný soud na postup dle ustanovení § 87 o. s. ř. upozornil. Může totiž dojít k situaci, kdy soudu nebude z uvedených rozhodujících skutečností zřejmé, že žalobce zvolil soud daný na výběr, a rozhodne (mylně) o místní nepřislušnosti. Poté by vyvstalo riziko až několikaměsíční prodlevy řízení, jakožto důsledku buď odvolání žalobce proti vyslovené místní nepřislušnosti, nebo důvodně vysloveného nesouhlasu jiného soudu s postoupením.

Volba místní příslušnosti dané na výběr je výsadním právem žalobce, které je vyčerpáno okamžikem doručení žaloby soudu. Není přípustné, aby po zahájení řízení toto právo vykonal jiný subjekt (ani soud, natož pak žalovaný), a to ani v případě, kdy žalobce svého práva nevyužije. I když žalobce podá žalobu u soudu, který v dané věci být místně příslušný vůbec nemůže, a tento vysloví místní nepřislušnost podle ustanovení § 105 odst. 2 o. s. ř., není oprávněn postoupit věc po právní moci usnesení soudu danému na výběr podle ustanovení § 87 o. s. ř., vždy postoupí věc soudu obecnému, příp. výlučnému.¹³⁸

Směřuje-li žaloba proti fyzické osobě, je podle ustanovení § 87 písm. a) o. s. ř. k řízení příslušný rovněž soud, v jehož obvodu má žalovaný své stálé pracoviště. Pracovištěm se pro účely určení místní příslušnosti rozumí „*prostor (místo), kde žalovaný na základě pracovního, služebního nebo jiného jim obdobného právního vztahu vykonává své zaměstnání nebo povolání (plní své úkoly vyplývající z pracovního, služebního nebo jiného jim obdobného právního vztahu)*“. Pracoviště je přitom stálé, jestliže „*právní vztah, v němž žalovaný plní své úkoly z pracovního, služebního nebo jiného jim obdobného právního vztahu, nemá jen krátkodobou nebo příležitostnou povahu a jestliže žalovaný na pracovišti vykonává své zaměstnání (povolání)*

¹³⁷ Srov. § 11 odst. 1 o. s. ř.

¹³⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30Cdo 1389/2016 ze dne 27. 9. 2016.

soustavně. “ O stálé pracoviště tak nepůjde v případě místa, kam je žalovaný krátkodobě přeložen nebo vyslán na služební cestu, kde pracuje na základě krátkodobé dohody o práci konané mimo pracovní poměr či dokonce, kde pracuje v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Je třeba upozornit, že stálé pracoviště nelze a priori ztotožnit s místem výkonu práce sjednaným pracovní smlouvou, ani s pravidelným pracovištěm ve smyslu ustanovení § 34a zákoníku práce. Stálým pracovištěm je ve smyslu o. s. ř. jen takový určitý prostor (místo), v němž žalovaný jako zaměstnanec skutečně na základě přidělení a pokynů zaměstnavatele soustavně pracuje. Místo výkonu práce pouze specifikuje prostor, v němž zaměstnavatel zaměstnanci práci přiděluje a v němž zaměstnanec dle pokynů práci osobně koná. Pravidelné pracoviště má pak význam pro účely cestovních náhrad.¹³⁹

Zatímco v případě příslušnosti odvíjející se od stálého pracoviště žalovaného, kdy povaha uplatněného nároku není rozhodující (nemusí se jednat jen o pracovněprávní spor), jde-li o místní příslušnost založenou místem skutečnosti, která zakládá právo na náhradu újmy dle ustanovení § 87 písm. b) o. s. ř., je povaha uplatněného nároku rozhodující. Pojmeme újma se přitom ve smyslu občanského zákoníku rozumí jak majetková újma (škoda), tak nemajetková újma. Právní úpravu místní příslušnosti podle místa vzniku újmy lze zvolit zejména ve sporech z odpovědnosti za újmu a o náhradu újmy. Smysl tohoto ustanovení spočívá v účelnosti a hospodárnosti řízení, neboť soud, v jehož obvodu došlo ke skutečnosti, z níž vzešla újma, bude mít kupříkladu snazší dokazování.¹⁴⁰

Týká-li se spor organizační složky závodu fyzické nebo právnické osoby je k řízení podle ustanovení § 87 písm. c) o. s. ř. příslušný rovněž soud, v jehož obvodu je tato složka umístěna. Jelikož předmětné ustanovení není omezeno jen na organizační

¹³⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3027/2013 ze dne 27. 6. 2014.

¹⁴⁰ Viz MOTTL, T. in: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha II. § 79 – 180 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-034-0, s. 61.

složky zapsané v obchodním rejstříku¹⁴¹, půjde kromě odštěpného závodu zejména o různé provozovny typu prodejny, dílny, opravny, sběrný apod.

Podle ustanovení § 87 písm. d) o. s. ř. je ve sporech z obchodů na organizovaném regulovaném trhu¹⁴² nebo z vypořádání těchto obchodů nebo ve sporech z obchodů, ke kterým došlo v rámci mnohostranného obchodního systému¹⁴³, nebo z vypořádání těchto obchodů možno podat návrh na zahájení řízení i u soudu, v jehož obvodu se nachází organizátor regulovaného trhu, resp. provozovatel mnohostranného obchodního systému.

Uplatňuje-li žalobce právo ze směnky, šeku nebo jiného cenného papíru, je podle ustanovení § 87 písm. e) o. s. ř. vedle obecného soudu žalovaného k řízení rovněž příslušný soud, v jehož obvodu se nachází platební místo. Ve smyslu zákona směnečného a šekového je platebním místem rozuměno místo výslovně na směnce uvedené, a chybí-li tento údaj, platí, že jde o místo uvedené u jména směnečnickova, které je zároveň místem směnečnickova bydliště.¹⁴⁴ Zde je namístě připomenout, že věcně příslušným soudem je soud krajský.

Posledním případem, kdy žalobce může uplatnit právo volby soudu, jsou spory z obchodů na komoditní burze¹⁴⁵. Podle ustanovení § 87 písm. f) o. s. ř. je v těchto věcech příslušný soud, v jehož obchodu má komoditní burza sídlo. Věcně příslušným soudem je rovněž soud krajský.

¹⁴¹ Srov. § 503 odst. 2 občanského zákoníku.

¹⁴² Viz § 55 odst. 1 ve spojení s § 3 zákona č. 256/2004, Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴³ Viz § 69 odst. 1 zákona č. 256/2004, Sb.

¹⁴⁴ Viz § 1, 2 odst. 3 zákona č. 191/1950 Sb., směnečného a šekového, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁵ Viz § 2 zákona č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách, ve znění pozdějších předpisů.

Místní příslušnost výlučná

Případy taxativně vymezené v ustanovení § 88 o. s. ř. definují řízení, na která ze zvláštních důvodů nelze aplikovat úpravu místní příslušnosti obecné, příp. příslušnosti dle ustanovení § 85a, ani místní příslušnosti dané na výběr. Místní příslušnost výlučná znamená, že specifikovaná řízení musí zásadně proběhnout u stanoveného soudu.

Úprava výlučné místní příslušnosti je rovněž jedním z výrazů principu zákonného soudce odrážejícího se v povinnosti soudu, u něhož probíhá řízení s předmětem o více věcech, kdy pro některou z nich je dána výlučná místní příslušnost jiného soudu takovou věc vyloučit k samostatnému řízení a postoupit soudu výlučně místně příslušnému. To stejné platí pro vzájemný návrh žalovaného.¹⁴⁶

Prvým jmenovaným výlučným soudem je podle ustanovení § 88 písm. a) o. s. ř. soud, který rozhodoval o rozvodu manželství. Tento soud je příslušný, jedná-li se o vypořádání společného jmění manželů nebo jiného jejich majetku anebo o zrušení společného nájmu bytu.

Není-li dána příslušnost podle soudu, který rozvedl manželství, je podle ustanovení § 88 písm. b) o. s. ř. ve sporech o nemovitost výlučná příslušnost založena u soudu, v jehož obvodu se nemovitá věc nachází. Příslušnost podle *forum rei sitae*¹⁴⁷ se však uplatní pouze za podmínky, že se řízení týká práva k nemovitosti, tedy že v něm jde o samotnou existenci takového práva, jeho trvání a zánik. Judikatura za právo k nemovité věci považuje nejen věcné právo (typicky se jedná o spory o určení vlastnického práva), ale i právo závazkové (spor o určení neplatnosti nájemní smlouvy,

¹⁴⁶ BERAN, V. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha II. § 79 – 180 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-034-0, s. 64.

¹⁴⁷ Místa polohy nemovité věci.

soudní přezkum oprávněnosti výpovědi z nájmu, žaloba na vyklizení), pokud je předmětem smlouvy uzavřené účastníky právě nemovitost.¹⁴⁸ A contrario pro řízení, jejichž předmětem jsou práva a povinnosti založené právem k nemovitosti (např. žaloba na dlužné nájemné) platí, že se místní příslušnost určuje podle obecné úpravy. Smysl ustanovení lze spatřovat zejména v zefektivnění a zjednodušení řízení, kdy soud v místě polohy nemovitosti může využít místní znalosti o dané nemovitosti či bez obtíží a zbytečných nákladů provádět místní šetření.

Má-li rozhodnutí, o jehož vydání žalobce usiluje, souvislost s řízením o pozůstalosti¹⁴⁹, je dle ustanovení § 88 písm. c) o. s. ř. výlučně příslušný ten soud, v jehož obvodu řízení o pozůstalosti probíhá.

Jde-li o nahrazení projevu vůle spočívajícího v souhlasu s vydáním předmětu úschovy¹⁵⁰, je podle ustanovení § 88 písm. d) o. s. ř. místě příslušným soud, u něhož řízení o konkrétní úschově probíhá.

Ustanovení § 88 písm. e) o. s. ř. zakládá místní příslušnost soudu, u kterého je prováděn výkon rozhodnutí, pro řízení o vyloučení věcí z výkonu rozhodnutí a pro tzv. excindační žaloby¹⁵¹. Citovaná úprava se z logiky věci použije rovněž pro žaloby na vyloučení věcí z exekuce nařízené podle exekučního řádu¹⁵², kdy místně příslušným bude ten okresní soud, který nařídil exekuci na majetek povinného.¹⁵³

Pokud je žalovaný železniční dopravce a předmět sporu se týká jeho organizační jednotky, je podle ustanovení § 88 písm. f) o. s. ř. k projednání a rozhodnutí věci místně

¹⁴⁸ Viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 312/95 ze dne 25.4.1996 a sp. zn. III.ÚS 474/08 ze dne 13. 3. 2008.

¹⁴⁹ Viz § 98 a násl. ZŘS.

¹⁵⁰ Viz § 298 ZŘS.

¹⁵¹ Viz § 267 a 267a o. s. ř.

¹⁵² Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵³ Srov. usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 9 Nc 587/2005 ze dne 22.7.2005

příslušný soud, v jehož obvodu má předmětná organizační jednotka sídlo.

Pro žaloby z hlavní intervence je podle ustanovení § 88 písm. g) o. s. ř. místně příslušný zásadně ten soud, u kterého probíhá řízení o věc nebo právo, na které si zcela nebo částečně činí žalobce – hlavní intervenient nárok.

Jde-li o věc veřejné dražby ve smyslu zákona o veřejných dražbách¹⁵⁴, je podle ustanovení § 88 písm. h) o. s. ř. návrh na zahájení řízení nutno podat u soudu, v jehož obvodu byla dražba provedena.

Posledním případem výlučné místní příslušnosti jsou řízení o ochranu držby práva k věci¹⁵⁵, kdy je podle ustanovení § 88 písm. i) o. s. ř. místně příslušným obecný soud žalobce. To ovšem neplatí v případě, kdy se žalobce domáhá ochrany držby práva k věci nemovité, zde se uplatní postup podle ustanovení § 88 písm. b) o. s. ř.

Místní příslušnost určená dohodou

S výjimkou případů, kdy je pro určitou věc stanovena výlučná místní příslušnost, dává ustanovení § 89a o. s. ř. účastníkům řízení možnost tzv. prorogace. Účastníci, kteří jsou podnikatelé, jsou ve věcech týkajících se vztahů mezi nimi vyplývajících z podnikatelské činnosti oprávněni si formou písemné dohody (prorogační doložky) sjednat místní příslušnost jiného než zákonného soudu.

Soud otázku existence prorogační doložky neposuzuje před projednáním věci v rámci vlastního zkoumání podmínek řízení, její naplnění toliko osvědčuje na základě skutečností sdělených účastníky a doložených listin. Platnost, účinnost či skutečnost, zda byla tvrzená dohoda vůbec uzavřena, mohou být předmětem řízení

¹⁵⁴ Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁵ Viz § 1003 občanského zákoníku.

o věci samé v rámci posuzování prejudiciální otázky k žalobou uplatněnému nároku.¹⁵⁶

Místní příslušnost podle ZŘS

Zvláštní řízení jsou samostatně upravena speciálním zákonem mimo jiné proto, že je řada z nich vedena v zájmu účastníka, který se nachází ve slabším postavení (typicky nezletilé dítě). Z tohoto důvodu také pro zvláštní řízení platí základní zásada, že místně příslušným soudem je obecný soud osoby, v jejímž zájmu se řízení koná. Toto obecné pravidlo vymezené v ustanovení § 4 odst. 1 ZŘS je dále pro jednotlivé typy řízení konkretizováno ve zvláštní části ZŘS.

Co se týče nezletilých osob, je třeba rozlišovat mezi nezletilými osobami, které nejsou plně svéprávné, a nezletilými osobami, kterým byla přiznána svéprávnost ve smyslu ustanovení § 37 občanského zákoníku. Obecným soudem nesvéprávného nezletilého účastníka je podle ustanovení § 4 odst. 2 ZŘS soud, v jehož obvodu má nezletilý své bydliště podle dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, příp. na základě jiných rozhodujících skutečností. Místně příslušný soud plně svéprávného nezletilého účastníka je však určován podle pravidel stanovených o. s. ř.¹⁵⁷

¹⁵⁶ Viz JIRSA, J. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha II. § 79 – 180 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-034-0, s. 69.

¹⁵⁷ Viz JIRSA, J. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha III. Zvláštní řízení soudní. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-254-2, s. 31-33.

2.2.4 Příslušnost podle práva EU

S ohledem na princip aplikační přednosti práva EU je použití pravidel místní příslušnosti podle o. s. ř. vyloučeno tehdy, je-li místní příslušnost upravena přímo použitelným právním aktem EU. Závazná pravidla o příslušnosti ve věcech občanských a obchodních obsahuje nařízení Brusel I bis, ve věcech manželských a rodičovské odpovědnosti pak Brusel II bis (přepřacované znění).

2.2.5 Zkoumání příslušnosti, spory o příslušnost a následky nedostatku příslušnosti

Příslušnost je soud povinen zkoumat jako jednu z podmínek řízení. Posoudí-li otázku příslušnosti pozitivně (tj. vyhodnotí, že je v dané věci věcně, funkčně i místně příslušným soudem), nevydává o tom žádné rozhodnutí, tuto skutečnost navenek deklaruje samotným projednáním a rozhodnutím věci. O otázce příslušnosti soud rozhoduje formou usnesení pouze za situace, kdy sám dojde k závěru, že tato podmínka řízení splněna není anebo je-li její existence zpochybněna námitkou účastníka.

Pro určení věcné a místní příslušnosti se vychází ze zásady perpetuatio fori, podle které platí, že až do skončení řízení jsou rozhodné pouze ty okolnosti, které tu jsou v době jeho zahájení, třebaže se během řízení změní.¹⁵⁸ Výjimkou z uvedené zásady je přikázání věci jinému soudu než soudu místně příslušnému (delegace).¹⁵⁹ V nesporných řízeních projednávaných podle ZŘS je navíc zásada trvání místní příslušnosti soudu prolomena institutem přenesení příslušnosti, který dává ve věcech péče soudu o nezletilé, ve věcech opatrovnických a v řízení o svéprávnosti příslušnému

¹⁵⁸ Viz § 11 odst. 1 o. s. ř.

¹⁵⁹ Viz § 12 o. s. ř.

soudu možnost přenést svoji příslušnost na jiný soud.¹⁶⁰

Pro úplnost je nezbytné dodat, že v této kapitole nebude pojednáváno o zkoumání funkční příslušnosti, neboť její případný nedostatek je řešen v rámci instančního postupu.

Zkoumání věcné příslušnosti, následky jejího nedostatku a spory o věcnou příslušnost

Věcnou příslušnost soud vzhledem k jejímu smyslu zkoumá zásadně přednostně před příslušností místní. Jelikož o. s. ř. za žádných okolností nepřipouští, aby věc meritorně projednal soud věcně nepřislusný¹⁶¹, je soud oprávněn, ale i povinen zkoumat věcnou příslušnost kdykoli za řízení, tedy až do vyhlášení konečného rozhodnutí.¹⁶²

Jak již bylo v této práci konstatováno, někteří autoři řadí věcnou příslušnost mezi procesní podmínky, jejichž nedostatek je neodstranitelný, jiní naopak mezi procesní podmínky, jejichž nedostatek zhojit lze. Já se shodně jako Winterová A. a Hromada M. přikláním k variantě, že nedostatek podmínky věcné příslušnosti soud zpravidla odstranit může, neboť jak bude podrobněji rozebráno níže, tento nedostatek lze v zásadě zhojit rozhodnutím nadřízeného soudu o postoupení věci soudu věcně příslušnému.

Dospěje-li okresní nebo krajský soud k názoru, že není věcně příslusný, informuje účastníky o této skutečnosti a o záměru předložit věc svému nadřízenému soudu¹⁶³, který je oprávněn o otázce věcné příslušnosti rozhodnout, a zároveň je vyzve,

¹⁶⁰ Viz § 5 ZŘS.

¹⁶¹ Srov. § 219a odst. 1 písm. a) nebo § 243e odst. 2 o. s. ř.

¹⁶² Viz § 104a odst. 1 o. s. ř.

¹⁶³ K pojmu „nadřízený soud“ blíže: NOVOTNÝ, Z. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 73.

aby se v určené lhůtě k předestřenému postupu a k uváděným důvodům věcné nepřislušnosti vyjádřili. Soud tak činí zpravidla formou jednoduchého usnesení nebo přípisu opatřeného doložkou ve smyslu ustanovení § 101 odst. 4 o. s. ř. (nevyjádřili se účastníci ve stanovené lhůtě, předpokládá se, že vůči postupu a důvodům nemají námítky). Poté, aniž by o tom vydával zvláštní rozhodnutí, předloží věc spolu s předkládací zprávou, v níž je zohledněn shledaný důvod věcné nepřislušnosti a příp. vyjádření účastníků, nadřízenému soudu, který spor o věcnou příslušnost s konečnou platností rozhodne. Takovým soudem je buď nadřízený vrchní soud (věc podle názoru předkládajícího soudu náleží do věcné příslušnosti okresních, krajských nebo vrchních soudů, příp. soudů zřízených k projednávání a rozhodování věcí určitého druhu), nebo Nejvyšší soud (věc náleží do věcné příslušnosti Nejvyššího soudu).¹⁶⁴

Vrchní soud, resp. Nejvyšší soud, následně formou usnesení závazně určí druh soudů, které jsou v daném případě věcně příslušné v prvním stupni, a současně rozhodne o postoupení věci konkrétnímu soudu. Faktické postoupení spisu však sám nerealizuje. Spis vrátí předkládajícímu soudu, který doručí stejnopisy vydaného usnesení účastníkům a po vyznačení doložky právní moci na usnesení spis zašle určenému příslušnému soudu. Rozhodnutí nadřízeného soudu je konečné, nelze proti němu podat řádný ani mimořádný opravný prostředek.¹⁶⁵ Pokud vrchní soud, resp. Nejvyšší soud, dojde k závěru, že je sám věcně příslušný, věc si bez dalšího ponechá, projedná a rozhodne.

Shodný procesní mechanismus se uplatní, bylo-li řízení zahájeno u vrchního soudu, který má za to, že není věcně příslušný. Vrchní soud má v takovém případě dvě možnosti. Buď sám rozhodne, že k projednání a rozhodnutí věci jsou v prvním stupni příslušné okresní, příp. krajské soudy, nebo věc předloží Nejvyššímu soudu, považuje-li jej za věcně příslušný. Je-li žaloba podána přímo u Nejvyššího soudu, který v dané věci není věcně příslušný, rozhodne Nejvyšší soud, které soudy jsou k projednání

¹⁶⁴ Srov. § 104a odst. 2 o. s. ř.

¹⁶⁵ Srov. a contrario § 201, 236, 228 a 229 o. s. ř.

a rozhodnutí věci příslušné v prvním stupni.¹⁶⁶

Co se týče účinků rozhodnutí nadřízeného soudu o věcné příslušnosti, toto rozhodnutí je konečné, a tudíž proti němu nelze podat odvolání, dovolání ani žalobu na obnovu řízení nebo žalobu pro zmatečnost. Rozhodnutí je závazné pro účastníky i pro soud, z čehož vyplývá, že otázka věcné příslušnosti nemůže být v projednávané věci znovu úspěšně nastolena, a to ani v odvolacím, ani dovolacím řízení.¹⁶⁷ Za vhodné považuji upozornit na fakt, že rozhodnutí o věcné příslušnosti je závazné pouze co do výroku o určení druhu věcně příslušného soudu prvního stupně (věcnou příslušnost již není oprávněn posuzovat odvolací ani dovolací soud), ne však co do určení konkrétního soudu, jemuž má být věc postoupena k dalšímu řízení. Není tudíž vyloučeno, že soud, kterému byla věc takto postoupena, vysloví místní nepřislušnost a spis postoupí jinému soudu téhož druhu, který považuje za správně místně příslušný. Rozhodnutí vrchního soudu, resp. Nejvyššího soudu, o otázce věcné příslušnosti obsahuje odůvodnění zpravidla jen tehdy, jeví-li se to jako vhodné z hlediska budoucích obdobných sporů.¹⁶⁸

Praxe ohledně (ne)poskytování odůvodnění je sice vzhledem k přetíženosti vyšších soudů pochopitelná, avšak soudy nižší, o jejichž věcné příslušnosti je rozhodováno, často ponechává v nevědomosti, neboť jim není zcela zřejmé, jak nadřízený soud k závěru o určení věcné příslušnosti dospěl. Předmětné rozhodnutí pak logicky nemůže působit jako vodítko pro posuzování věcné příslušnosti v jiných případech, což by přitom mohlo zabránit nadbytečnému předkládání věcí vyšším soudům za účelem určení věcné příslušnosti do budoucna.

¹⁶⁶ Srov. § 104a odst. 3, 4 o. s. ř.

¹⁶⁷ Viz DRÁPAL, L. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 682.

¹⁶⁸ Srov. STAVINHOVÁ, J. a HLAVSA, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-3271-5, s. 289.

Obdobně, jak je popsáno shora, je postupováno, pokud nedostatek věcné příslušnosti soudu namítne některý z účastníků řízení.

Zkoumání věcné příslušnosti podléhá odlišnému režimu, vyhodnotí-li soud, že věc spadá do věcné příslušnosti soudu, který rozhoduje podle SŘS věci správního soudnictví. V závislosti na dané okolnosti soud postupuje jedním ze tří následujících způsobů.

První dvě možnosti upravuje ustanovení § 104b o. s. ř. Podle prvního odstavce uvedeného ustanovení soud řízení bez dalšího zastaví, přičemž zároveň navrhovatele poučí o možnosti podat žalobu proti rozhodnutí správního orgánu ve správním soudnictví. Druhý odstavec, který se uplatní pouze pro taxativně vyjmenovaná řízení (např. domáhá-li se žalobce ochrany proti nečinnosti orgánu moci výkonné či rozhodnutí ve věcech politických stran), dává soudu povinnost řízení nejen zastavit, ale navíc i rozhodnout o postoupení věci věcně příslušnému soudu, který rozhoduje věci správního soudnictví. Právní účinky spojené s podáním návrhu na zahájení řízení zůstávají samozřejmě zachovány.

Citovaná ustanovení se nepoužijí, pokud je mezi specializovaným senátem krajského soudu¹⁶⁹ a jiným senátem téhož soudu spor o tom, zda věc spadá do správního soudnictví. Vystalý kompetenční konflikt o věcnou příslušnost je oprávněn rozhodnout pouze zvláštní senát zřízený ve smyslu zákona č. 131/2002 Sb. Zvláštní senát vydá usnesení, kterým závazně určí, kdo je příslušný věc uvedenou v návrhu na zahájení řízení rozhodnout.

Třetí způsob zakotvený v ustanovení § 104c o. s. ř. se použije, pokud správní soud ve stejné věci pravomocně odmítl návrh s tím, že šlo o věc, kterou soudy projednávají a rozhodují v občanském soudním řízení. Za této situace podá soud návrh opět zvláštnímu senátu, který spor o věcnou příslušnost rozhodne.

¹⁶⁹ Podle § 31 SŘS rozhoduje krajský soud ve věcech správního soudnictví, nestanoví-li zákon jinak, ve specializovaných senátech složených z předsedy a dvou soudců.

Zkoumání místní příslušnosti, následky jejího nedostatku a spory o místní příslušnost

Zkoumání místní příslušnosti, ať už soudem z jeho úřední povinnosti, nebo k námitce účastníka, je soustředěno na začátek řízení. Nedostatek této procesní podmínky lze zhojit vždy, a to i za situace, kdy soud místní příslušnost posoudí nesprávně, anebo žalovaný včasné neuplatní námitku místní nepřislušnosti, potom je místní příslušnost soudu založena ze zákona.¹⁷⁰

Provádí-li soud přípravné jednání, je rozhodným okamžikem pro zkoumání místní příslušnosti z vlastní iniciativy soudu jeho skončení. Jestliže soud přípravné jednání neprovedl, je oprávněn svoji místní příslušnost zkoumat jen do doby, než začne jednat o věci samé. Soud začíná jednat o věci samé okamžikem přednesení žaloby žalobcem, nebo jejím přečtením předsedou senátu. Rozhoduje-li soud o věci samé bez jednání, může místní příslušnost zkoumat jen do vydání rozhodnutí o věci samé, ledaže byl vydán platební rozkaz, elektronický platební rozkaz nebo evropský platební rozkaz, který byl následně zrušen pro nedoručitelnost do vlastních rukou adresáta nebo v důsledku včasného odporu. Tehdy soud zkoumá svou místní příslušnost shodně, jako když neprovádí přípravné jednání.¹⁷¹

Občanský soudní řád dává účastníkům právo vnést námitku místní nepřislušnosti do okamžiku prvního úkonu ve věci, kterým se obrací na soud z vlastní iniciativy nebo na základě výzvy soudu. Jestliže však proběhlo přípravné jednání, musí být s ohledem na jeho povahu námitka uplatněna do skončení této části řízení. Opožděně podaná námitka je neúčinná, soud k ní nepřihlíží a výslovně o ní nerozhoduje.¹⁷² Z logiky věci vyplývá, že právo s úspěchem namítat místní nepřislušnost nepřisluší

¹⁷⁰ Srov. § 104a a 11 o. s. ř.

¹⁷¹ Srov. NOVOTNÝ, Z. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 700.

¹⁷² Viz tamtéž, s. 699-700.

žalobci, neboť on svůj názor na místní příslušnost soudu vyčerpал již podáním žaloby u konkrétního soudu.¹⁷³

Soud svoji místní příslušnost zkoumá předně z údajů uvedených v samotném návrhu na zahájení řízení, z podání ostatních účastníků a z vrácených doručenek (typicky u zasílání platebních rozkazů). Dále provádí lustraci účastníků v příslušných evidencích (Centrální evidence obyvatel, Centrální evidence vězňů atd.), šetří prostřednictvím České pošty, Policie ČR a dalších orgánů. Soud může rovněž získat informace rozhodné pro posouzení místní příslušnosti z dřívějších spisů, které ohledně účastníků vedl.¹⁷⁴ Při zkoumání místní příslušnosti soud naopak nemůže přihlížet k přípravě jednání, jednáním a jiným úkonům provedeným před věcně nepřislušným soudem a k jím vydaným rozhodnutím.¹⁷⁵

Shledá-li soud, že ve věci není místně příslušný, vysloví usnesením svou místní nepřislušnost a zároveň rozhodne, kterému soudu věc postoupí. Proti uvedenému usnesení je přípustné odvolání, proto je třeba současně s ním žalovanému doručit i žalobu (nebyla-li již doručena dříve), aby se žalovaný, pokud se s důvody postoupení neztotožní, mohl proti rozhodnutí adekvátně bránit. Obdobně soud postupuje, sezná-li důvodnou včasnou námitku místní nepřislušnosti vznesenou účastníkem (nedůvodnou námitku usnesením zamítne). Po právní moci usnesení je věc postoupena soudu, o němž má postupující soud za to, že je ve věci místně příslušný. Pokud takový soud s postoupením nesouhlasí a věc přitom ještě nebyla řešena odvolacím soudem, předloží ji spolu s důvody nesouhlasu k rozhodnutí svému nadřízenému soudu, a ten místně

¹⁷³ Srov. JIRSA, J. in: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha II. § 79 – 180 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-034-0, s. 152.

¹⁷⁴ Srov. JAVŮRKOVÁ, N. in: DAVID, L., IŠTVÁNEK, F., JAVŮRKOVÁ, N., KASÍKOVÁ, M., LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-460-4, s. 484.

¹⁷⁵ Viz poslední věta § 105 odst. 1 o. s. ř.

příslušný soud závazně určí.¹⁷⁶

K rozhodnutí o určení místně příslušného soudu je za splnění určitých zákonných předpokladů povolán přímo Nejvyšší soud. Občanský soudní řád výslovně upravuje situaci, kdy soud zjistí, že podmínky místní příslušnosti chybí nebo je nelze zjistit, a zároveň je zřejmé, že věc patří do pravomoci českých soudů. Za těchto okolností soud vysloví svou místní nepřislušnost a věc předloží Nejvyššímu soudu, který místně příslušný soud určí.¹⁷⁷ Pokud však uvedené zákonné předpoklady splněny nejsou, tzn. podmínky místní příslušnosti nechybí anebo je lze zjistit, Nejvyšší soud nesmí místně příslušný soud svým rozhodnutím určit.¹⁷⁸

Občanský soudní řád pamatuje i na změnu místní příslušnosti prostřednictvím tzv. delegace nutné a vhodné, kdy delegující soud, kterým může být krajský soud, vrchní soud nebo Nejvyšší soud, odejme místně příslušnému soudu oprávnění věc projednat a rozhodnout a přikáže ji jinému soudu téhož stupně.¹⁷⁹

O tzv. delegaci nutnou (§ 12 odst. 1 o. s. ř.) jde tehdy, pokud jinak příslušný soud ve věci jednat nemůže. K tomu může dojít v důsledku oznámení soudce nebo přisedícího o jejich vyloučení, po rozhodnutí o jejich vyloučení nadřízeným soudem, po zrušení rozhodnutí proto, že ve věci rozhodoval vyloučený soudce (přisedící) nebo bylo-li nařízeno, aby věc v dalším řízení projednal a rozhodl jiný senát (samosoudce). Další podmínkou pak je, že jiného soudce nebo senát, který by měl věc projednat a rozhodnout, nelze stanovit ani podle rozvrhu práce, ani určením předsedy soudu podle ustanovení § 44 odst. 1 ZSS.

O tzv. delegaci vhodné (§ 12 odst. 2 o. s. ř.) se jedná, je-li z nějakého důvodu vhodnější, aby věc projednal jiný než podle zákona místně příslušný soud. Delegaci

¹⁷⁶ Viz § 105 odst. 2, 3 a 4 o. s. ř.

¹⁷⁷ Viz § 105 odst. 2 ve spojení s § 11 odst. 3 o. s. ř.

¹⁷⁸ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Nd 400/2007 ze dne 4.3.2008.

¹⁷⁹ Viz SCHELLEOVÁ, I. in: SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Vydání 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-09-0, s. 289.

vhodnou lze ospravedlnit hospodárnějším a rychlejším projednáním věci u jiného soudu či mimořádnými poměry vyvstalými na straně účastníka (např. vážný zdravotní stav žalovaného hospitalizovaného v obvodu jiného než jeho obecného soudu). Naopak je nepřipustné, aby pomocí institutu delegace vhodný soud řešil námitku podjatosti soudce nebo dokonce průtahy řízení. Protože zásah do místní příslušnosti je zásahem přímo do základního práva na zákonného soudce garantovaného ustanovením čl. 38 odst. 1 Listiny, je třeba, aby se k přikázání věci z důvodu vhodnosti soud uchýloval pouze ve zcela výjimečných situacích a aby takový postup nebyl na úkor ostatních účastníků.¹⁸⁰

O přikázání věci z vlastní iniciativy soudu nebo na návrh účastníka rozhodne soud, který je nejbližše společně nadřízeným soudem pro místně příslušný soud a soud, jemuž má být věc přikázána. Před předložením věci nadřízenému soudu mají účastníci právo vyjádřit se k tomu, kterému soudu má být věc přikázána, a v případě delegace vhodně rovněž k důvodu přikázání.¹⁸¹

Ačkoli smyslem přikázání věci z důvodu vhodnosti je zejména hospodárnost a rychlejší vedení řízení, opakovanými bezdůvodnými návrhy účastníků by se delegace vhodná mohla snadno stát prostředkem k obstrukcím, a s tím spojeným průtahům řízení. Zneužití procesních práv účastníka prostřednictvím institutu delegace vhodně zabránila až judikatura Nejvyššího soudu. V případě, kdy dosavadní výsledky řízení dokládají, že návrh na delegaci vhodnou je účastníkem řízení zneužíván k obstrukci a cílenému protahování řízení, soud takový návrh nejbližše společně nadřízenému soudu vůbec nepředkládá. Skutečnost, že soud takový návrh na delegaci vhodnou nepředložil a věc projednal a meritorně o ní rozhodl, může mít význam na výsledek případného řízení o opravných prostředcích jen tehdy, jestliže soud rozhodující o opravném prostředku shledá, že se o zneužití procesních práv účastníka ve skutečnosti nejednalo.¹⁸²

¹⁸⁰ Srov. HROMADA, M. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 33.

¹⁸¹ Viz § 12 odst. 3 o. s. ř.

¹⁸² Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Nd 201/2008 ze dne 15.7.2008.

3 Procesní podmínky na straně účastníků řízení

Tématem další části jsou procesní podmínky na straně účastníků řízení, tj. dalších subjektů vedle soudu, jež svojí činností mohou ovlivňovat zahájení, průběh i ukončení civilního soudního řízení.¹⁸³ K předpokladům účastenství patří kromě procesní subjektivity (§ 19 o. s. ř.) a procesní způsobilosti (§ 20 o. s. ř.) také způsobilost být zastoupen zástupcem a udělit oprávnění k zastupování (§ 22 až 29 o. s. ř.).¹⁸⁴

3.1 Procesní subjektivita

Procesní subjektivitou neboli způsobilostí být účastníkem řízení se rozumí způsobilost účastníka být nositelem procesních práv a povinností přiznaných, příp. uložených mu zákonem. Způsobilost být účastníkem řízení má zásadně ten, kdo má podle hmotného práva právní osobnost. Procesní subjektivita se tedy odvíjí od subjektivity hmotněprávní, ve srovnání s ní je ale širší, protože zákonem může být přiznána i tomu, kdo právní osobnost nemá.¹⁸⁵

Uvedený vztah procesní a hmotněprávní subjektivity však automaticky neznamená, že účastníkem řízení může být toliko ten, kdo je zároveň účastníkem vztahu, který je předmětem řízení, ve smyslu hmotněprávním. Hmotněprávní účastenství v právním vztahu je otázkou věcné legitimace účastníka, nikoli podmínkou

¹⁸³ Srov. WINTEROVÁ, A. in: WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5, s. 85-86.

¹⁸⁴ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1618/2009 ze dne 19.5.2009.

¹⁸⁵ Srov. ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 55.

jeho účasti v řízení.¹⁸⁶

3.1.1 Procesní subjektivita fyzických osob

Právní osobnost, a tudíž i procesní subjektivitu, fyzické osoby nabývají okamžikem narození. Počatému dítěti občanský zákoník přiznává právní osobnost podmíněnou, tedy narodí-li se dítě živé, stává se nositelem procesních práv a povinností.¹⁸⁷

Procesní subjektivitu fyzické osoby ztrácí smrtí. Smrt fyzické osoby se prokazuje po prohlédnutí těla mrtvého vydáním úmrtního listu majícího formu veřejné listiny. Nelze-li tělo mrtvého z nějakého důvodu prohlédnout a smrt úředně zjistit, rozhodne soud (i bez návrhu) o prohlášení fyzické osoby za mrtvou.¹⁸⁸ Procesní právo ovšem počítá i se zvláštními případy, kdy zesnulý zůstává v postavení účastníka řízení. Například v řízení o neplatnosti manželství soud po smrti manžela, který nepodal návrh na zahájení řízení, pokračuje v řízení s opatrovníkem jmenovaným zemřelému. Stejně tak soud v řízení pokračuje, zemřel-li navrhovatel a jeho potomci ve lhůtě do 1 roku od smrti podají návrh na pokračování v řízení.¹⁸⁹

Na rozdíl od prohlášení člověka za mrtvého nemá prohlášení člověka za nezvěstného účinky na procesní subjektivitu (má vliv jen v hmotném právu, stanoví-li tak zákon). Jelikož prohlášením účastníka za nezvěstného jeho právní osobnost nezaniká, je nadále způsobilý být účastníkem řízení. Vzhledem k jeho faktické absenci

¹⁸⁶ Viz DOLEŽÍLEK, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 103.

¹⁸⁷ Srov. § 23 a 25 občanského zákoníku.

¹⁸⁸ SCHELLEOVÁ, I. in: SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Vydání 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-09-0, s. 291.

¹⁸⁹ Viz § 376 ZŘS.

v řízení mu bude zpravidla jako osobě neznámého pobytu jmenován opatrovník k ochraně jeho práv.¹⁹⁰

3.1.2 Procesní subjektivita právnických osob

Právnickou osobou se dle ustanovení § 20 odst. 1 občanského zákoníku rozumí: „organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná“. Z uvedené definice vyplývá, že zákonodárce při rekodifikaci soukromého práva vycházel z teze, že právnická osoba je subjekt, který za právnickou osobu prohlásí zákon. Toto prohlášení není nutně výslovné, postačí, je-li ze zákona právní osobnost určitého útvaru zřejmá bez pochybností.¹⁹¹

Právnická osoba má právní osobnost od svého vzniku¹⁹², kterým je obvykle okamžik jejího zápisu do příslušného veřejného rejstříku podle zákona č. 304/2013 Sb. Veřejnými rejstříky právnických osob se ve smyslu občanského zákoníku rozumí spolkový rejstřík (pro spolky, odborové organizace, mezinárodní odborové organizace, organizace zaměstnavatelů a mezinárodní organizace zaměstnavatelů a pobočné spolky), nadační rejstřík (pro nadace a nadační fondy), rejstřík ústavů (pro ústavy), rejstřík společenství vlastníků jednotek (pro společenství vlastníků jednotek), obchodní rejstřík (pro obchodní korporace) a rejstřík obecně prospěšných společností (pro obecně prospěšné společnosti). Existují však i další veřejně přístupné rejstříky, jež mohou být vedeny jak na principu registrace (např. rejstřík honebních společenstev),

¹⁹⁰ Srov. ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 56.

¹⁹¹ Viz DVOŘÁK, T. in: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8. s. 105.

¹⁹² Viz § 118 občanského zákoníku.

tak na principu evidence (např. rejstřík evidovaných církevních právnických osob).¹⁹³

Právnická osoba může vzniknout i bez zápisu do veřejného rejstříku. Je-li zřízena zákonem, vzniká dnem nabytí jeho účinnosti nebo dnem pozdějším v zákoně přímo stanoveným. Právnická osoba může rovněž vzniknout bez zápisu do veřejného rejstříku, stanoví-li tak zákon. Zákon může dále založení nebo vznik právnické osoby podmínit rozhodnutím orgánu veřejné moci.¹⁹⁴ Právní osobnost, a tudíž i účastnickou způsobilost zákon přiznává například České národní bance, České televizi a Českému rozhlasu, České advokátní komoře, Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, vysokým školám nebo veřejným výzkumným institucím.¹⁹⁵

Z hlediska procesní subjektivity není rozhodné, zda se jedná o právnickou osobu soukromého nebo veřejného práva.¹⁹⁶ Právnické osoby veřejného práva jsou specifické v tom, že podléhají právní úpravě obsažené ve zvláštních zákonech, podle nichž byly zřízeny, a občanský zákoník se na ně aplikuje pouze tehdy, je-li to v souladu s jejich povahou. Pokud však právnická osoba veřejného práva vystupuje v soukromoprávním vztahu jako smluvní strana, má s ohledem na zásadu rovnosti stejné právní postavení

¹⁹³ Viz DVOŘÁK, B. in: LAVICKÝ, P. a kol. *Civilní proces. Praktický komentář*. § 19 [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2017-11-1]. ASPI-ID KO99_p11963CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISBN 978-80-7478-986-1.

¹⁹⁴ Srov. § 126 odst. 2, 3 občanského zákoníku.

¹⁹⁵ Blíže viz zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁶ Viz DVOŘÁK, B. in: LAVICKÝ, Petr a kol. *Civilní proces. Praktický komentář*. § 19 [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2017-11-1]. ASPI-ID KO99_p11963CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISBN 978-80-7478-986-1.

jako jiné osoby.¹⁹⁷

Považuji za vhodné zdůraznit, že vlastní právní osobnost nemá odštěpný závod právnické osoby. Odštěpný závod nemůže být účastníkem řízení, jelikož mu zákon nepřiznává procesní způsobilost. Odštěpný závod je toliko organizační složkou určité právnické osoby, která je vždy jako jediná zavázána nebo oprávněna z práv a povinností, které se odštěpného závodu dotýkají.¹⁹⁸

Právní osobnost právnické osoby je ukončena okamžikem jejího zániku následujícího po fázi zrušení právnické osoby. Pro právnické osoby, které se povinně zapisují do veřejného rejstříku podle zákona č. 304/2013 Sb., platí, že zanikají výmazem z příslušného rejstříku. Uvedené pravidlo se shodně uplatní i na právnické osoby zapisované do speciálních rejstříků podle zvláštních veřejnoprávních předpisů, ledaže zvláštní předpis řeší jejich zánik jinak (např. jde-li o veřejné výzkumné instituce, církve a náboženské společnosti, politické strany a hnutí, školy a školská zařízení aj.).

Právnické osoby, které se do veřejného rejstříku nezapisují, zanikají skončením likvidace, ledaže speciální zákony tyto právnické osoby zřizující stanoví zvláštní úpravu. Zákonodárce zvolil jinou formu zániku kupříkladu v případě tzv. státních fondů. Zánik Fondu národního majetku, Státního fondu pro zúrodnění půdy nebo Státního fondu životního prostředí České republiky, byl proto proveden zvláštními zrušovacími zákony, které zároveň upravovaly postup pro převzetí majetku zrušovaných fondů a otázky dalších právních vztahů, jichž byl zrušovaný fond účastníkem. Nutnost totožné formy zřízení i zrušení je dále výslovně stanovena pro veřejné vysoké školy, Českou televizi, Český rozhlas a další právnické osoby zřízené zákonem.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Viz JIRSA, Jaromír a Kateřina VANČUROVÁ in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha I. § 1 – 78 o. s. ř.* Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 122.

¹⁹⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2380/98 ze dne 7.9.1999.

¹⁹⁹ Viz POKORNÁ, J. in: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8. s 578-583.

3.1.3 Procesní subjektivita státu

Pro určení právního postavení České republiky je rozhodující, zda v konkrétní věci jedná jako subjekt soukromého nebo veřejného práva. Pokud stát vystupuje v oblasti soukromého práva, je považován za právnickou osobu, a tudíž má způsobilost být účastníkem civilního soudního řízení. Naopak v oblasti veřejného práva má Česká republika postavení státu.²⁰⁰

Stát požívá procesní subjektivitu vždy jako celek. Jednotlivým organizačním složkám státu zákon postavení právnických osob nepřiznává, nýbrž výslovně stanoví, že tyto právnickými osobami nejsou.²⁰¹ Z uvedeného vyplývá, že organizační složky státu způsobilým účastníkem řízení samy o sobě nejsou.²⁰² Je ovšem možné, aby způsobilost být účastníkem řízení přiznal konkrétní organizační složce státu zvláštní zákon.²⁰³

Způsobilým účastníkem řízení může být za splnění určitých kritérií rovněž cizí stát. Například pokud cizí stát vystupuje jako právnická osoba (zaměstnavatel) ve věcech vyplývajících z individuálních pracovních vztahů, pro které je charakteristické rovné postavení účastníků, nepožívá dle pravidel mezinárodního práva funkční imunity.²⁰⁴

²⁰⁰ Srov. DOLEŽÍLEK, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 106.

²⁰¹ Srov. § 21 občanského zákoníku a § 3 odst. 2 zákona č. 219/200 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰² Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 366/2002 ze dne 22.10.2002.

²⁰³ Viz § 19 věta za středníkem o. s. ř.

²⁰⁴ Blíže viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2215/2007 ze dne 25.6.2008.

3.1.4 Procesní subjektivita přiznaná zákonem

Výjimečně může být účastníkem řízení také ten, kdo nemá právní osobnost. Pro určité typy řízení totiž zákon nezpůsobilým subjektům procesní subjektivitu ad hoc přiznává, a to buď výslovně (přímo), nebo mlčky tak, že s nimi jako se způsobilými účastníky bez dalšího jedná. Ten, komu byla způsobilost být účastníkem řízení přiznána zákonem, má v řízení stejné právní postavení jako ten, kdo procesní subjektivitu požívá z titulu své právní osobnosti.²⁰⁵

Občanský soudní řád mezi účastníky, jimž byla právní subjektivita přiznána zákonem, výslovně uvádí pouze státní zastupitelství, příp. nejvyššího státního zástupce, a Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Dále pak odkazuje na zvláštní právní předpisy, které blíže upravují podmínky, kdy jsou jmenované subjekty oprávněny podat návrh na zahájení řízení nebo do občanského soudního řízení vstoupit.²⁰⁶

Ostatní subjekty, kterým může být procesní subjektivita přiznána zákonem, o. s. ř. přímo nepředvídá. Patří mezi ně orgány obce (magistrátu, úřadu) v řízení o soudním výkonu rozhodnutí, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, okresní správa sociálního zabezpečení v řízení o výkonu rozhodnutí a ve sporu o vylučovací žalobě, představenstvo akciové společnosti při podání návrhu na zápis akciové společnosti do obchodního rejstříku, správce daně ve věcech správy daní a volební komise k podání návrhu podle § 351 ZŘS.²⁰⁷

²⁰⁵ Srov. DOLEŽÍLEK, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 107.

²⁰⁶ Srov. §35 a 35a o. s. ř.

²⁰⁷ Blíže viz JIRSA, J. a VANČUROVÁ, K. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha I. § 1 – 78 o. s. ř.* Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 129-130.

3.1.5 Zkoumání procesní subjektivity a následky nedostatku procesní subjektivity

Zkoumání, zda ten, kdo v řízení vystupuje jako účastník je také skutečně nositelem procesní subjektivity, je úřední povinností soudu v průběhu celého řízení. Občanský soudní řád rozlišuje následky počátečního nedostatku způsobilosti osoby být účastníkem řízení a ztrátu procesní subjektivity, která nastala až v průběhu řízení.²⁰⁸

Absence způsobilosti být účastníkem řízení existující již v okamžiku zahájení řízení je dle většiny autorů neodstranitelným недостатkem procesní podmínky a jako taková vede vždy bez dalšího k zastavení řízení. Není přitom rozhodné, jestli označený účastník právní osobnost podle hmotného práva nikdy neměl, příp. mu zákon nikdy nepřiznal procesní subjektivitu, či jestli osoba jinak způsobilá být účastníkem řízení tuto způsobilost pozbyla před samotným zahájením řízení.²⁰⁹

Proti shora uvedenému převažujícímu názoru se staví Dvořák, B., který soudí, že nedostatek procesní subjektivity není vždy nutně neodstranitelný. Argumentuje např. tím, že nelze vyloučit, aby žalovaná společnost, která v okamžiku podání žaloby nebyla zapsána do obchodního rejstříku, byla do rejstříku zapsána až v průběhu řízení, čímž by fakticky došlo ke zhojení nedostatku procesní podmínky.²¹⁰ K zahájení řízení dochází doručením žaloby soudu bez ohledu na současné splnění procesních podmínek. V momentě, kdy soud rozhoduje o otázce neexistence procesní podmínky vedoucí k zastavení řízení, však musí vycházet ze stavu, který tu je právě ve chvíli takového rozhodování.²¹¹ Je tedy teoreticky možné, že žalobce podá žalobu proti t.č. neexistující

²⁰⁸ Srov. § 104 odst. 1 věta první a § 107 o. s. ř.

²⁰⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 366/2002 ze dne 22.10.2002.

²¹⁰ Viz DVOŘÁK, B. in: LAVICKÝ, Petr a kol. *Civilní proces. Praktický komentář*. § 19 [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2017-11-12]. ASPI-ID KO99_p11963CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISBN 978-80-7478-986-1.

²¹¹ Srov. § 167 odst. 1, 2 ve spojení s § 154 odst. 1 o. s. ř.

právní osobě, čímž je dán nedostatek procesní subjektivity žalovaného v době zahájení řízení. Žalovaná neexistující právnická osoba je poté v průběhu řízení zapsána do obchodního rejstříku, čímž dochází k jejímu faktickému vzniku a nabytí právní osobnosti, a tedy i procesní subjektivity.

Dojde-li k zániku způsobilosti být účastníkem řízení v období mezi zahájením řízení a jeho pravomocným skončením, soud podle povahy věci posoudí, zda v řízení může pokračovat s procesním nástupcem účastníka, který procesní subjektivitu ztratil. Pokud procesní nástupce existuje a soud vyhodnotí, že povaha věci pokračování s ním umožňuje, nedochází k zastavení řízení, ale soud poté, kdy bude osoba procesního nástupce postavena na jisto (zásadně podle výsledku dědického řízení), z úřední povinnosti rozhodne o procesním nástupnictví.²¹²

Zkoumání procesní subjektivity je úzce spjato s problematikou označení účastníků v civilním soudním řízení, a to v situaci, kdy je v žalobě chybně označena strana žalující (logicky poměrně zřídka, neboť žalobce sám sebe zpravidla označí správně) anebo strana žalovaná. Způsobilost být účastníkem řízení totiž nelze a priori směřovat s neúplným nebo nesprávným označením účastníka. Je možné, že účastník je označen správně (úplně a přesně), a přesto z nějakého důvodu nemá procesní subjektivitu. Naopak pokud je osoba, která by byla způsobilým účastníkem řízení, označena zcela zmatečně, nelze ji jako účastníka vůbec identifikovat.²¹³ Posuzování (ne)dostatku způsobilosti být účastníkem řízení a jeho následků je proto pro soud zvláště obtížné, označí-li žalobce za účastníka řízení osobu, která není a ani nikdy nebyla nositelem procesní subjektivity (není ani teoreticky možné, aby procesní subjektivitu nabyla). Typicky je označena přímo organizační složka státu namísto České republiky, obecní

²¹² Viz SVOBODA, K. in: SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol.: *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-279-3, s. 145.

²¹³ Viz FALDYNA, František. Označení účastníků v občanském soudním řízení. *Právo a podnikání* č. 4, 1996, s. 21-22.

úřad namísto obce, nebo provozovna namísto provozující fyzické osoby. Soud je v nastíněné situaci postaven před zásadní otázku, zda bude postupovat podle ustanovení § 104 o. s. ř. a řízení ihned zastaví, nebo zda bude odstraňovat vady podání podle ustanovení § 43 o. s. ř.

Z ustanovení § 79 odst. 1 věty druhé a třetí o. s. ř. vyplývá, že žalobce musí v žalobě označit účastníky řízení tak, aby nebylo pochybností o tom, kdo je účastníkem řízení, aby nebylo možné označeného účastníka zaměnit s jinou osobou a aby s označeným účastníkem soud mohl jednat. Nejvyšší soud se k nesprávnému označení účastníků řízení vyjádřil následovně: *„Jestliže žaloba neobsahuje v označení účastníků řízení všechny údaje potřebné k označení účastníků řízení nebo je-li žaloba v označení účastníků řízení neurčitá nebo nesrozumitelná (tj. obsahuje-li takové označení účastníků řízení, které neumožňuje jejich přesnou identifikaci nebo je-li zjevný logický rozpor mezi označením účastníka řízení a jinými údaji o tomto účastníku obsaženými v žalobě), jde o podání neúplné, neurčité nebo nesrozumitelné a soud je povinen pokusit se takovéto vady podání odstranit – neučinil-li tak žalobce dříve sám (z vlastní iniciativy) – postupem podle ustanovení § 43 o. s. ř. Jen tehdy, byl-li mimo jakoukoliv pochybnost za účastníka řízení označen ten, kdo nemá způsobilost být účastníkem řízení, jde o neodstranitelný nedostatek podmínky řízení a soud řízení podle ustanovení § 104 odst. 1, věty první o. s. ř. zastaví.“²¹⁴*

K opravě nesprávně označeného účastníka cestou poučovací povinnosti soudu se vícekrát vyjádřil i Ústavní soud, který zastává názor, že nepřesné označení je odstranitelnou vadou návrhu, a tudíž je povinností soudu poskytnout prostor pro jeho nápravu.²¹⁵ Ústavní soud sdílí názory obecných soudů, že není věcí soudu poučovat žalobce o hmotném právu, a tedy ani ohledně otázky věcné legitimace. To však neznamená, že by soud neměl žalobce poučit ve věci správného označení

²¹⁴ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 4393/2011 ze dne 4.9.2012.

²¹⁵ Viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 242/98 ze dne 25.4.2000 nebo sp. zn. II. ÚS 73/03 ze dne 5.8.2004.

účastníků.²¹⁶ Obecné soudy proto mají povinnost poučit žalobce ve věci správného označení účastníků (samozřejmě ne přímo ukázáním na toho, kdo má být jako žalovaný uveden), a to i tehdy, je-li žalován někdo, kdo nemá způsobilost být účastníkem řízení.²¹⁷ Podle Ústavního soudu nemohou obecné soudy vybočit z rámce procesního poučení, pokud ve smyslu ustanovení § 43 o. s. ř. vyzvou žalobce k odstranění vady podání spočívající v nesprávném označení účastníka řízení. O tom, jak uvedené vady podání odstranit, nejsou obecné soudy povinny poučovat do všech podrobností. Stačí, když alespoň v obecné rovině vyzvou žalobce k uvedení správného označení účastníka řízení.²¹⁸ Ústavní soud nadto zdůrazňuje, že rozsah poučování soudem má s ohledem k osobám i k okolnostem případu nést rovněž individuální prvky. Z tohoto pohledu připomíná, že nejvyšší hodnotou rozhodování soudů je bez pochyby individuální spravedlnost, samozřejmě ovšem v mezích zákona, včetně ustanovení procesních.²¹⁹

S ohledem na shora uvedené lze uzavřít, že posuzování správnosti označení účastníků a s tím spojené hranice poučovací povinnosti soudu o nedostacích, příp. vadách žaloby, je z hlediska zkoumání procesní subjektivity zcela zásadní a zároveň značně problematické. Z citovaných nálezů Ústavního soudu vyplývá, že je-li v žalobě za účastníka řízení označen někdo, kdo není nositelem procesní subjektivity, soud musí vždy individuálně posoudit a následně vyhodnotit, zda v dané věci jde pouze o nepřesné označení účastníka, či o skutečnou vůli žalobce žalovat neexistující subjekt. Má-li soud pochybnosti, jestli se v konkrétní věci jedná o nedostatek procesní podmínky nebo o nesprávně formulovaný návrh, který závěr o absenci procesní podmínky pouze mylně vyvolává, je na místě, aby postupoval podle ustanovení § 43 o. s. ř. a vyzval žalobce k odstranění vad žaloby a současně jej poučil o následcích neuposlechnutí výzvy. Jestliže soud nezvolí správný postup a nevyzve účastníka

²¹⁶ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 338/97 ze dne 21.4.1999.

²¹⁷ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 74/94 ze dne 29.6.1995 nebo sp. zn. III. ÚS 2690/08 ze dne 9.4.2009.

²¹⁸ Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 286/03 ze dne 7.4.2005.

²¹⁹ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 74/94 ze dne 29.6.1995.

k odstranění vad v případě, kdy by to bylo třeba, a striktně formalisticky řízení zastaví pro neodstranitelný nedostatek procesní podmínky, poruší tím jeho Ústavou zaručené právo na soudní ochranu.²²⁰

Vzhledem ke komplikovanosti a náročnosti posuzování skutečné vůle žalobce inklinují soudy ve většině případů nesprávného označení účastníka k výzvě ve smyslu ustanovení § 43 o. s. ř. Není však bohužel výjimkou, že soudy tento postup volí pouze z vlastní nejistoty a často s cílem vyhnout se případnému odvolání do usnesení o zastavení řízení a s ním spojeným úkonům a časovým prodlevám.

V souvislosti s ustanovením § 17 odst. 2 občanského zákoníku, podle kterého „zřídí-li někdo právo nebo uloží-li povinnost tomu, co osobou není, přičte se právo nebo povinnost osobě, které podle povahy právního případu náleží“, se mezi autory odborných publikací začíná objevovat názor, že v souladu s citovanou normou by soudy měly nesprávné označení non subjektu, jestliže je zjevné koho chtěl žalobce označit jako účastníka ze samotné žaloby, samy opravit automaticky, aniž by bylo zapotřebí součinnosti žalobce (výzvy k odstranění vad).²²¹

Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že k uvedenému postupu se pozvolna přiklání i soudní praxe (alespoň co se týče obvodu Krajského soudu v Praze). S automatickým opravováním nesprávného označení účastníka ze strany soudu souhlasím do té míry, kdy je nade všechny pochybnosti zřejmé, jakou osobu chce žalobce skutečně jako účastníka označit. Jde zejména o zjevné chyby v psaní spočívající v překlepu, vynechání písmen apod., kdy v návrhu označený žalovaný prochází příslušnými evidencemi jako neexistující osoba (např. lustrací fyzické osoby v Centrální evidenci obyvatel), avšak z přiložených důkazů nebo z jiných údajů, které má soud

²²⁰ Srov. ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s. 61 a 174.

²²¹ Srov. ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s. 75.

k dispozici (z předchozích řízení, z učiněných dotazů) je seznatelné jeho správné označení. Za této situace nevidím v opravě bez vlastního přičinění žalobce problém.

Naopak se domnívám, že výzvy soudu a aktivní součinnosti strany žalující je zapotřebí tehdy, podaří-li se soudu nesprávně označený non subjekt sice ztotožnit, ale z ničeho dalšího nevyplývá, že žalobce při jeho označování skutečně pochybil. V takovém případě by soud měl žalobci sdělit, že jím označený žalovaný neexistuje, a měl by ho vyzvat k nápravě. Soud samozřejmě nesmí žalobci radit, koho má v žalobě správně uvést. Má-li však o osobě žalovaného nějaké údaje z vlastního šetření (např. žalovaného ztotožní s jiným dnem narození), je na místě, aby je žalobci poskytl a dal mu šanci nesprávné označení napravit, neboť soud je primárně povolán k tomu, aby věci meritorně rozhodoval, ne zastavoval.

3.2 Procesní způsobilost

Procesní způsobilostí, tzn. způsobilostí samostatně právně jednat před soudem, se rozumí: „*Způsobilost vykonávat v řízení práva a povinnosti účastníka řízení, a to buď samostatně, nebo prostřednictvím zvoleného zástupce.*“²²² Podle ustanovení § 20 dost. 1 o. s. ř. je procesní způsobilost účastníka, shodně jako procesní subjektivita, odvislá od jeho hmotněprávního postavení. Rozsah procesní způsobilosti je proto úměrný rozsahu svéprávnosti dané osoby, tj. její způsobilosti právně jednat.²²³ To ovšem neplatí zcela bezvýjimečně, neboť, jak bude podrobněji rozvedeno níže, zákon upravuje v některých případech procesní způsobilost odchylně.

Ve vztahu k procesní subjektivitě platí, že ten, kdo má procesní způsobilost, má vždy i způsobilost být účastníkem řízení. Avšak ten, kdo je účastníkem řízení, nemusí

²²² Viz ZAHRADNÍKOVÁ, R. in: ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol.: *Civilní právo procesní*. Vydání 2. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-571-5, s. 93.

²²³ Srov. § 15 odst. 2 občanského zákoníku.

mít automaticky procesní způsobilost. Případný nedostatek procesní způsobilosti je zhojen zastoupením účastníka.²²⁴

Účastníci bez právní osobnosti, kterým byla procesní subjektivita přiznána zákonem, mají procesní způsobilost v tom rozsahu, v jakém jsou oprávněni být účastníkem řízení.²²⁵

3.2.1 Procesní způsobilost fyzických osob

Má-li fyzická osoba svéprávnost v plném rozsahu, má zároveň i plnou procesní způsobilost. Podle občanského zákoníku platí, že fyzická osoba zásadně nabývá plné svéprávnosti dosažením zletilosti (dovršením osmnáctého roku věku). Dříve lze nabýt svéprávnosti v plném rozsahu jen na základě rozhodnutí soudu, a to buď uzavřením manželství, nebo přiznáním svéprávnosti. Pro obě varianty přitom platí, že osoba musí dovést šestnáctý rok věku.²²⁶

Každý, kdo je plně procesně způsobilý, je oprávněn jednat v řízení samostatně. Výjimkou z tohoto pravidla je jednak institut povinného zastoupení advokátem nebo notářem v dovolacím řízení²²⁷, jednak soudní rozhodnutí o nutnosti zastoupení účastníka ve specifických případech²²⁸.

Ze vztahu mezi svéprávností osoby a její způsobilostí samostatně právně jednat

²²⁴ Srov. DOLEŽÍLEK, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 113.

²²⁵ Viz ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s. 92.

²²⁶ Viz HURDÍK, J. in: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8. s. 78.

²²⁷ Srov. § 241 o. s. ř.

²²⁸ Srov. § 29 odst. 3 o. s. ř.

před soudem vyplývá, že plná procesní způsobilost nenáleží osobám, které nemají svéprávnost v plném rozsahu, tedy nezletilým a osobám, jejichž svéprávnost byla omezena soudním rozhodnutím.

Co se týče nezletilých, i jejich procesněprávní postavení je ovládáno úpravou svéprávnosti podle občanského zákoníku. Koncepce svéprávnosti nezletilého je založena na vyvratitelné právní domněnce, podle níž je každý nezletilý svéprávný k právním jednáním, která jsou svou povahou přiměřená jeho rozumové a volní vyspělosti. V řízení ohledně takových právních jednání je nezletilý oprávněn jednat samostatně. Míru rozumové a volní vyspělosti přitom soud v řízení posuzuje vždy individuálně s přihlédnutím k rozumové a volní úrovni konkrétního nezletilého. Uvedené pravidlo klade na soud zvýšené nároky, neboť míru omezení svéprávnosti nezletilého nelze vždy jednoduše určit.²²⁹

Vzhledem k tomu, že civilněprocesní předpisy poskytují nezletilým zvláštní ochranu, neplatí výše uvedená zásada bezvýjimečně. Vyžadují-li to okolnosti projednávaného případu, může soud rozhodnout, že nezletilý musí být v řízení zastoupen svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, i když se jedná o věc, v níž by jinak mohl jednat samostatně. Takový postup zdůvodňuje zejména zajištění rovného procesního postavení účastníků. Soudní řízení má totiž zpravidla na nezletilého účastníka požadavek na vyšší rozumovou vyspělost, než jakou předtím vyžadovalo právní jednání, o něž v řízení jde. Dalším nástrojem poskytujícím zvýšenou ochranu nezletilému účastníkovi v rámci civilního soudního řízení je institut tzv. kolizního opatrovníka v případě, kdy hrozí střet zájmů nezletilého a jeho zákonných zástupců.²³⁰

Pro určité druhy civilních soudních řízení je nezletilým plná procesní způsobilost zákonem přiznána nad rámec jejich hmotněprávní svéprávnosti. Jedná se

²²⁹ Blíže viz ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s. 80-84.

²³⁰ Viz GREGOROVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., STAVINHOVÁ, J. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy* č. 2, 1997, s. 55-56.

o následující řízení projednávána a rozhodovaná podle ZŘS:

- řízení o povolení uzavřít manželství (§ 368 odst. 2 ZŘS),
- předběžné řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí (§ 403 odst. 3 ZŘS),
- řízení ve věcech osvojení (§ 431 odst. 2 ZŘS),
- řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí (§ 481 odst. 2 ZŘS).

Účastník, jehož svéprávnost byla omezena, může před soudem samostatně právně jednat v intencích své omezené svéprávnosti, tzn. v rozsahu, ve kterém nebyl ve svéprávnosti omezen.²³¹ V ostatním rozsahu musí být zastoupen opatrovníkem jmenovaným podle ustanovení § 62 občanského zákoníku, příp. podle § 29 odst. 1 o. s. ř., nebo v případě střetu zájmu podle § 460 občanského zákoníku.

Značně problematické je v tomto směru postavení osob stížených duševní poruchou, které z tohoto důvodu nejsou schopny právně jednat, avšak do jejich svéprávnosti nebylo soudem prozatím zasaženo. Tyto osoby jsou z pohledu procesního práva procesně způsobilé se všemi důsledky s tím spojenými. Jedinou možností, jak se soud může vypořádat se situací, kdy během řízení vyjde najevo neschopnost účastníka samostatně právně jednat z důvodu duševní poruchy, je dát podnět k zahájení řízení o svéprávnosti, příp. současně účastníkovi jmenovat opatrovníka pro ochranu zájmů postupem dle ustanovení § 29 odst. 3 o. s. ř.²³²

²³¹ Srov. § 20 odst. 1 o. s. ř.

²³² Blíže viz ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s.84-88.

3.2.2 Procesní způsobilost právnických osob

Rekodifikací občanského zákoníku došlo k přechodu k tzv. fikční teorii právnických osob, v jejímž souladu hmotné právo popírá možnost právnické osoby jednat sama za sebe. Občanský zákoník tak opustil konstrukci přímého jednání právnické osoby, kdy statutární orgán jednal jménem právnické osoby. Podle současné úpravy má každé jednání za právnickou osobu charakter zastoupení, i členové statutárního orgánu právnické osoby jednají toliko jako její zástupci. Řada autorů v této souvislosti svéprávnost právnické osoby chápe jako výsledek právně relevantního jednání fyzických osob, které mají k právnické osobě určitý vztah, přičítaný této právnické osobě na základě zastoupení.²³³

Příklon zákonodárce k tzv. fikční teorii právnických osob vyvolává otázku, zda, a příp. jaké, má nové pojetí hmotného práva důsledky pro civilní právo procesní. Podle Šínové R. nové hmotněprávní pojetí právnických osob nutně mění pohled na jejich procesní způsobilost. Právnická osoba totiž není sama o sobě procesně způsobilá, neboť není nositelkou svéprávnosti jako vlastnosti osob toliko fyzických.²³⁴ Autorkou preferované pojetí procesní způsobilosti právnické osoby kopíruje postavení právnické osoby v hmotném právu. Šínová R. tedy procesní způsobilost právnické osoby odvíjí od svéprávnosti osob, které za právnickou osobu jednají.²³⁵

Shora prezentovaný názor rozporuje Dvořák B., který se naopak domnívá, že zavedení tzv. fikční teorie právnických osob nemá následky ve vztahu k procesnímu

²³³ Viz HURDÍK, J. a LASÁK, J. in LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-529-9, s. 139 a 835.

²³⁴ Srov. ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0, s.

²³⁵ Srov. ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s. 89.

jednání právnických osob, protože lze v rámci procesních vztahů i nadále rozlišovat procesní jednání „jménem“ a „v zastoupení“ právnické osoby. Dvořák B. nevnímá ustanovení § 20 odst. 1 o. s. ř., v němž zákonodárce podmínil způsobilost samostatně jednat před soudem existencí svéprávnosti, kterou právnické osoby nemohou nabýt, jako obecné pravidlo úpravy procesní způsobilosti, nýbrž jako normu týkající se pouze procesní způsobilosti fyzických osob. Procesní způsobilost právnických osob tak podle něj vychází až z ustanovení § 21 o. s. ř., čemuž nasvědčuje i systematické zařazení tohoto paragrafu mezi ustanovení týkající se účastenství v řízení (§ 18–21b o. s. ř.), nikoli mezi ustanovení upravující zastoupení (§ 22–32 o. s. ř.). Koncepce Dvořáka B. vychází ze samostatné procesní způsobilosti právnické osoby, která není závislá na hmotném právu.²³⁶

I s ohledem na jazykový výklad ustanovení § 20 odst. 1 o. s. ř., které klade důraz na slovo „každý“ si dovoluji nesouhlasit s Dvořákem B. a přiklonit se k pojetí Šínové R. Mám za to, že předmětná norma představuje obecné pravidlo procesní způsobilosti osob jak fyzických, tak právnických. Jak již bylo uvedeno, občanský zákoník popírá možnost právnických osob jednat samy za sebe. Svéprávnost právnických osob stanoví jako výsledek přičítání právně relevantního jednání fyzických osob, které jsou v určitém vztahu k těmto právnických osobám na základě konstrukce zastoupení. Na procesní způsobilost právnických osob je proto nutno pohlížet právě prostřednictvím svéprávnosti osob, které za ně jednají.

3.2.3 Procesní způsobilost státu a územních samosprávných celků

Stát a územní samosprávné celky mají procesní způsobilost v plném rozsahu. Zákon procesní způsobilost těchto účastníků řízení neomezuje, může však omezit

²³⁶ Srov. DVOŘÁK, Bohumil. K problematice procesního jednání právnických osob. *Právní rozhledy* č. 16, 2016, s. 649-655.

nebo vyloučit oprávnění jejich orgánů (zaměstnanců) jejich jménem jednat před soudem.²³⁷

Na tomto místě je nutné upozornit na ustanovení § 20 odst. 2 o. s. ř., které zní: „*Přiznává-li zvláštní právní předpis namísto státu někomu jinému způsobilost samostatně jednat před soudem ve věci týkající se majetku státu, jedná tato osoba jako účastník.*“ Problematika citovaného ustanovení tkví v tom, že ho procesualistika neumí jednotně uchopit. Autoři odborné literatury se sice shodnou na tom, že citované ustanovení je legislativně nesprávně umístěno, neboť nesouvisí s procesní způsobilostí účastníka, avšak rozcházejí se v názorech na vlastní smysl této úpravy. Podle Dvořáka B. je předmětné ustanovení dokonce legislativním zmetkem.²³⁸

Osobně se přikláním k tomu, že ačkoli lze uvažovat o nadbytečnosti ustanovení § 20 odst. 2 o. s. ř. (jeho nevhodné systematické umístění je nepochybné), o legislativní zmetek se nejedná. Podle Coufalíka P. a Šínové R. předmětné ustanovení reflektuje právní úpravu zákona č. 77/1997 Sb.²³⁹ a jeho smyslem je zakotvení oprávnění subjektu odlišného od státu jednat namísto státu ve věcech týkajících se majetku státu. Ustanovení § 20 odst. 2 o. s. ř. je tedy institutem procesní legitimace účastníka.²⁴⁰ S tímto názorem se zcela ztotožňuji. K upřesnění významu pojmu procesní legitimace je třeba dodat, že souhlasím s pojetím Winterové A., podle níž se jedná o „*zákonem založené oprávnění domáhat se s úspěchem práva, jehož není daný subjekt ve sféře*

²³⁷ Viz DOLEŽÍLEK, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 114.

²³⁸ Viz. DVOŘÁK, B. in: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. ISBN 978-80-7478-986-1, s. 102.

²³⁹ Zákon č. 77/1997 Sb., o státním podniku, ve znění pozdějších předpisů.

²⁴⁰ Srov. COUFALÍK, Petr. Je ustanovení § 20 odst. 2 o. s. ř. opravdu legislativní zmetek? *Právní rozhledy* č. 2, 2017, s 63-67; ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s. 93.

*hmotněprávní nositelem a ani to o sobě netvrdí“.*²⁴¹ Na rozdíl od Coufalíka P. se domnívám, že uvedená definice je úplná, neboť v sobě subsumuje procesní legitimaci jak na straně žalující, tak na straně žalované.²⁴²

3.2.4 Zkoumání procesní způsobilosti a následky nedostatku procesní způsobilosti

Existenci procesní způsobilosti jakožto jedné z procesních podmínek na straně účastníků zkoumá soud kdykoli během celého řízení. Jelikož její nedostatek lze odstranit, je soud povinen v tomto směru činit veškerá vhodná opatření. Možnost zastavit řízení se naskýtá až v okamžiku, kdy se nedostatek procesní podmínky odstranit nezdaří. Pozbude-li účastník způsobilost samostatně právně jednat před soudem v průběhu řízení, nemá-li zástupce na základě procesní plné moci a nehrozí-li nebezpečí z prodlení, soud řízení přeruší podle ustanovení § 109 odst. 2 písm. a) o. s. ř.

V případě procesně nezpůsobilého nezletilého nebo osoby omezené ve svéprávnosti vyzve soud zákonného zástupce, aby v řízení takového účastníka zastupoval.²⁴³ Není-li tento postup možný a současně hrozí nebezpečí z prodlení, soud účastníkovi ustanoví opatrovníka v rámci probíhajícího řízení podle ustanovení § 29 odst. 1 o. s. ř. Pokud však nebezpečí z prodlení nehrozí, je účastníkovi opatrovník jmenován v samostatném řízení podle ustanovení § 44 a násl. ZŘS. V takovém případě může být opatrovník ustanoven soudem odlišným od soudu, který vede původní řízení a dal k ustanovení opatrovníka podnět, neboť příslušným soudem ve věcech

²⁴¹ Viz WINTEROVÁ, A. in: WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5, s. 137.

²⁴² Srov. COUFALÍK, Petr. Je ustanovení § 20 odst. 2 o. s. ř. opravdu legislativní zmetek? *Právní rozhledy* č. 2, 2017, s. 65.

²⁴³ Srov. § 22 o. s. ř.

opatrovnictví člověka je soud, v jehož obvodu má dotčený účastník bydliště. Dojde-li ke střetu zájmu mezi účastníkem a jeho zákonným zástupcem (opatrovníkem), jmenuje soud zastoupenému kolizního opatrovníka.²⁴⁴

Následkem situace, kdy v řízení vystupoval procesně nezpůsobilý účastník, který nebyl řádně zastoupen, je zmatečnost tohoto řízení. Rozhodnutí vydané v takovém řízení lze proto napadnout odvoláním. Není-li uvedená vada odstraněna ani v průběhu odvolacího řízení, je založen důvod pro žalobu pro zmatečnost.²⁴⁵

Problematické je ovšem posouzení zmatečnosti rozhodnutí, jež bylo vydáno v řízení vedeném s osobou stíženou duševní poruchou, která v době vydání rozhodnutí nebyla ve svéprávnosti omezena. Jasně řešení má situace, kdy byl takové osobě ustanoven ad hoc opatrovník ve smyslu ustanovení § 29 odst. 3 o. s. ř. Pokud soud s takto jmenovaným opatrovníkem nejedná, zakládá tím rovněž vadu zmatečnosti podle ustanovení § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

Naproti tomu rozhodnutí vydané v řízení, v němž vystupoval účastník stížený duševní poruchou, do jehož svéprávnosti nebylo soudním rozhodnutím doposud zasaženo, a přestože to bylo v dané věci pro ochranu jeho zájmů třeba, soud mu nejmenoval opatrovníka podle ustanovení § 29 odst. 3 o. s. ř., nelze podle Nejvyššího soudu úspěšně napadnout žalobou pro zmatečnost podanou na základě ustanovení § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř.²⁴⁶

S tímto názorem se však nemohu ztotožnit, neboť se domnívám, že není v souladu s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením²⁴⁷ a potažmo s celou koncepcí občanského zákoníku, který omezení svéprávnosti považuje za nejzazší možný prostředek ochrany práv zletilých osob neschopných právně jednat. S ohledem na účel ustanovení § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. (napravení vady řízení

²⁴⁴ Srov. § 460 občanského zákoníku.

²⁴⁵ Srov. § 205 odst. 2 písm. a) a § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

²⁴⁶ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1307/2000 ze dne 21.6.2001.

²⁴⁷ Srov. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením publikovaná pod č. 10/2010 Sb.

spočívající v neposkytnutí ochrany osobě, která není schopna jednat v řízení samostatně) lze najít nápravu v extenzivním výkladu předmětného ustanovení.²⁴⁸

3.3 Způsobilost být zástupcem účastníka a oprávnění zastupovat

Protože každý má právo jednat před soudem prostřednictvím svého zástupce, je i procesní způsobilost zástupce řazena mezi procesní podmínky. Řádným zastoupením je pouze zastoupení zákonné, zastoupení na základě rozhodnutí soudu nebo na základě plné moci, má-li sám zástupce procesní způsobilost. V případě zastoupení na základě plné moci je nadto nezbytnou podmínkou plná moc zmocněnce.²⁴⁹

3.3.1 Zastoupení na základě zákona

Ustanovení § 22 o. s. ř. řeší případy, kdy je účastníkem řízení fyzická osoba, která je zcela, nebo pouze ve vztahu k předmětu řízení, procesně nezpůsobilá. Zákon neumožňuje, aby taková osoba před soudem jednala samostatně, nýbrž vyžaduje její zastoupení zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. I z tohoto pravidla ovšem existují výjimky, za nichž je jinak procesně nezpůsobilým osobám procesní způsobilost pro zvláštní řízení ze zákona přiznána.²⁵⁰

Zákonnými zástupci nezletilého (dítěte) jsou v první řadě jeho oba rodiče, mají-li

²⁴⁸ Blíže viz ŠÍNOVÁ, R. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s. 92.

²⁴⁹ Srov. WINTEROVÁ, A. in: WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5, s. 215.

²⁵⁰ Ve věcech svéprávnosti, povolení uzavření manželství, potřeby souhlasu k osvojení dítěte, navrácení dítěte, osvojení.

v plném rozsahu rodičovskou odpovědnost. Při konkrétním právním úkonu může nezletilého zastupovat kterýkoli z nich. Je třeba podotknout, že rodičovská odpovědnost přiznaná nezletilému rodiči se netýká zastupování před soudem. Jestliže se rodiče neshodují na způsobu výkonu svých práv a povinností při zastupování nezletilého, rozhodne o tom soud. V případě nebezpečí kolize zájmů rodičů a dítěte či střetu zájmů více dětí navzájem musí být ustanoven tzv. kolizní opatrovník, který jedná namísto rodičů.²⁵¹ Soud jmenuje nezletilému opatrovníka rovněž tehdy, hrozí-li střet zájmů mezi dítětem a jinou osobou, nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte, je-li toho v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu, anebo stanoví-li tak zákon.²⁵²

Dále je zákonným zástupcem nezletilého jeho poručník jmenovaný soudem, pokud žádný z rodičů nezletilého nemá rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, příp. je její výkon u obou rodičů pozastaven.²⁵³ Právní postavení zákonného zástupce dítěte včetně oprávnění zastupovat ho před soudem má rovněž jeho osvojitel.²⁵⁴ Nezletilého může v řízení zastupovat také pěstoun, opatrovník pro správu jeho jmění (v rozsahu správy jmění) a osoba, jíž byl svěřen do péče (v rozsahu daném rozhodnutím soudu).²⁵⁵ Pěstoun je však dle ustanovení § 966 odst. 2 občanského zákoníku oprávněn nezletilého zastupovat pouze v běžných záležitostech, mezi něž dle mého mínění soudní řízení zpravidla řadit nelze. Ačkoli funkce opatrovníka, opatrovníka jmění, poručníka, pěstouna a jiné osoby, které bylo dítě svěřeno do péče, vzniká rozhodnutím soudu, odborná literatura tyto osoby řadí mezi zákonné zástupce, neboť vykonávají ve vztahu k dítěti (určitá) práva a povinnosti rodiče.²⁵⁶

²⁵¹ Srov. DOLEŽÍLEK, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 136.

²⁵² Viz § 943 občanského zákoníku.

²⁵³ Srov. § 878 odst. 2 občanského zákoníku.

²⁵⁴ Srov. § 832 odst. 2 občanského zákoníku.

²⁵⁵ Viz SMOLÍK, P. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s. 113.

²⁵⁶ Srov. KORBEL, F. in: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha I. § 1 –

Zákonným zástupcem zletilé osoby omezené ve svéprávnosti je soudem ustanovený opatrovník, který za ni jedná v rozsahu omezení jak v běžném právním životě, tak v řízení před soudem. V rozsahu, v němž k omezení svéprávnosti nedošlo, může dotčená osoba jednat před soudem samostatně.²⁵⁷ I v případě střetu zájmů mezi opatrovníkem a zastoupeným lze v konkrétním řízení uvažovat o případném ustanovení zvláštního kolizního opatrovníka.

Občanský soudní řád v ustanovení § 23 pamatuje i na situace, kdy okolnosti daného případu vyžadují, aby plně nespěprávná fyzická osoba byla v řízení, v němž by jinak mohla jednat samostatně (jedná se o věc v mezích rozumové a volní vyspělosti nezletilého nebo mimo rozsah omezení svéprávnosti zletilého), byla zastoupena zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. Považuji za vhodné zdůraznit, že podpůrné zákonné zastoupení lze aplikovat jen na plně nespěprávné fyzické osoby. Je-li faktická nemožnost samostatně jednat zjištěna u plně svéprávné osoby, je jí třeba ustanovit opatrovníka podle ustanovení § 29 o. s. ř.

Existence zákonného zastoupení se projevuje i v souvislosti s doručováním, neboť soud doručuje pouze zákonnému zástupci. Výjimkou, kdy je doručováno současně dotčenému účastníkovi i jeho zákonnému zástupci, jsou listiny ukládající zastoupenému osobní povinnosti, které musí v řízení splnit pouze on sám. Jedná se nicméně o mimořádné případy, neboť procesně nezpůsobilý účastník není zpravidla schopen osobně v řízení cokoliv samostatně vykonat.²⁵⁸

78 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-080-7, s.163.

²⁵⁷ Srov. § 55 až 63 občanského zákoníku.

²⁵⁸ Viz DOLEŽÍLEK, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 138.

3.3.2 Zastoupení na základě rozhodnutí soudu

Soud může účastníkovi řízení ustanovit buď ad hoc procesního opatrovníka podle ustanovení § 29 o. s. ř., nebo, jsou-li u něj splněny předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, zástupce podle ustanovení § 30 o. s. ř. Pro oba případy platí, že se jedná o zastoupení výlučně pro konkrétní řízení a je třeba jej odlišovat od institutu hmotněprávního opatrovníka ve smyslu občanského zákoníku.

Opatrovník ad hoc ustanovený soudem

Občanský soudní řád vymezuje v ustanovení § 29 taxativní výčet okolností, za nichž lze účastníkovi řízení ustanovit ad hoc procesního opatrovníka. Pro všechny situace je přitom společné, že potřeba jmenování opatrovníka vyvstala v již zahájeném řízení, účastník v tomto řízení není z nějakého důvodu schopen jednat samostatně, není možnost jeho zastoupení zákonným zástupcem a nemožnost účastníka jednat znemožňuje další pokračování v řízení. Smyslem ustanovení opatrovníka není jen ochrana práv zastoupeného účastníka, nýbrž i zájem ostatních účastníků na řádném pokračování a skončení řízení.

Význam ustanovení opatrovníka zdůrazňuje i Ústavní soud, který současně upozorňuje na riziko jeho ustanovení v případě, kdy k tomu nejsou splněny zákonné podmínky. Porušení práv účastníka spočívající v tom, že mu byl nezákonně ustanoven opatrovník, by totiž bylo nutno posoudit jako vadné zastoupení a důvod zmatečnosti řízení.²⁵⁹

Předseda senátu je povinen ustanovit opatrovníka, jsou-li naplněny následující

²⁵⁹ Viz SMOLÍK, P. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s. 149.

zákonné podmínky. Účastníkem řízení je procesně nezpůsobilá osoba, která nemá zákonného zástupce ani ustanoveného kolizního opatrovníka, za předpokladu nebezpečí z prodlení (např. nutnost provést důkazy výsledkem svědka – účastník má právo se výslechu účastnit a klást otázky). Pokud nebezpečí z prodlení nehrozí, soud řízení přeruší do doby rozhodnutí o ustanovení opatrovníka příslušným soudem, jemuž dá příp. podnět.

Opatrovník je ustanoven právnické osobě, která nemůže před soudem vystupovat jako účastník z důvodu neexistence osoby oprávněné za tuto právnickou osobu jednat. Takto jsou řešeny časté případy, kdy právnická osoba nemá ustanovený statutární orgán, přičemž není jiné osoby, která by za právnickou osobu mohla jednat před soudem podle ustanovení § 21 o. s. ř. Opatrovník je právnické osobě ustanoven také tehdy, je-li sporné, kdo je ve skutečnosti oprávněn za ni jednat (typicky spor o to, kdo je statutární orgán).²⁶⁰ Ustanovení opatrovníka je opět možné jen za současné hrozby nebezpečí z prodlení, jinak soud učiní jiné vhodné kroky.

V praxi jsem se v rámci řízení, v nichž na straně žalované vystupovala právnická osoba bez statutárního orgánu, setkávala s postupem, že soud vedle přerušení řízení dával podnět rejstříkovému soudu²⁶¹ ke zjednání nápravy. Výsledkem toho zpravidla bylo, že rejstříkový soud jmenoval právnické osobě likvidátora. Soud poté v přerušném řízení pokračoval s osobou likvidátora, což vedlo ve většině případů k rychlému skončení věci. Ačkoli se nabízené řešení jeví jako poměrně efektivní, je třeba poznamenat, že není nejrychlejší. Ke jmenování likvidátora docházelo obvykle v rozmezí jednoho a půl roku až dvou let od soudem učiněného podnětu ve věci.

Ustanovení § 29 odst. 3 o. s. ř. navazuje na první odstavec uvedeného ustanovení tím, že výslovně konkretizuje některé důvody, pro které účastník není schopen samostatně jednat před soudem. Rozdílnost postupu ustanovení procesního opatrovníka

²⁶⁰ Srov. důvodová zpráva ze dne 1.1.2000 k novele občanského soudního řádu provedené zák. č. 30/2000 Sb., Zvláštní část, Poslanecká sněmovna Parlamentu: strana: tisk 257, (ASPI ID): LIT13566CZ.

²⁶¹ Srov. § 2 zákona č. 304/2013 Sb.

podle třetího odstavce spočívá v tom, že je fakultativní, není při něm podstatná existence nebezpečí z prodlení a soud ho navíc může nahradit jinými vhodnými opatřeními (např. vyzvat dostupného účastníka, který není schopen účastnit se řízení nebo se srozumitelně vyjadřovat, aby si zvolil zástupce na základě plné moci, či pátrat po účastníkovi s neznámým pobytem). Ačkoli i důvody pro ustanovení opatrovníka podle ustanovení § 29 odst. 3 o. s. ř. jsou vyčteny taxativně, je-li to třeba k ochraně zájmů účastníka nebo vyžaduje-li to veřejný zájem, lze je rozšířit na základě použití ustanovení § 29 odst. 1 věty druhé o. s. ř. ve vazbě na ustanovení § 465 občanského zákoníku. Tím se výčet stává fakticky vlastně demonstrativní.²⁶²

Ustanovení § 29 odst. 3 o. s. ř. zakládá výslovně důvody pro ustanovení opatrovníka těmito účastníkům: neznámým dědicům zůstavitele, účastníku, jehož pobyt není znám, nebo jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, účastníkovi stíženému duševní poruchou nebo z jiných zdravotních důvodů neschopnému se nikoli jen po přechodnou dobu účastnit řízení a konečně účastníkovi neschopnému se srozumitelně vyjadřovat.

Z uvedeného výčtu se soudy logicky nejčastěji setkávají s tím, že není znám pobyt účastníka – žalovaného, a to zvláště jedná-li se o cizince. V této souvislosti lze zaznamenat jistě nevhodnou praxi spočívající v tom, že soudy takovému žalovanému automaticky ustanoví opatrovníka, aniž by dostatečně zjišťovali jeho faktický pobyt. Soud je však povinen provést šetření ohledně možného pobytu účastníka důkladně a musí se snažit vyčerpat všechny k tomu dostupné prostředky. Těmi jsou kromě Centrální evidence obyvatel, Registru cizinců či Centrální evidence vězňů zejména součinnost s policejním orgánem v místě možného bydliště účastníka, dále dotazy na Českou správu sociálního zabezpečení, úřady práce, známé zaměstnavatele, příslušný obecní úřad (zde je dobré podotknout, že relevantní odpověď

²⁶² Viz KORBEL, F a JIRSA, J. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha I. § 1 – 78 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 226.

dávají zpravidla jen malé obce, kde se takříkajíc všichni znají) či Českou poštu (také bývá spíše neúspěšné, neboť Česká pošta je schopna poskytnout povětšinou jen informace o tom, že si dotyčný nepřebírá listovní zásilky anebo nemá označenou schránku).

Co se týče výběru opatrovníka, stanoví o. s. ř. požadavek, aby jím byla jmenována zásadně účastníková osoba blízká, příp. jiná vhodná osoba. Jestliže to možné není, nabízí se jmenování advokáta, jehož hotové výdaje a odměnu za zastupování hradí stát. Jinou osobu než advokáta lze jmenovat opatrovníkem, jen jestliže s tím souhlasí. Opatrovník může účastníka zastupovat pouze v konkrétní věci, pro kterou mu byl ustanoven. Toto oprávnění se pak vztahuje na celé řízení jako celek, tj. včetně řízení odvolacího i dovolacího (zde však s omezením ve smyslu ustanovení § 241 o. s. ř.).²⁶³

V minulosti bylo obvyklé jmenovat jako opatrovníky zaměstnance soudu (vyšší soudní úředníky, justiční čekatele či asistenty soudců) a v případě neznámého pobytu účastníka obec příslušnou podle jeho posledně známého místa pobytu, aniž by se soudy zabývaly otázkou vhodnosti takového postupu. Průlom nastal až v důsledku několika rozhodnutí Ústavního soudu.

V souvislosti se jmenováním zaměstnanců soudů jako opatrovníků dospěl Ústavní soud k závěru, že zavedená praxe je v rozporu s ústavními zásadami, kterých má být ustanovením opatrovníka dosaženo. Je totiž jen těžko představitelné, aby takový opatrovník (pracovník soudu) jakkoli brojil proti postupu a rozhodnutí soudu (svého zaměstnavatele). V takovém případě vyvstává střet mezi zájmem zaměstnavatele opatrovníka (tudíž i jeho samotného) na co nejrychlejším skončení věci a zájmem účastníka řízení na plném zachování jeho práv a oprávněných zájmů.²⁶⁴

Ústavní soud rovněž opakovaně judikoval, že výkon opatrovnické funkce osobě neznámého pobytu nespadá do samosprávné činnosti obcí. Nejde proto o výkon funkce

²⁶³ Srov. § 29 odst. 3 o. s. ř.

²⁶⁴ Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 624/04 ze dne 31.3.2005.

veřejnoprávního orgánu místní správy, ale o výkon funkce založený na skutečnosti, že obec je právnickou osobou. A jako s osobou soukromoprávní musí být s obcí zacházeno jako s každou jinou fyzickou osobou. Obec proto nelze pověřovat funkcí opatrovníka osoby neznámého pobytu automaticky proti její vůli, neboť pro to není zákonná opora. Zcela jiná situace je ale při ustanovení opatrovníka osobě nezletilé či postižené duševní chorobou, kde se nutnost převzetí povinnosti opatrovníka opírá o zákonné ustanovení.²⁶⁵

Funkce opatrovníka trvá vždy jen po dobu, po kterou trvá důvod jeho ustanovení, a to bez ohledu na případné vymezení doby výkonu v rozhodnutí soudu. Jestliže tedy důvod ustanovení opatrovníka v průběhu řízení odpadne (byl zjištěn pobyt žalovaného, účastníkovi byl ustanoven zákonný zástupce v opatrovnickém řízení či byl zapsán statutární orgán právnické osoby), jeho funkce bez dalšího zaniká, končí jeho oprávnění zastupovat a soud od této chvíle jedná přímo s účastníkem (příp. jeho zákonným zástupcem nebo kolizním opatrovníkem). Účinky procesních úkonů učiněných opatrovníkem zůstávají samozřejmě zachovány. Soud nemusí o odvolání opatrovníka vydávat žádné zvláštní rozhodnutí, je však třeba, aby ukončení funkce oznámil jak opatrovníku, tak účastníkovi.²⁶⁶

Ustanovení zástupce účastníkovi s předpoklady pro osvobození od soudních poplatků

Účastníkům nesmí být pro jejich nepříznivou majetkovou situaci znemožněno uplatňovat nebo bránit své právo u soudu a naplňovat tak již od počátku řízení právo

²⁶⁵ Viz VRCHA, Pavel. Ustanovení opatrovníka účastníkovi občanského soudního řízení. *Právní rádce* č. 9, 2004, s. 21.

²⁶⁶ Viz DOLEŽÍLEK, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 191.

na právní pomoc zaručené v ustanovení čl. 37 odst. 2 Listiny.²⁶⁷ Občanský soudní řád proto prostřednictvím ustanovení § 30 upravuje možnost ustanovit zástupce účastníkovi, který splňuje podmínky pro osvobození od soudních poplatků, vyžaduje-li to ochrana jeho zájmů. Zástupce podle uvedeného ustanovení může soud jmenovat pouze na základě žádosti účastníka. Advokát je jako zástupce ustanoven tehdy, vyžaduje-li to ochrana zájmů účastníka nebo jde-li o řízení, v němž je povinné zastoupení advokátem.

Při posuzování předpokladů pro osvobození od soudních poplatků má soud vycházet z aktuálních majetkových poměrů žadatele (příjmy, výdaje, pobírané dávky, majetek, vyživovací povinnost atd.), nikoli z příčin, pro které se do tíživé finanční situace dostal.²⁶⁸ Soud rovněž přihlíží k výši soudního poplatku, k předpokládaným nákladům dokazování a dopadům, které by zaplacení vyměřeného soudního poplatku pro poměry účastníka mohlo mít (např. ohrožení jeho výživy). U fyzických osob je brán v úvahu rovněž jejich zdravotní stav a sociální poměry. Soud o žádosti o osvobození rozhodne kladně pouze tehdy, jestliže žadatel své poměry prokáže věrohodným způsobem, nestačí pouhé tvrzení. Je proto zcela zásadní, aby účastník k žádosti doložil příslušné podklady, jako jsou výpisy ze všech účtů, doklady o placení energií, rozhodnutí o přiznání dávek aj.²⁶⁹

Za účelem vyhodnocení, zda účastník splňuje podmínku nezbytné potřeby ustanovení zástupce k ochraně svých zájmů, soud zkoumá právní a skutkovou složitost věci, a to vždy ve vztahu ke konkrétním osobním předpokladům účastníka. Soud by měl přihlídnout zejména k dlouhodobé finanční situaci žadatele, jeho profesi, vzdělání, zkušenostem a argumentačním schopnostem, emoční účasti v řízení (vylučuje-li efektivní obhajobu) nebo skutečnosti, že protistrana je zastoupena advokátem.²⁷⁰ Pouhý

²⁶⁷ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1301/2013 ze dne 17.7.2013.

²⁶⁸ Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 659/12 ze dne 11.11.2014.

²⁶⁹ Blíže srov. PUTNA, M. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 952-953.

²⁷⁰ Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3849/11 ze dne 12.8.2014; usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2662/2015 ze dne 6.10.2015.

fakt, že účastník bez právního vzdělání sám reaguje na výzvy soudu, podává vyjádření a fakticky se snaží v řízení hájit své zájmy, sám o sobě neznamená, že ochrana jeho zájmů ustanovení zástupce nevyžaduje.²⁷¹

I když to poměry účastníka odůvodňují, osvobození od soudních poplatků mu přiznat nelze, jestliže své právo uplatňuje nebo brání svévolně či zřejmě bezúspěšně. O zřejmě bezúspěšné uplatňování práva se jedná zpravidla tehdy, pokud již ze samotných údajů tvrzených účastníkem nebo z toho, co je soudu známo (ze spisu, z jiné úřední činnosti nebo obecně) nepochybně vyplývá, že požadavku nemůže být vyhověno. Uvedené platí i pro odvolací a dovolací řízení, aniž by přitom bylo významné, co je vlastním předmětem přezkumu odvolacího nebo dovolacího soudu.²⁷²

Jelikož podmínky pro ustanovení zástupce podle ustanovení § 30 o. s. ř. musí být splněny kumulativně, odpadne-li v průběhu řízení byť jediná z nich, soud rozhodnutí o ustanovení zruší. Ke zrušení rozhodnutí tedy dochází ve chvíli, kdy účastník přestane splňovat podmínky pro osvobození od soudních poplatků ve smyslu ustanovení § 138 odst. 2 o. s. ř., odpadne nezbytnost zastoupení k ochraně zájmů účastníka anebo pokud o skončení zastoupení sám zastoupený účastník požádá.²⁷³

²⁷¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 26Cdo 1670/2016 ze dne 17.1.2017; usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1819/2015 ze dne 10.11.2015.

²⁷² Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp.zn.33 Cdo 2169/2016 ze dne 6.6.2016; usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 987/2013 ze dne 26.2.2014.

²⁷³ Srov. § 30 o. s. ř. a contrario.

3.3.3 Zastoupení na základě plné moci

Základem procesní úpravy smluvního zastoupení v civilním soudním řízení je ustanovení § 24 odst. 1 o. s. ř. Stejně jako v právu hmotném je podstatou zastoupení dohoda mezi zmocnitelem a zmocněncem. Plná moc je jen jednostranně vystaveným potvrzením zmocnitele pro zmocněnce, který jejím prostřednictvím prokazuje zastoupení navenek. Pro platnost plné moci je nezbytné, aby byla určitá, srozumitelná a jednoznačně z ní vyplývala vůle zmocnitele nechat se zastupovat zmocněncem. Občanský zákoník klade obecně na plnou moc požadavek uvedení rozsahu zástupčího oprávnění. Smluvní zastoupení nezabavuje účastníka práva činit jakékoli procesní úkony, soud nicméně z vlastní iniciativy s účastníkem přímo nejedná, ledaže mu ukládá povinnost něco osobně vykonat, ale jedná s jeho zmocněncem. Procesní právo připouští na rozdíl od práva hmotného zastoupení pouze fyzickou osobou (výjimkou z tohoto pravidla jsou § 26 a 26a o. s. ř.). Zde je vhodné poukázat na novější procesní předpisy, jako je správní nebo daňový řád, které na rozdíl od o. s. ř. běžně umožňují i zastoupení právníckými osobami.²⁷⁴

Zatímco v jiných řízeních a obecně při občanskoprávním jednání lze mít současně i několik zmocněnců, v civilním soudním řízení je možnost mít pouze jednoho zvoleného zástupce. Procesní plná moc udělená zároveň dvěma či více zmocněncům je neplatná. Soud v takovém případě účastníka poučí a vyzve jej k předložení řádné plné moci, tzn. plné moci udělené pouze jednomu zmocněnci. O plnou moc udělenou současně dvěma zmocněncům ale nejde, je-li formulována tak, že zmocnitel ustanovuje svým zmocněncem osobu A nebo osobu B. Podmínkou ale je, že v průběhu soudního řízení činí veškeré procesní úkony jen jeden z alternativně jmenovaných zmocněnců. Při mezinárodním srovnání je požadavek jednoho zmocněnce v civilním soudním řízení

²⁷⁴ Srov. KORBEL, F. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha I. § 1 – 78 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 168-170.

překonán.²⁷⁵

Udělení a zánik plné moci upravuje ustanovení § 28 o. s. ř. Na vlastní dohodu o zastupování mezi zmocnitelem a zmocněncem přitom neklade žádné nároky, může být tedy uzavřena i konkludentně.²⁷⁶ Oprávnění zmocněnce zastupovat účastníka v řízení může být prokázáno dvěma způsoby. Plná moc může být udělena písemně, přičemž není požadována žádná zvláštní forma listiny, nebo ústně do protokolu. Co se týče podpisu plné moci, jejího odvolání nebo výpovědi, není v zásadě vyžadováno, aby byl úředně ověřen.

Vzhledem k povaze plné moci coby jednostranného právního jednání není potřebné, aby bylo její součástí prohlášení zmocněnce o její akceptaci. Přijetí plné moci je dostatečně patrné z aktivního jednání zmocněnce jménem zastupované osoby. Případná výslovná akceptace zmocněncem neznamena nic víc než opakovaný projev vůle zmocněnce zastupovat zmocnitele v rozsahu jím udělené plné moci. Je vhodné poznamenat, že soudní praxe v minulosti často prohlášení zmocněnce o přijetí plné moci požadovala, třebaže pro to v právním řádu neměla oporu.²⁷⁷

Plná moc zaniká jejím odvoláním ze strany zmocnitele nebo výpovědí ze strany zmocněnce. Obě právní jednání jsou přitom vůči soudu účinná, jakmile mu jsou oznámena. Důvody zániku plné moci soud nezkontroluje. Vůči ostatním účastníkům řízení jsou odvolání nebo výpověď plné moci účinné od chvíle, kdy jim jsou notifikovány soudem. Jelikož oznámení o zániku plné moci je skutečně posledním úkonem v rámci sjednaného zastoupení, musí zmocněnec – advokát postupovat tak obezřetně, aby oznámení došlo soudu až poté, co učiní všechny neodkladné úkony ve smyslu

²⁷⁵ Blíže viz MYSLIL, Stanislav. Plná moc udělená více zmocněncům, *Bulletin advokacie* č. 2, 2002, s. 26-28.

²⁷⁶ Výjimkou je pouze zastoupení obce státem na základě § 26a o. s. ř., kdy podle § 13b zákona č. 201/2002 Sb. musí být dohoda o právní pomoci uzavřena písemně a musí v ní být označen majetek obce, k němuž je v řízení před soudem uplatněn nárok.

²⁷⁷ Srov. NEDELKA, M., ŘÍHA, P. Prohlášení zmocněnce o přijetí plné moci – její povinná náležitost? *Právní rozhledy* č. 4, 2005, s. 139.

ustanovení § 20 zákona o advokacii.²⁷⁸ Pokud by k oznámení zániku plné moci došlo dříve, následně provedené neodkladné úkony by v řízení nemohly vyvolat zamýšlené účinky, jelikož by k nim soud nepřihlížel. Advokát by byl vystaven riziku vzniku újmy účastníkovi, za niž by mohl nést kárnou i majetkovou odpovědnost.²⁷⁹

Ze zákona plná moc zaniká, zvolí-li si účastník jiného zástupce a soudu předloží nově udělenou plnou moc. V takovém případě je zapotřebí posoudit později doloženou plnou moc z hlediska jejího obsahu, zda se nejedná toliko o prostou plnou moc udělenou např. jen k nahlížení do spisu, která by původní procesní plnou moc jistě nerušila. Dále plná moc jako institut procesního práva zaniká tehdy, ztratí-li zmocnitel způsobilost být účastníkem řízení, příp. zemře-li nebo zanikne-li zmocněnec. Přejí-li si procesní nástupci zmocnitele, aby i je v řízení nadále zastupoval původně zvolený zmocněnec, musí mu udělit novou plnou moc. Jestliže z plné moci nevyplývá něco jiného, zaniká rovněž dnem, kdy rozhodnutí, kterým bylo skončeno řízení, pro něž byla udělena, nabude právní moci. V plné moci tedy lze specifikovat její dosah pro následné vykonávací řízení či řízení o mimořádných opravných prostředcích. Plná moc udělená pouze pro určitý úkon z logiky věci zaniká provedením takového úkonu.

Podle rozsahu zástupčího oprávnění se rozlišuje procesní plná moc (pro celé řízení) a prostá plná moc (pro určité úkony). Druh plné moci se posuzuje podle jejího obsahu, není-li v ní výslovně uvedeno omezení pro určité úkony, platí, že se jedná o procesní plnou moc. Zmocněnec s prostou plnou mocí může vykonávat jen procesní úkony, které plná moc vymezuje pozitivně (tj. úkony, k nimž je oprávněn) či negativně (tj. úkony, k nimž oprávněn není).²⁸⁰

²⁷⁸ Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷⁹ Srov. SMOLÍK, P. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s. 142.; DOLEŽÍLEK, J. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 176.

²⁸⁰ Srov. JAVŮRKOVÁ, N. in: DAVID, L., IŠTVÁNEK, F., JAVŮRKOVÁ, N., KASÍKOVÁ, M., LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-

Zmocněnec s procesní plnou mocí je oprávněn ke všem úkonům příslušejícím účastníkovi, a to včetně těch procesních úkonů, k nimž nebyl výslovně zmocněn. Jakákoli vnitřní omezení ve formě pokynů, příkazů či zákazů, která by byla mezi zmocnitelem a zmocněncem sjednána, nemají vůči soudu ani ostatním účastníkům řízení žádné účinky. Skutečnost, že by zástupce vybaven procesní plnou mocí nerespektoval určité vnitřní pokyny zmocnitele, by tak mohla být toliko základem odpovědnostního vztahu mezi ním a zmocnitelem.²⁸¹

V převážné většině případů si účastník za svého zástupce volí advokáta. Nechat se zastoupit advokátem je právem každého účastníka, a proto závisí zcela na jeho vůli, zda se možnosti zastoupení rozhodne využít.

Výjimku z dobrovolnosti zastoupení v civilním soudním řízení představuje dovolací řízení, které svou mimořádností odůvodňuje zvláštní podmínku povinného zastoupení advokátem nebo notářem. Zákonný požadavek povinného zastoupení platí toliko pro osobu dovolatele, nikoli pro ostatní účastníky dovolacího řízení. Podmínka povinného zastoupení se nevztahuje na dovolatele, který má sám právnické vzdělání, nebo za kterého jedná osoba uvedená ustanoveními § 21, 21a, 21b anebo 26a odst. 3 o. s. ř., která takového vzdělání dosáhla.²⁸²

Z úpravy povinného zastoupení vyplývá, že dovolatel, na kterého se povinnost vztahuje, musí být při podání dovolání zastoupen advokátem (notářem) a současně, že tento vlastní procesní úkon může být učiněn jen prostřednictvím uvedeného zmocněnce. Jelikož advokátovi (notáři) lze udělit pouze procesní plnou moc, musí být požadavek povinného zastoupení splněn v průběhu celého dovolacího řízení. Nedostatek povinného zastoupení v dovolacím řízení lze napravit usnesením, jímž se dovolatel vyzývá, aby si zvolil advokáta (notáře) a jeho prostřednictvím podal řádné dovolání. Soud současně dovolatele poučí o následku nevyhovění výzvě –

460-4, s. 114.

²⁸¹ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 466/2002 ze dne 27.10.2004.

²⁸² Srov. § 241 o. s. ř.

zastavení dovolacího řízení.²⁸³

Občanský soudní řád výslovně upravuje advokátní substituci, která je praktická zejména v případě kolize jednání advokáta. Zástupcem advokáta může být jiný advokát, advokátní koncipient nebo zaměstnanec. Česká advokátní komora prostřednictvím svého stavovského předpisu²⁸⁴ nadto upravuje omezení pro udělení substituce advokátnímu koncipientovi či zaměstnanci. Podle tohoto předpisu mimo jiné platí, že se advokát může nechat zastoupit pouze koncipientem, který již má za sebou určitou právní praxi (její doba záleží na stupni soudu, u něhož je věc projednávána). Vzhledem k povaze stavovského předpisu coby předpisu vnitřního jsou vyloučeny jeho účinky v rámci procesního vztahu mezi soudem a účastníkem či mezi soudem a advokátem.

Účastník si může jako svého zástupce zvolit též notáře (§ 25a o. s. ř.) nebo patentového zástupce (§25b o. s. ř.). Pokud jde o notáře, i jemu lze udělit toliko plnou moc pro celé řízení, přičemž se může nechat zastoupit jiným notářem a až na výjimky rovněž i notářským kandidátem či notářským koncipientem. Naproti tomu rozsah plné moci udělené patentovému zástupci není stanoven, lze mu tedy udělit plnou moc i jen ke konkrétnímu úkonu. Občanský soudní řád ovšem nepřipouští zastupování účastníka patentovým zástupcem v rámci dovolacího řízení, neupravuje ani možnost jeho substituce. Pro notáře i patentového zástupce pak shodně platí, že mohou účastníka zastupovat jen v rozsahu svého oprávnění stanoveného zvláštními předpisy.²⁸⁵

²⁸³ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1923/2003 ze dne 21. 10. 2003.

²⁸⁴ Usnesení představenstva České advokátní komory č. 6/1998 Věstníku ze dne 8. prosince 1998, kterým se stanoví pravidla pro výkon substitučního oprávnění advokátních koncipientů a jiných zaměstnanců advokáta, ve znění usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/2002 Věstníku ze dne 3. září 2002, usnesení představenstva České advokátní komory č. 3/2004 Věstníku ze dne 12. května 2004, usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/2009 Věstníku ze dne 8. prosince 2008 a ve znění redakčního sdělení o opravě tiskových chyb, oznámeného v částce 1/1999 Věstníku.

²⁸⁵ Viz § 3 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších

Ustanovení § 26 o. s. ř. definuje zvláštní případy zastoupení. Jejich odlišnost od běžného zastoupení je dána tím, že umožňují zastoupení taxativně vyjmenovanými specializovanými právníckými osobami. Jelikož zastoupení právníckou osobou podle tohoto ustanovení je věcně omezené, soud nesmí připustit takové zastoupení, které je mimo jeho rámec.

Tradičním institutem je zastoupení člena odborové organizace touto organizací. Postavení člena nebo zaměstnance pověřeného zastupováním je obdobné postavení zaměstnanců jednajících za právníckou osobu. Z toho vyplývá, že výkonem zástupčí činnosti nelze pověřit osobu, která není členem nebo zaměstnancem příslušné odborové organizace.²⁸⁶ Zákon zastoupení odborovou organizací limituje tak, že ho nepřipouští ve věcech týkajících se vztahů mezi podnikateli vyplývajících z podnikatelské činnosti.

V případě zastoupení Úřadem pro mezinárodně právní ochranu dětí nejde *stricto sensu* o zastoupení právníckou osobou – státem, nýbrž organizační složkou státu – správním orgánem. Toto zastoupení je umožněno pouze ve věcech s cizím prvkem, jde-li o řízení ve věcech péče o nezletilé, učení nebo změnu vyživovací povinnosti či o výkon rozhodnutí, kterým se ukládá povinnost k placení výživného.²⁸⁷

Další možností zvláštního zastoupení je zastoupení právníckou osobou, mezi jejíž činnosti uvedené ve stanovách se řadí ochrana před diskriminací, pokud se řízení týká právě ochrany před určitou formou diskriminace.

Ve sporech o nárocích týkajících se autorského práva se lze nechat zastoupit právníckou osobou, k jejímuž předmětu podnikání, příp. činnosti patří ochrana práv

předpisů, resp. § 2 zákona č. 237/1991 Sb., o patentových zástupcích, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸⁶ Viz SCHELLEOVÁ, I. in: SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Vydání 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-09-0, s. 305.

²⁸⁷ Srov. KORBEL, F. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha I. § 1 – 78 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: WoltersKluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 186-187.

podle autorského zákona²⁸⁸. Je otázkou, proč zákonodárce rovněž v tomto případě nezakotvil požadavek na zápis ve stanovách. Dále není zcela jasné, zda ochrana práv podle autorského zákona musí být právníčkou osobou skutečně fakticky vykonávána, či zda se jedná jen o formální podmínku, kterou soud dále nijak nezkontroluje.

Prozatím poslední případ, kdy má účastník možnost volby zvláštního zastoupení zavedla do českého práva transpozice tzv. sankční směrnice²⁸⁹. Ustanovení § 26 odst. 5 o. s. ř. umožňuje žalobcům, kteří jsou cizinci, nechat se zastoupit v pracovních věcech právníčkou osobou, k jejímž činnostem uvedeným ve stanovách patří ochrana práv cizinců. Další podmínkou takového zastoupení je, že zaměstnanec nebo člen právníké osoby, který byl pověřen zastupováním žalobce, má vysokoškolské právníké vzdělání vyžadované pro výkon advokacie.

Transpozice uvedené směrnice do českého právního řádu se ovšem jeví jako nedostatečná. Jedním z požadavků sankční směrnice vymezeným v ustanovení čl. 13 odst. 2 je, aby *„třetí osoby, které mají v souladu s kritérii stanovenými v jejich vnitrostátních právních předpisech oprávněný zájem na zajištění dodržování této směrnice, se mohly se souhlasem neoprávněně zaměstnaného státního příslušníka třetí země jeho jménem nebo na jeho podporu účastnit v jakémkoli správním nebo občanskoprávním řízení za účelem provádění této směrnice“*. Vzhledem k tomu, že český zákonodárce limituje zastoupení specializovanou právníčkou osobou toliko na cizince žalobce, přičemž možnost zastoupení cizince v postavení žalovaného nepřipouští, nelze uvažovat ani o minimalistické transpozici směrnice.

Lze předpokládat, že nedůslednost transpozice ve vztahu k žalovanému cizinci by bylo možno zhojit na základě vertikálního přímého účinku směrnice, jehož cílem je

²⁸⁸ Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

²⁸⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí; Úř. věst. L 168, 30.6.2009, s. 24.

chránit práva jednotlivců. Jelikož diskutované ustanovení tzv. sankční směrnice je bezesporu bezpodmínečné, dostatečně jasné a přesné a žalovaný cizinec by se dovolával svého práva nechat se zastoupit specializovanou právníckou osobou přímo vůči soudu, tedy orgánu státní moci členského státu EU, nikoli vůči druhé straně sporu, měl by soud takové zastoupení připustit.²⁹⁰

Účastník může udělit plnou moc také obecnému zmocněnci, kterým může být kterákoli plně svéprávná fyzická osoba.²⁹¹ Obecný zmocněnec není profesionál, nemusí splňovat žádné požadavky týkající se vzdělání či praxe, zastupování neprovozuje za odměnu a nenesení za něj odpovědnost. Lze mu udělit jak procesní, tak prostou plnou moc. Jelikož je obecný zmocněnec povinen jednat jediné osobně, je u něj vyloučena možnost substituce. Občanský soudní řád ponechává účastníkovi poměrně široký prostor, co se týče volby obecného zmocněnce, dvěma způsoby do tohoto typu zástupčího oprávnění nicméně zasahuje.

Za účelem ochrany práv a oprávněných zájmů účastníka je ze zastupování vyloučena osoba zjevně nezpůsobilá k řádnému zastupování. I když je výběr obecného zmocněnce odpovědností účastníka, přesahuje-li jeho nezpůsobilost určitou míru, je soud povinen i bez návrhu zakročit a ze zastupování ho vyloučit. Soud ze zastupování vyloučí rovněž osobu, která jako obecný zmocněnec vystupuje opětovně v různých věcech. V tomto případě je sledován zájem státu na zákazu neoprávněného provozování uznávaných právníckých profesí.²⁹²

²⁹⁰ Srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 4. prosince 1974, Yvonne van Duyn proti Home Office, Věc 41-74, ECLI:EU:C:1974:133.

²⁹¹ Viz § 27 odst. 1 o. s. ř.

²⁹² Viz SMOLÍK, P. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s. 138-139.

4 Negativní procesní podmínky

Negativní procesní podmínky, tj. překážky zabraňující řízení a rozhodování o věci, se vztahují k právnímu principu *ne bis in idem*, který zakazuje dvojí projednání a rozhodnutí stejné věci. Jedná se o překážku *lispendence* (překážka zahájeného řízení) a překážku *rei iudicatae* (překážka věci pravomocně rozhodnuté). Existenci negativních procesních podmínek a jejich následků soud posuzuje jak v rámci řízení ve věci samé, tak v řízení o předběžném opatření.²⁹³

O stejnou věc se podle Nejvyššího soudu jedná tehdy, jde-li v později zahájeném řízení o tentýž nárok nebo stav, o němž již buď bylo zahájeno jiné řízení, nebo o němž bylo v jiném řízení pravomocně rozhodnuto, a týká-li se stejného předmětu řízení a týchž osob. Tentýž předmět řízení je dán tehdy, pokud tentýž nárok nebo stav vymezený žalobním petitem vyplývá ze stejných skutkových tvrzení, jimiž byl uplatněn. Podstatu skutku přitom Nejvyšší soud shledává především v jednání a jeho následku. Totožnost skutku je proto zachována, je-li zachována alespoň totožnost jednání, anebo totožnost následku.²⁹⁴

Pro posouzení, zda je dána překážka věci zahájené nebo věci pravomocně rozhodnuté přitom není relevantní, jak byl skutek, který byl předmětem řízení, posouzen soudem po právní stránce. Negativní procesní podmínky jsou dány i tehdy, jestliže skutek byl soudem posouzen po právní stránce nesprávně či neúplně. Co se týče požadované totožnosti osob, není významné, jaké mají v různých řízeních procesní postavení. Týchž osob se řízení týká i za situace, kdy v pozdějším řízení vystupují právní nástupci osob, které jsou (byly) účastníky dříve zahájeného řízení.

Částečná překážka řízení je dána v situaci, kdy je vznesen nárok na plnění nad rámec předchozího řízení. Jestliže se žalobce domáhá v pozdějším řízení určitého

²⁹³ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn.33 Odo 417/2005 ze dne 13.02.2007.

²⁹⁴ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 463/99 ze dne 31.1.2001.

plnění na základě totožných skutkových tvrzení jako v řízení již zahájeném, resp. pravomocně rozhodnutém, avšak požaduje vyšší plnění než v řízení dřívějším, pak je dána překážka řízení pouze co do části, v níž se žalobní nároky uplatněné v obou řízeních překrývají. Nastíněná situace by ovšem měla být v případě existence dříve zahájeného řízení řešena spojením věcí ke společnému řízení ve smyslu ustanovení § 112 odst. 1 o. s. ř. Nedojde-li ke spojení věcí, soud rozhodující o později podaném návrhu na zahájení řízení bude muset vyčkat rozhodnutí o návrhu podaném dříve.²⁹⁵

Z logiky vzájemného vztahu negativních procesních podmínek vyplývá, že je-li v řízení dána překážka litispendence, avšak předtím než o ní soud rozhodne, je dříve zahájené řízení pravomocně skončeno meritorním rozhodnutím, nastupuje na její místo překážka věci pravomocně rozhodnuté.

4.1 Překážka litispendence

Překážka litispendence vyjadřuje zákaz, „*aby současně probíhalo více řízení buď o téže věci, nebo i v jiné věci, týká-li se sice různých žalobců, ale stejného předmětu řízení a téhož žalovaného, a je-li její projednání v dalším řízení nepřípustné*“.²⁹⁶ Pro překážku litispendence přitom není podstatné, zda k zahájení řízení došlo na návrh nebo bez návrhu z úřední povinnosti ani v jakém stadiu se konkurující řízení nacházejí.

Protože podle platného práva zahájení řízení nemá ve vztahu k předprocesnímu stavu žádné novační účinky, lze o žalobě, která byla vzata zpět, možno znovu jednat. Překážka litispendence tudíž není projevem zákazu opětovného projednání věci. Jejím účelem není ani ochrana před vydáním protichůdných rozhodnutí, neboť v době, kdy se uplatňuje, není ani zřejmé, zda v dříve zahájeném řízení vůbec dojde k vlastnímu

²⁹⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4020/2014 ze dne 28.04.2015.

²⁹⁶ Viz DRÁPAL, L. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 549.

meritornímu rozhodnutí. Překážka věci zahájené je projevem zásady procesní ekonomie a jejím cílem je zejména zabránit zbytečnému zatěžování soudů.²⁹⁷

Obecný zákaz, aby o téže věci probíhalo současně více jednání, vyjadřuje ustanovení § 83 odst. 1 o. s. ř. Druhý odstavec uvedeného ustanovení doplňuje taxativní výčet výjimek, kdy je litispendence založena i přesto, že není naplněna podmínka totožnosti osob. V těchto případech stačí ke vzniku překážky věci zahájené existence probíhajícího řízení s totožným předmětem a totožným žalovaným. Jedná se o řízení, v nichž má více osob nezávisle na sobě zájem i legitimaci domáhat se totožného soudního rozhodnutí vůči stejnému žalovanému. Výrok takového rozhodnutí bude mít totiž vliv na postavení každého možného žalobce, nehledě na to, zda byl sám osobně účastníkem řízení.²⁹⁸ Jedná se na příklad o řízení ve věcech nekalé soutěže či ochrany práv spotřebitelů.

Překážka věci zahájené není založena pouze již probíhajícím civilním soudním řízením v téže věci, nýbrž i dříve uplatněným nárokem na náhradu škody v řízení trestním (tzv. adhezní řízení) nebo přestupkovém.²⁹⁹ Jde-li o otázku překážky litispendence ve vztahu mezi řízením o soudní výkon rozhodnutí podle o. s. ř. a exekučním řízením podle exekučního řádu, probíhající soudní výkon rozhodnutí nebrání samotnému nařízení exekuce. Pro posouzení překážky věci zahájené je rozhodný teprve obsah exekučního příkazu. Teprve jím totiž exekutor specifikuje způsob provedení exekuce, a tedy lze uvažovat o případné totožnosti způsobu postižení

²⁹⁷ Viz DVOŘÁK, B. in: LAVICKÝ, P. a kol. *Civilní proces. Praktický komentář*. § 83 [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2018-4-4]. ASPI-ID KO99_p11963CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISBN 978-80-7478-986-1.

²⁹⁸ Viz LICHOVNÍK, T. in: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha II. § 79 – 180 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-034-0, s. 36.

²⁹⁹ Viz DRÁPAL, L. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 551.

majetku povinného a totožnosti předmětu, jehož se soudní výkon a exekuce týkají.³⁰⁰

Od překážky věci zahájené je třeba striktně odlišit prejudiciální otázku. Pokud je předmětem později zahájeného řízení taková otázka, která má být v dříve zahájeném řízení řešena jako otázka prejudiciální, o překážku litispendence se nejedná. Jestliže však řízení o prejudiciální otázce skončí dříve, jsou účastníci i soud rozhodnutím o prejudiciální otázce vázáni.³⁰¹

4.1.1 Zkoumání překážky litispendence a následky překážky litispendence

Soud může existenci překážky litispendence zkoumat pouze na základě žaloby, ze které je jednoznačně zřejmé, čeho konkrétně se žalobce domáhá a na jakém skutkovém základě. Nejsou-li tyto skutečnosti dostatečně jasné, vyzve soud žalobce k doplnění náležitostí žaloby postupem podle ustanovení § 43 o. s. ř.

K existenci překážky litispendence v konkrétní věci musí soud přihlédnout z úřední povinnosti kdykoli během řízení, jakmile ji zjistí.³⁰² V případě, že o téže věci nebo o věci uvedené v ustanovení § 83 odst. 2 o. s. ř. již probíhá jiné řízení, je soud podle ustanovení § 104 odst. 1 o. s. ř. povinen později zahájené řízení usnesením zastavit. Rozhodnou dobou pro posouzení existence překážky věci zahájené je teprve okamžik vydání usnesení o zastavení řízení. Proto, existuje-li překážka litispendence při zahájení řízení, ale v jeho průběhu následně odpadne (z jiného důvodu než pro rozhodnutí ve věci samé v dříve zahájeném řízení), je třeba v řízení

³⁰⁰ Viz VRCHA, Pavel. *Civilní judikatura: výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu České republiky: judikáty týkající se občanského soudního řádu a občanského zákoníku*. 2. vyd. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-542-7, s. 423.

³⁰¹ Viz SVOBODA, K. in: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9, s. 366.

³⁰² Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1080/2005 ze dne 8.2.2006.

pokračovat.³⁰³

Vůči usnesení soudu prvního stupně o zastavení řízení z důvodu litispendence je přípustné odvolání. Proti usnesení odvolacího soudu, které usnesení soudu prvního stupně potvrzuje, je za podmínek vymezených v ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné dovolání.

K překážce věci zahájené přihlíží i odvolací soud. Zjistí-li soud druhého stupně, že je dána překážka litispendence, odvolání dále nepřezkoumává, napadený rozsudek zruší (§ 219a odst. 1 písm. a) o. s. ř.) a řízení jako celek zastaví (§ 221 odst. 1 písm. c) o. s. ř.). Proti takovému usnesení odvolacího soudu je za podmínek vymezených v ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné dovolání.

Je-li překážka věci zahájené zjištěna až v rámci řízení o přípustném a včasném dovolání, nezbyvá dovolacímu soudu, než rozhodnutí soudů prvního i druhého stupně zrušit a řízení zastavit (§ 243e odst. 4 o. s. ř.).

Jestliže soud věc projedná a rozhodne navzdory překážce litispendence, je dán zmatečností důvod podle ustanovení § 229 odst. 2 písm. a) o. s. ř.

4.2 Překážka rei iudicatae

Překážka rei iudicatae zakotvená v ustanovení § 159a odst. 4 o. s. ř. je důsledkem materiální právní moci rozsudku – nezměnitelnosti rozhodnutí. Účinek nezměnitelnosti brání tomu, aby pravomocně rozhodnutá věc byla znovu projednávána.³⁰⁴

³⁰³ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn.30 Cdo 4951/2009 ze dne 31.8.2010.

³⁰⁴ Srov. DVOŘÁK, B. in: LAVICKÝ, P. a kol. Civilní proces. Praktický komentář. § 19 [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2018-10-4]. ASPI-ID KO99_p11963CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISBN 978-80-7478-986-1.

Překážka rei iudicatae vyvstává primárně tehdy, má-li být v novém řízení projednávána stejná věc. Nicméně tato forma negativní procesní podmínky může za splnění určitých předpokladů nastat i v dalších věcech, i pokud v novém řízení o stejnou věc nepůjde. V později zahájeném řízení se jedná o tentýž nárok nebo stav, o kterém již bylo pravomocně rozhodnuto, a nové řízení se týká stejného předmětu řízení, jestliže výrok pravomocného meritorního rozhodnutí je závazný pro každého nebo jestliže je subjektivní závaznost rozhodnutí zákonem rozšířena na další osoby, tj. nezavazuje pouze účastníky řízení. V rozsahu závaznosti výroku pravomocného rozhodnutí ve věci samé se překážka věci pravomocně rozhodnuté vztahuje i na osoby, které nebyly účastníky původního řízení, neboť v nastíněných případech působí materiální účinky právní moci proti každému nebo proti osobám, na něž byla subjektivní závaznost rozhodnutí rozšířena zákonem.

Obdobně jako překážku litispendence i překážku rei iudicatae lze založit rozhodnutím jiného orgánu než soudu v občanském soudním řízení. Překážka věci pravomocně rozhodnuté tak nastává i na základě pravomocně přiznaného nároku na náhradu újmy v trestním nebo přestupkovém řízení, pravomocným rozhodčím nálezem vydaným v rozhodčím řízení či pravomocným nálezem vydaným finančním arbitrem, přitom vždy v rozsahu závaznosti uvedených rozhodnutí.³⁰⁵

4.2.1 Zkoumání překážky rei iudicatae a následky překážky rei iudicatae

Překážka věci pravomocně rozhodnuté je neodstranitelným nedostatkem podmínek řízení. Soud je proto povinen, jakmile její existenci zjistí, řízení podle ustanovení § 104 odst. 1 o. s. ř. bez dalšího zastavit. Rozsah usnesení o zastavení

³⁰⁵ Viz DRÁPAL, L. in: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 1097.

řízení přitom kopíruje rozsah závaznosti pravomocného výroku rozsudku nebo usnesení ve věci samé, kterým bylo o stejné věci dříve rozhodnuto.

Usnesení soudu prvního stupně, kterým bylo rozhodnuto o zastavení řízení z důvodu překážky rei iudicatae, je napadnutelné odvoláním. Za podmínek stanovených v ustanovení § 237 o. s. ř. pak lze prostřednictvím dovolání namítat nesprávnost usnesení soudu druhého stupně, které usnesení soudu prvního stupně o zastavení řízení potvrzuje.

Překážka věci pravomocně rozhodnuté je zkoumána i v rámci odvolacího řízení. Je-li její existence zjištěna, odvolací soud napadené rozhodnutí zruší (§ 219a odst. 1 písm. a) o. s. ř.) a řízení jako celek zastaví (§ 221 odst. 1 písm. c) o. s. ř.). Proti usnesení odvolacího soudu je rovněž za podmínek vymezených v ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné dovolání.

K překážce rei iudicatae přihlíží taktéž soud dovolací, je-li podáno přípustné a včasné dovolání. V případě, že dovolací soud shledá překážku věci pravomocně rozhodnuté, rozhodnutí soudů nižších instancí zruší a řízení zastaví (§ 243e odst. 4 o. s. ř.).

Pravomocná rozhodnutí soudů prvního a druhého stupně, kterými bylo rozhodnuto ve věci samé, anebo pravomocný platební rozkaz (směnečný a šekový platební rozkaz) či elektronický platební rozkaz může účastník napadnout žalobou pro zmatečnost, má-li za to, že věc byla projednána a rozhodnuta, třebaže tomu bránila překážka rei iudicatae (§ 229 odst. 2 písm. b) o. s. ř.).

5 Sporné procesní podmínky

Jak již bylo předestřeno v úvodu rigorózní práce, vzhledem k absenci explicitního zákonného vymezení všech procesních podmínek nabízí teorie civilního procesního práva několik názorů na komplexitu jejich výčtu. Někteří autoři k procesním podmínkám řadí rovněž podmínku náležitého zahájení řízení a splnění poplatkové povinnosti, které bývají společně označovány jako věcné procesní podmínky, dále pak podmínku zákonného nepodjatého soudce a konečně podmínku správného obsazení senátu. S ohledem na charakter a obsahovou propojenost budou podmínky zákonného nepodjatého soudce a správného obsazení senátu rozebrány ve společné kapitole.

5.1 Náležité zahájení řízení

Ačkoli náležité zahájení řízení jako procesní podmínku mnozí autoři popírají, nelze zpochybnit, že jeho nedostatek má totožný následek jako nedostatky teorií obecně uznávaných procesních podmínek – v dané věci nelze vydat meritorní rozhodnutí. Z tohoto důvodu se osobně přikláním k názoru, že podmínka náležitého zahájení řízení mezi procesní podmínky patří.

Predispozicí nalézacího řízení sporného je existence aktivní vůle budoucího účastníka řízení na straně žalující. Sporné řízení proto lze zahájit pouze na návrh, který se nazývá žaloba, a to dnem, kdy je doručen soudu.³⁰⁶ Aby byla žaloba schopna vyvolat svůj zamýšlený kvalifikovaný účinek – zahájení řízení, musí splňovat jednak obecné náležitosti stanovené pro všechna podání (§ 42 odst. 4 o. s. ř.), jednak náležitosti zvláštní, které zákon vyžaduje toliko pro návrh na zahájení řízení (§ 79 o. s. ř.).

³⁰⁶ Srov. § 79 odst. 1 ve spojení s § 82 odst. 1 o. s. ř.

Nalézací řízení nesporné lze zahájit i na základě vlastního podnětu soudu prostřednictvím usnesení o zahájení řízení, ledaže je ve zvláštní části ZŘS výslovně stanoveno, že je třeba návrhu. Soud je povinen zahájit řízení bezodkladně, jakmile se dozví o rozhodných skutečnostech (zpravidla v rámci jiného soudního řízení nebo z podnětu třetí osoby). Řízení je v tomto případě zahájeno dnem, kdy je vydáno usnesení o zahájení řízení, proti němuž není přípustné odvolání.³⁰⁷ Možnost zahájit řízení bez návrhu nevylučuje podání žaloby, obě varianty jsou postaveny na roveň.

Zahájení řízení, nehledě na způsob jeho provedení, má významné právní účinky, které trvají až do pravomocného skončení věci. Mezi procesněprávní účinky náleží vznik překážky litispendence, začne se uplatňovat zásada perpetuatio fori, žalobce konzumuje právo volby mezi více příslušnými soudy a v neposlední řadě příslušnému soudu vzniká povinnost věc projednat a rozhodnout. K hmotněprávním účinkům patří stavení promlčecích lhůt a nemožnost prekluze.³⁰⁸

Co se týče zkoumání podmínky náležitého zahájení řízení, soud logicky neposuzuje ta řízení, která zahájil z vlastního podnětu. Zda je řízení náležitě zahájeno soud zjišťuje tím, jestli návrh na jeho zahájení (žaloba v případě řízení sporného) splňuje všechny zákonné náležitosti (je úplný), je srozumitelný a určitý. Shledá-li soud, že je podaný návrh neúplný, nesrozumitelný či neurčitý (nebo různé kombinace uvedených možností), musí účastníka unesením vyzvat, aby ho v určené lhůtě a určitým způsobem opravil, případně doplnil. Není-li takové výzvě řádně vyhověno a nelze-li pro shledaný nedostatek návrhu ve věci pokračovat, soud podání, kterým se zahajuje řízení, odmítne.³⁰⁹ Proti usnesení o odmítnutí žaloby je přípustné odvolání (§ 202 odst. 1 o. s. ř. a contrario).

Jestliže probíhá řízení, které je možno zahájit pouze na návrh, je nedostatek

³⁰⁷ Srov. § 13 ZŘS.

³⁰⁸ Srov. SCHELLEOVÁ, I. in: SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Vydání 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-09-0, s. 272-274.

³⁰⁹ Srov. § 43 o. s. ř.

návrhu na zahájení řízení neodstranitelným nedostatkem procesní podmínky, pro který je nutno řízení v kterémkoli stadiu zastavit (§ 104 odst. 1 o. s. ř.). Jestliže soud projednal a rozhodl věc, ohledně níž nelze zahájit řízení jinak než návrhem podaným účastníkem, přičemž takový návrh nebyl podán, vyvstává zmatečnostní důvod podle ustanovení § 229 odst. 1 písm. d) o. s. ř.

5.2 Splněná poplatková povinnost

Obecným účelem veškerých soudních poplatků je jednak objektivní nárok státu na alespoň částečné nahrazení nákladů, které vynakládá na zajištění chodu soudnictví, a jednak snaha účinným způsobem eliminovat zjevně bezdůvodné či šikanózní návrhy. Při určování výše soudních poplatků je na zákonodárce kladen požadavek na jejich efektivní nastavení, které bude reflektovat zájmy státu, bude přiměřené povaze a složitosti konkrétní věci a zároveň bude zohledňovat materiální možnosti účastníků.³¹⁰

Někteří autoři považují zaplacení soudního poplatku za návrh na zahájení řízení, je-li řízení zpoplatněno podle ZSP, za další věcnou procesní podmínku. Protože poplatková povinnost vzniká dle ustanovení § 4 odst. 1 písm. a) ZSP podáním návrhu na zahájení řízení, měl by soud ihned, jakmile se návrh dostane do jeho dispozice, zkoumat, zda byl soudní poplatek ve správné výši zaplacen (kolky, nebo na účet soudu). Pokud soud zjistí, že soudní poplatek zaplacen nebyl, zkoumá dále, zda jsou předmětné řízení nebo navrhovatel od soudního poplatku osvobozeni ve smyslu ustanovení § 11 ZSP. V potaz musí vzít i možné osvobození od soudních poplatků na základě žádosti účastníka.

Jestliže soud dojde k závěru, že poplatková povinnost měla být při podání návrhu na zahájení řízení splněna, ale nebyla, vyměří soudní poplatek a vyzve účastníka

³¹⁰ Srov. LAVICKÝ, Petr. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7601-3, s. 150-151.

– poplatníka k jeho zaplacení v určené lhůtě (alespoň 15 dnů; výjimečně může soud určit lhůtu kratší). Uplyne-li tato lhůta marně, soud řízení zastaví. K případnému zaplacení soudního poplatku po marném uplynutí lhůty soud nepřihlíží.³¹¹

Splnění poplatkové povinnosti přibližuje k procesním podmínkám důsledek jejího nedostatku, tedy zastavení řízení. Nicméně převažující teoretické názory, se kterými si dovoluji souhlasit i já, jsou takové, že o procesní podmínku stricto sensu nejde. Splnění poplatkové povinnosti je spíše pojímáno jako požadavek mimoprocenší – fiskální povahy.³¹²

5.3 Zákonný nepodjatý soudce a správné obsazení senátu

Občanský soudní řád sice požadavky zákonného nepodjatého soudce a správného obsazení senátu za procesní podmínky výslovně nepovažuje, následky jejich nedostatku nicméně staví následkům nedostatku procesních podmínek naroveň. Ustanovení § 205 odst. 2 písm. a) o. s. ř. je totiž řadí mezi odvolací důvody způsobilé odůvodnit zrušení rozsudku soudu prvního stupně a ustanovení § 229 odst. 1 písm. e) a f) o. s. ř. také mezi důvody zmatečnosti.

Požadavky zákonného nepodjatého soudce a správného obsazení senátu však nejsou kladeny na soud jakožto orgán státu, nýbrž přímo na osoby soudců. Nepodjatost je vlastnost, která se vyžaduje bez výjimky od každého soudce. Správné obsazení senátu předpokládá počet a kvalitu soudců odpovídající zákonu. Požadavky zákonného nepodjatého soudce a správného obsazení senátu lze proto vymezit jako předpoklady mimoprocenší povahy. Je to právě jejich mimoprocenší povaha, co je

³¹¹ Viz § 9 odst. 1 ZSP.

³¹² WINTEROVÁ, A. in: WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5, s. 217.

odlišuje od procesních podmínek.³¹³

5.3.1 Zákonný nepodjatý soudce

Soudní moc je úzce a neodmyslitelně spjata s ústavními atributy nestrannosti a nezávislosti. Podle ustanovení čl. 81 ve spojení s čl. 82 odst. 1 Ústavy platí, že soudní moc vykonávají nezávislé soudy prostřednictvím nezávislých soudců, jejichž nestrannost nesmí nikdo ohrožovat. Listina v ustanovení čl. 36 odst. 1 stanoví právo každého domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Ustanovení čl. 38 odst. 1 Listiny pak dále upravuje právo na zákonného soudce, kterému nikdo nesmí být odňat. Nestrannost a nezávislost justice vyžaduje rovněž právo EU a mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána.³¹⁴

Nezávislost soudu a nezávislost soudce jsou „*pojmy souvztažné, neboť sotva může existovat nezávislost soudu bez nezávislosti soudce, a naopak*“.³¹⁵ K významu a vzájemnému vztahu obou institutů se několikrát vyjádřil i Ústavní soud, podle něhož spolu pojmy nezávislost soudce a nezávislost soudní moci souvisí, nejsou však totožné. Nezávislost soudce a nezávislost soudní moci jsou ve vztahu vzájemné podmíněnosti, a to i s nestranností soudce a soudu. Nezávislost a nestrannost jsou nenahraditelné hodnoty soudu zajišťující v demokratické společnosti záruku rovnosti

³¹³ Srov. ŠTAJGR, František. *Procesní podmínky a jejich zjišťování. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 1-2*. Praha: Univerzita Karlova, 1966, s. 23-24.

³¹⁴ Srov. čl. 47 druhý pododstavec Listiny základních práv Evropské unie, Úř. věst. C 326, 26.10.2012, s. 391; čl. 6 odst. 1 věta první Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod publikované pod č. 209/1992 Sb.; čl. 14 odst. 1 věta druhá Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, publikovaného pod č. 120/1976 Sb.

³¹⁵ Viz ZOULÍK, F. in HENDRYCH, D., SVOBODA, C. a kol. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 1997. ISBN 30-7179-084-2, s. 131.

a právní jistoty. Pouze nestranný soud je totiž způsobilý poskytovat skutečnou spravedlnost vždy a všem. Jedním z prostředků, jimiž se nestrannost soudu zaručuje, je právě soudcovská nezávislost. Jestliže Ústava hovoří o nezávislosti soudů, míní tím jejich institucionální nezávislost na moci zákonodárné a výkonné. Vymezuje tak vztah moci soudní ke zbývajícím dvěma státním mocím. Naproti tomu, pojednává-li Ústava o nezávislosti soudců při výkonu jejich funkce, myslí tím vlastní rozhodovací činnost soudu.³¹⁶

Nestrannost vyjadřuje poměr soudců k účastníkům (stranám a dalším subjektům řízení). Lze ji chápat jako objektivní a nepodjatý přístup k posuzování a řešení věci. Soudce nemá nikomu stranit ani nikoho diskriminovat. Nestrannost zahrnuje jednak hledisko subjektivní (vědomý psychický vztah soudce k účastníkům či k projednávané věci), jednak objektivní (objektivně předpokládaný vztah soudce k věci či k účastníkům).³¹⁷ Obdobně judikatura Evropského soudu pro lidská práva vychází z dvojího testu nestrannosti soudce. Subjektivní test sleduje osobní přesvědčení soudce v dané věci (personal conviction of a particular judge), objektivní test je pak založen na existenci dostatečných záruk vylučujících v tomto ohledu jakoukoli legitimní pochybnost (guarantee sufficient to exclude any legitimate doubt in this respect).³¹⁸

Nestrannost a nezajatost soudce patří mezi hlavní předpoklady spravedlivého rozhodování. Jsou to rovněž premisy důvěry občanů a jiných subjektů v právo a demokratický právní stát jako takový. Občanský soudní řád proto za účelem zajištění ústavního požadavku soudcovské nestrannosti a práva na spravedlivý proces poskytuje zákonnou záruku v podobě institutu vyloučení soudce z projednávání a rozhodování

³¹⁶ Srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/02 ze dne 18.6.2002 a sp. zn. Pl. ÚS 60/04 ze dne 28.4.2005.

³¹⁷ Srov. SLÁDEČEK, V. in SLÁDEČEK, V., MIKULE, V./SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-590-9, s. 870.

³¹⁸ Srov. rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22.4.1994 ve věci Saraiva de Carvalho proti Portugalsku, stížnost č. 15651/89.

věci z důvodu jeho podjatosti. Vzhledem k zásadě, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, by k vyloučení soudce mělo dojít jen zcela výjimečně ze závažných zákonem stanovených důvodů, které upravuje § 14 a násl. o. s. ř.

5.3.2 Správné obsazení senátu

Termínem správné obsazení senátu se rozumí určení toho, které osoby jsou v konkrétní věci oprávněny za soud jako procesní subjekt jednat a rozhodovat. Jedná se především o počet osob, které jménem soudu v dané věci jednají, zejména zda jde o jedinou osobu (samosoudce) nebo o více osob tvořících sbor.³¹⁹

Občanský soudní řád upravuje obsazení soudu v tom smyslu, že stanoví, kdo za soud v řízení jedná a rozhoduje. Jedná se buď o jediného soudce (zákonem označovaný též jako samosoudce či předseda senátu), nebo o senát (rozhodování ve sboru). Samosoudce je vždy profesionální soudce z povolání, senát pak může být tvořen více soudci z povolání, nebo soudcem z povolání jako předsedou senátu a přísedícími – laiky.

Senáty okresních soudů jsou tříčlenné, skládají se z předsedy senátu a dvou přísedících (§ 35 odst. 2 ZZS). Civilní senáty krajských soudů jsou rovněž tříčlenné, přičemž se skládají z předsedy senátu a dvou soudců (§ 31 odst. 2 písm. b) ZSS). Vrchní soudy rozhodují obecně taktéž ve tříčlenných senátech složených z předsedy senátu a dvou soudců, zvláštní právní úprava ale může složení senátu pro konkrétní případy rozhodování stanovit odlišně (§ 27 ZSS). I senát Nejvyššího soudu je tříčlenný a, není-li stanoveno jinak, tvoří ho předseda senátu a dva soudci. Velký senát kolegia Nejvyššího soudu se skládá z devíti soudců příslušného kolegia. Je-li však kolegium tvořeno více než 27 soudci, skládá se velký senát tohoto kolegia z jedné třetiny všech soudců kolegia

³¹⁹ Srov. WINTEROVÁ, A. in: WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5, s. 66.

(§ 19 odst. 2 a 3 ZSS).

V řízení v prvním stupni jedná a rozhoduje:

- před okresními soudy samosoudce s výjimkou věcí pracovních a dalších věcí, o nichž zákon stanoví, že rozhoduje senát (§ 36a odst. 1 a 2 o. s. ř. a § 35 ZSS),
- před krajskými soudy samosoudce s výjimkou věcí, o nichž zákon stanoví, že rozhoduje senát (§ 36a odst. 3 o. s. ř. a § 31 ZSS),
- před Nejvyšším soudem zásadně senát, příp. velký senát (§36c o. s. ř. a § 19 ZSS).

V řízení odvolacím jedná a rozhoduje u krajských a vrchních soudů výlučně senát (§ 36a odst. 3 a 36b o. s. ř.).

V řízení dovolacím před Nejvyšším soudem jedná a rozhoduje zásadně senát. Velkému senátu je věc postoupena toliko tehdy, dospěl-li senát při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu. Jde-li však o právní názor o procesním právu, toto pravidlo se uplatní pouze tehdy, jestliže senát dospěl jednomyslně k závěru, že řešená procesní otázka má po právní stránce zásadní význam. Pravidlo upravující postoupení věci velkému senátu se přitom neuplatí v situaci, kdy odlišný právní názor byl již vysloven ve stanovisku Nejvyššího soudu (§ 36c o. s. ř. a § 19 a 20 ZSS).

5.3.3 Rozvrh práce a jeho vliv na požadavky zákonného nepodjatého soudce a správného obsazení senátu

Zcela zásadní vliv na to, zda je věc přidělena zákonnému soudci a zda je projednána a rozhodnuta správně obsazeným senátem má tzv. rozvrh práce. Tento interní dokument vydávaný předsedou soudu mj. stanoví pravidla pro prvotní přidělování spisů, včetně jejich případného přerozdělování, upravuje postup pro zastupování soudců v případě jejich nepřítomnosti či vyloučení a určuje složení

senátů, stejně jako specializace jednotlivých samosoudců a senátů. (Ne)správné nastavení rozvrhu práce má proto dopad na fungování celé justice.

Správně nastavený rozvrh práce by měl splňovat dva aspekty. Prvním je schopnost vyloučit či alespoň minimalizovat manipulaci s napadlými návrhy na zahájení řízení při jejich prvotním přidělování. A v případě, že k takové manipulaci přesto dojde, schopnost ji odhalit, prokázat a uložit za takové jednání sankci. Tento požadavek vyplývá z práva na zákonného soudce garantovaného ustanovením čl. 38 odst. 1 Listiny. Druhým aspektem je poskytnutí ochrany řadovému soudci proti možnému nerovnému zacházení ze strany předsedy soudu. Tento požadavek vyplývá z principu nezávislosti soudce dle ustanovení čl. 82 odst. 1 Ústavy.³²⁰

³²⁰ Blíže Viz KOSAŘ, David. Rozvrh práce: Klíčový nástroj pro boj s korupcí soudců a nezbytný předpoklad nezávislosti řadových soudců. *Právník* č. 12, 2014, s. 1049-1076.

Závěr

Smyslem rigorózní práce bylo přinést ucelený přehled procesních podmínek civilního soudního řízení, popsat jejich zkoumání a uvést následky nastávající při zjištění, že tyto podmínky splněny nejsou. Jelikož ambicí práce bylo mimo jiné na konkrétních příkladech demonstrovat, jak jsou zákonná a teoretická východiska běžně aplikována v praxi, byl vlastní text ze značné míry soustředěn na obvyklé postupy obecných soudů. Bylo přitom nejen poukazováno na případné nedostatky stávající právní úpravy, které mohou soudům při projednávání a rozhodování věcí působit obtíže, ale i vyzdvihovány dílčí novely o. s. ř., které měly na civilní proces příznivý dopad.

Protože platná právní úprava poskytuje toliko demonstrativní výčet procesních podmínek, bylo hlavním cílem pojednat nejen o procesních podmínkách explicitně vyjmenovaných v o. s. ř., nýbrž i souhrnně předestříit odborné názory na to, jaké instituty civilního práva procesního je možno mezi procesní podmínky zařadit nad rámec zákonné úpravy. Dalším záměrem bylo představit možná hlediska týkající se znaků a vlastností jednotlivých procesních podmínek. Základním požadavkem přitom bylo podložit veškeré prezentované přístupy relevantními teoretickými i praktickými východisky a vzájemně je komparovat.

Co se týče vymezení fáze řízení, v níž má soud ke zkoumání procesních podmínek přistoupit, podle ustanovení § 103 o. s. ř. platí, že soud ke splnění procesních podmínek přihlíží z úřední povinnosti kdykoli v průběhu řízení (vyjma místní příslušnosti, jejíž zkoumání je koncentrováno na začátek řízení, a případu věcné příslušnosti, o které již rozhodl nadřízený soud). Jelikož podstata procesních podmínek spočívá v tom, že jejich existence je nezbytným předpokladem pro řádné projednání věci a vydání meritorního rozhodnutí, lze de lege ferenda navrhopvat, aby byl zákonný požadavek na jejich zkoumání doplněn v tom smyslu, že soud procesní podmínky zkoumá bezprostředně po řádném doručení návrhu na zahájení řízení a jejich existenci v rámci řízení průběžně ověřuje. Nicméně z hlediska praxe se jedná o marginální připomínku, neboť soudy ke kontrole procesních podmínek přistupují z pravidla ihned po doručení návrhu na zahájení řízení. Teprve tehdy, jsou-li procesní podmínky splněny,

posuzují, zda návrh netrpí vadami a zda byl ve správné výši zaplacen soudní poplatek. Tento zavedený postup je odůvodněn prostým faktem, že žádný soud nechce činit úkony na rámec toho, co je nezbytné. Pro soud je samozřejmě snazší a mnohem efektivnější např. vyslovit místní nepříslušnost, než vyzývat žalobce k odstranění vad žaloby.

Při vlastním zkoumání procesních podmínek musí soud dbát na jejich důsledné odlišení od případných vad návrhu na zahájení řízení, které, nejsou-li zhojeny opravou nebo doplněním, mohou v konečném důsledku vést k odmítnutí takového návrhu (§ 43 odst. 1 o. s. ř.). Shledá-li soud absenci některé z procesních podmínek, je z hlediska dalšího postupu řízení naprosto determinující, zda se jedná o neodstranitelný³²¹ či odstranitelný³²² nedostatek.

Neodstranitelný nedostatek procesní podmínky automaticky vede k okamžitému zastavení řízení, vydání rozhodnutí ve věci samé je v takovém případě absolutně vyloučeno (§ 104 odst. 1 o. s. ř.). Naopak nedostatek odstranitelný se soud snaží veškerými vhodnými opatřeními napravit, přičemž zároveň podle konkrétních okolností v řízení pokračuje. Teprve tehdy, pokud se soudu s odstranitelným nedostatkem nezdaří vypořádat (a to ani po případném přerušení řízení za tímto účelem), přistoupí k zastavení řízení (§ 104 odst. 2 o. s. ř.). Žádné zvláštní úkony naopak soud nečiní v případě, kdy jsou všechny procesní podmínky splněny.

Pro řádný průběh řízení a vydání rozhodnutí ve věci samé je zcela zásadní, aby soud zkoumání procesních podmínek věnoval náležitou pečlivost. Meritorní rozhodnutí vydané bez současného splnění všech procesních podmínek může být jako vadné předmětem odvolání (§ 205 odst. 2 písm. a) o. s. ř), dovolání (za podmínek vymezených

³²¹ Nedostatek civilní pravomoci soudu, nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení v den jeho zahájení, neexistence návrhu na zahájení řízení, nedostatek funkční příslušnosti soudu, překážka litispence a překážka rei iudicatae.

³²² Nedostatek procesní způsobilosti účastníka řízení, nedostatek plné moci jakožto průkazu zastoupení, nedostatek povinného zastoupení v dovolacím řízení, nedostatek věcné příslušnosti a nedostatek místní příslušnosti.

v § 237 o. s. ř.) i žaloby pro zmatečnost (podle taxativně pojatého § 229 o. s. ř. ovšem není důvodem zmatečnosti nesprávná věcná nebo místní příslušnost soudu).

Vlastní vývoj civilního práva procesního, jde-li o procesní podmínky, má dle mého názoru převažující pozitivní tendenci, v níž lze spatřovat snahu o usnadnění práce soudů a celkové zefektivnění civilního soudního řízení. V tomto směru bych zdůraznila novelu č. 296/2017 Sb., kterou byla pro účely určení místně příslušného obecného soudu fyzické osoby zavedena subsidiarita evidovaného místa trvalého pobytu, příp. místa jiného pobytu fyzických osob. V praxi tato změna znamenala značné usnadnění a urychlení rozhodování soudu o místní nepříslušnosti a odstranila nelogický stav, kdy věc v konečném důsledku mohl projednat i soud, jehož místní příslušnost z ničeho nevyplývala, či dokonce bylo z okolností téměř jisté, že založena ani být nemohla.

Vzhledem k absenci zákonného ustanovení, které by poskytovalo uzavřený výčet všech procesních podmínek, se de lege ferenda nabízí primární otázka, zda by nebylo vhodné seznam procesních podmínek v rámci o. s. ř. taxativně zavést. Domnívám se, že taková iniciativa by sice přinesla zajímavou odbornou diskuzi, s pozitivním přijetím by se však pravděpodobně nesetkala. A to jednak kvůli rozdílným pohledům na danou problematiku a jednak kvůli tomu, že v neexistenci zákonné enumerace procesních podmínek nelze spatřovat zásadní nedostatek platné právní úpravy. Se spornými procesními podmínkami ve smyslu této práce se zákonodárce v rámci o. s. ř. vypořádal dostatečně už tím, že upravil jejich zkoumání a následky jejich případných nedostatků. Dle mého názoru proto není podstatné, zda jsou jako procesní podmínky formálně pojmenovány přímo v zákoně, či nikoli.

Odlišně však vnímám otázku samotného zákonodárcem zvoleného termínu „podmínky řízení“ použitého v nadpisu k ustanovením § 103 – 106 o. s. ř. a dále v textu ustanovení § 103 a 104 o. s. ř. Domnívám se, že označení takto významného procesního institutu by mělo adekvátně odrážet jeho funkci, potažmo účel. S ohledem na to, že zkoumané podmínky nejsou predispozicí vlastního zahájení řízení, nýbrž až přípustností projednání věci a vydání rozhodnutí ve věci samé, jeví se jako vhodnější v teorii i praxi používaný termín „procesní podmínky“.

Shodně se k pojmu „podmínky řízení“ staví i věcný záměr civilního řádu soudního, který byl představen na podzim roku 2017 a měl by v budoucnu o. s. ř. nahradit. Věcný záměr „podmínky řízení“ správně nahrazuje „procesními podmínkami“. Vlastní pravidla zkoumání procesních podmínek jsou v návrhu zařazena do hlavy nazvané „Překážky postupu řízení“, přičemž jsou s menším formulačním upřesněním převzata stávající ustanovení § 103 a 104 o. s. ř. Navrhovaná úprava tedy rovněž vymezuje obecná pravidla, která se uplatní vždy, nejsou-li v souvislosti s jednotlivými procesními podmínkami stanovena pravidla zvláštní. Z ustanovení § 104 odst. 1 o. s. ř. se ovšem nepřebírá věta druhá týkající se následku nedostatku pravomoci, neboť procesní podmínky na straně soudu by do budoucna měly být upraveny v samostatné jurisdikční normě.³²³

Procesní podmínky na straně účastníků zůstávají ve věcném záměru civilního řádu soudního výslovně upraveny, stejně jako postup soudu při odstraňování jejich nedostatku. Návrh ovšem počítá s koncepční změnou terminologie, neboť opouští označení „účastníci“ a navrácí se k tradičnímu výrazu „strany“, který se běžně používá v právu jiných evropských zemí. S věcným důvodem k tomuto kroku souhlasím. Pojem „strany“ vyjadřuje systém vzájemných oponentů v kontradiktorním postavení, tedy základní princip civilního sporného procesu.³²⁴ Způsobilost být účastníkem řízení je po obsahové stránce totožná se současnou úpravou, i zde se nicméně mění terminologie. Věcný záměr opouští slovní spojení „způsobilost být stranou“ a přechází k pojmu „procesní subjektivita“. Z lingvistického hlediska zavedení termínu „procesní subjektivita“ vítám, neboť výstižněji vyjadřuje podstatu tohoto institutu, tedy možnost být subjektem civilně procesního poměru.

Věcný záměr civilního řádu soudního však počítá se změnou úpravy procesní způsobilosti. Podle o. s. ř. je účastníkovi přiznána procesní způsobilost v rozsahu,

³²³ Viz Věcný záměr civilního řádu soudního. In crs.justice.cz [online]. [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <https://crs.justice.cz>.

³²⁴ Srov. WINTEROVÁ, A., DOBROVOLNÁ, E., DVOŘÁK, B., PULKRÁBEK, Z., LAVICKÝ, P. Věcný záměr civilního řádu soudního. Právní rozhledy č. 23-24, 2017, s. 801.

v jakém je svéprávný ve smyslu občanského zákoníku. Pro posouzení svéprávnosti nezletilého, a tedy i jeho procesní způsobilosti, je pak rozhodující jeho individuální rozumová a volní vyspělost. Stávající promítnutí hmotněprávní úpravy do procesní způsobilosti nezletilých je podle autorů věcného záměru nevyhovující a působí hned dva problémy. Prvním je obecně uznávaná skutečnost, že účast v civilním soudním řízení a s ní spojené vykonávání procesních úkonů je náročnější a komplikovanější než hmotněprávní jednání. Druhým je otázka, zda je skutečně žádoucí klást na soud požadavek, aby v každém řízení u každého nezletilého subjektivně zkoumal jeho rozumovou a volní vyspělost. Nová úprava by měla vycházet z toho, že fyzická osoba může před soudem jako strana samostatně činit procesní úkony, je-li podle občanského zákoníku způsobilá ve všech záležitostech samostatně právně jednat. Účelem odejmutí procesní způsobilosti určitým kategoriím fyzických osob je podle zdůvodnění věcného záměru jejich ochrana. Nemůže-li totiž fyzická osoba jednat samostatně ve všech hmotněprávních záležitostech, tím spíše nemůže samostatně jednat v rámci civilního soudního řízení. Aby tato ochrana zcela nebránila fyzickým osobám participovat na řízení, přiznává navrhané kritérium procesně nezpůsobilým stranám právo být v řízení slyšen (písemně či ústně). Nedostatek procesní způsobilosti přitom bude možno konvalidovat dodatečným schválením jednání procesně nezpůsobilé strany. Věcný záměr se nicméně žádným způsobem nevypořádává s postavením nezletilých osob ve věku blízkém zletilosti.

Věcný záměr civilního řádu soudního dále přináší zásadní koncepční změnu týkající se zastoupení účastníků řízení. Je navrhováno zakotvení tzv. advokátského sporu, čímž by se výrazně rozšířilo povinné zastoupení advokátem oproti stávající úpravě. Zastoupení advokátem by bylo prakticky vyžadováno v rámci všech řízení, vyjma řízení před okresními soudy, půjde-li o spor nepřesahující částku 50 000 Kč. Lze očekávat, že v paragrafovém znění bude uvedené pravidlo doplněno o výjimky, např. pro osoby s právnickým vzděláním. Kritérium hodnoty předmětu sporu se nepoužije u žaloby na obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost, v těchto případech bude z důvodu jejich právní složitosti zastoupení povinné vždy.

Dílčích změn dozná i úprava procesní plné moci. Za účelem zamezení pochybností se navrhuje stanovit, že udělená plná moc automaticky opravňuje

zmocněnce k zastupování i v řízení o všech opravných prostředcích (odvolání, dovolání a stížnost), jakož i v případných řízeních o žalobách na obnovu a pro zmatečnost. Výraznou změnou je pak odklon od současné úpravy zániku plné moci z důvodu smrti zmocnitele. Nově by se plná moc smrtí ani ztrátou procesní způsobilosti zmocnitele nebo jeho zákonného zástupce nerušila.³²⁵

³²⁵ Viz Věcný záměr civilního řádu soudního. In crs.justice.cz [online]. [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <https://crs.justice.cz>.

Seznam zkratek

EU	Evropská unie
Listina	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
o. s. ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
SŘS	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZMPS	zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů
ZSP	zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
ZSS	zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

Literatura

DAVID, L., IŠTVÁNEK, F., JAVŮRKOVÁ, N., KASÍKOVÁ, M., LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-460-4, s. 484.

DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9.

HENDRYCH, D., SVOBODA, C. a kol. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 1997. ISBN 30-7179-084-2.

JIRSA, Jaromír. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha I. § 1 – 78 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-080-7.

JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha II. § 79 – 180 o. s. ř. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-034-0.

JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha III. Zvláštní řízení soudní. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-254-2.

KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. opravené a doplněné vydání Plzeň - Brno: Aleš Čeněk - Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-231-5.

KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K. a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vyd. Plzeň - Brno: Aleš Čeněk - Doplněk, 2015. ISBN 978-80-7380-550-0.

LAVICKÝ, Petr. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7601-3.

LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-529-9.

LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. ISBN 978-80-7478-986-1.

PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-504-6.

ROZEHNALOVÁ, N., VALDHANS, J., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie: (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I)*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-016-5.

SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Vydání 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-09-0.

ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-594-7.

STAVINHOVÁ, Jaruška a Petr HLAVSA. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-3271-5.

SLÁDEČEK, V., MIKULE, V./SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-590-9.

SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 1. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0.

SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Vydání 2. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9.

SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol.: *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-279-3.

ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. Vydání 4. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-769-0.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8.

VRCHA, Pavel. *Civilní judikatura: výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu České republiky: judikáty týkající se občanského soudního řádu a občanského zákoníku*. 2. vyd. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-542-7.

WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6.

WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-076-5.

WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1.

ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol.: *Civilní právo procesní*. Vydání 2. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-571-5.

Časopisecké články

COUFALÍK, Petr. Je ustanovení § 20 odst. 2 o. s. ř. opravdu legislativní zmetek? *Právní rozhledy* č. 2, 2017.

DVOŘÁK, Bohumil. K problematice procesního jednání právnických osob. *Právní rozhledy* č. 16, 2016.

FALDYNA, František. Označení účastníků v občanském soudním řízení. *Právo a podnikání* č. 4, 1996.

GREGOROVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., STAVINHOVÁ, J. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy* č. 2, 1997.

KOSAŘ, David. Rozvrh práce: Klíčový nástroj pro boj s korupcí soudců a nezbytný předpoklad nezávislosti řadových soudců. *Právník* č. 12, 2014.

KUČERA, Zdeněk. K novelizovanému znění § 86 odst. 1 o. s. ř. *Bulletin advokacie* č. 10, 2000.

MYSLIL, Stanislav. Plná moc udělená více zmocněncům, *Bulletin advokacie* č. 2, 2002.

NEDELKA, M., ŘÍHA, P. Prohlášení zmocněnce o přijetí plné moci – její povinná náležitost? *Právní rozhledy* č. 4, 2005.

ŠTAJGR, František. Procesní podmínky a jejich zjišťování. *Acta Universitatis Carolinae.- Iuridica 1-2*. Praha: Univerzita Karlova, 1966.

VLK, Václav. Ještě jednou k novelizovanému znění § 86 odst. 1 o. s. ř. *Bulletin advokacie* č. 4, 2001.

VRCHA, Pavel. Ustanovení opatrovníka účastníkovi občanského soudního řízení. *Právní rádce* č. 9, 2004.

WINTEROVÁ, Alena. Žalobní právo. *Acta Universitatis Carolinae.- Iuridica 1-2*. Praha: Univerzita Karlova, 1979.

WINTEROVÁ, A., DOBROVOLNÁ, E., DVOŘÁK, B., PULKRÁBEK, Z., LAVICKÝ, P. Věcný záměr civilního řádu soudního. *Právní rozhledy* č. 23-24, 2017.

Vnitrostátní právní předpisy

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.

Zákon č. 183/2017 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákona o některých přestupcích.

Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně

některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 111/2006 Sb., ve znění zákona č. 165/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti, ve znění pozdějších předpisů.
Zákona č. 360/2004 Sb., o Evropském hospodářském zájmovém sdružení (EHZS) a o změně zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o evropském hospodářském zájmovém sdružení), ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 307/2006 Sb., o evropské družstevní společnosti, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 190/2004 Sb. o dluhopisech, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 229/1992 Sb. o komoditních burzách, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 436/1991 Sb., o některých opatřeních v soudnictví, o volbách přísedících,

jejich zproštění a odvolání z funkce a o státní správě soudů České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 30/2000 Sb. kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 191/1950 Sb., směnečného a šekového, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 219/200 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 237/1991 Sb., o patentových zástupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb. ze dne 12. února 1969 o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích.

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva ze dne 1.1.2000 k novele občanského soudního řádu provedené zák. č. 30/2000 Sb., Zvláštní část, Poslanecká sněmovna Parlamentu: strana: tisk 257, (ASPI ID): LIT13566CZ.

Důvodová zpráva dne 27.2.2013 k novele občanského soudního řádu provedené zák. č. 293/2013 Sb., Zvláštní část, Poslanecká sněmovna Parlamentu: strana: tisk 932/0, (ASPI ID): LIT45496CZ.

Důvodová zpráva ze dne 1.7.2015 k zákonu č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, Zvláštní část, Poslanecká sněmovna Parlamentu: strana: tisk 555/0, (ASPI ID): LIT209402CZ.

Důvodová zpráva ze dne 23.11.2016 k novele občanského soudního řádu a dalším zákonům provedené zák. č. 296/2017 Sb., Zvláštní část, Poslanecká sněmovna Parlamentu: strana: tisk 987/0, (ASPI ID): LIT237703CZ.

Právo EU

Listina základních práv Evropské unie.

Amsterodamská smlouva.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.

Nařízení Rady (EU) 2019/1111 ze dne 25. června 2019 o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti a o mezinárodních únosech dětí (přepřpracované znění).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí.

Judikatura vnitrostátních soudů

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 649/2001 ze dne 27.11.2003.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 18/2004 ze dne 9.3.2004.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 889/2004 ze dne 1.9.2004.
Usnesení zvláštního senátu sp. zn. Konf 95/2004 ze dne 27.9.2005.
Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 3727/2008 ze dne 30. 11.2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 562/99 ze dne 28.11.2000.
Usnesení Ústavního soudu č. j. I. ÚS 2329/15-1 ze dne 18.7.2016.
Usnesení Ústavního soudu č. j. III. ÚS 2823/15-1 ze dne 2.2.2016.
Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 26 Cdo 1089/2015 ze dne 9.12.201.
Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Nd 201/2013 ze dne 11.11.2015.
Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 31 Nd 316/2013 ze dne 12.11.2014.
Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 33 Odo 1207/2005 ze dne 15.2.2007.
Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 2215/2007 ze dne 25.6.2008.
Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 26 Cdo 4794/2015 ze dne 26.1.2016.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1896/2002 ze dne 8.4.2003.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1578/2008 ze dne 29.4.2010.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 61/2006 ze dne 15.2.2006.
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. 89/97 ze dne 28.12.1999.
Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 3375/2008 ze dne 26.1.2011.
Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2853/07 ze dne 30.4.2008.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2296/2013 ze dne 27.2.2014.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 444/2004 ze dne 2.6.2005.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Odon 46/97 ze dne 3.3.1998.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn.30 Cdo 1389/2016 ze dne 27. 9. 2016.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3027/2013 ze dne 27. 6. 2014.
Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 312/95 ze dne 25.4.1996.
Nález Ústavního soudu sp. zn. III.ÚS 474/08 ze dne 13. 3. 2008.
Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 9 Nc 587/2005 ze dne 22.7.2005.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Nd 201/2008 ze dne 15.7.2008.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1618/2009 ze dne 19.5.2009.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2380/98 ze dne 7.9.1999.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 366/2002 ze dne 22.10.2002.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 366/2002 ze dne 22.10.2002.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 4393/2011 ze dne 4.9.2012.
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 242/98 ze dne 25.4.2000.
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 73/03 ze dne 5.8.2004.
Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 338/97 ze dne 21.4.1999.
Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 74/94 ze dne 29.6.1995.
Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2690/08 ze dne 9.4.2009.
Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 286/03 ze dne 7.4.2005.
Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 74/94 ze dne 29.6.1995.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1307/2000 ze dne 21.6.2001.
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 624/04 ze dne 31.3.2005.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1301/2013 ze dne 17.7.2013.
Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 659/12 ze dne 11.11.2014.
Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3849/11 ze dne 12.8.2014.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2662/2015 ze dne 6.10.2015.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1670/2016 ze dne 17.1.2017.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1819/2015 ze dne 10.11.2015.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2169/2016 ze dne 6.6.2016.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 987/2013 ze dne 26.2.2014.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 466/2002 ze dne 27.10.2004.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1923/2003 ze dne 21. 10. 2003.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 417/2005 ze dne 13.02.2007.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 463/99 ze dne 31.1.2001.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4020/2014 ze dne 28.04.2015.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1080/2005 ze dne 8.2.2006.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4951/2009 ze dne 31.08.2010.
Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/02 ze dne 18.6.2002.
Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 60/04 ze dne 28.4.2005.

Judikatura Soudního dvora

Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. prosince 1974, Yvonne van Duyn proti Home Office, Věc 41-74.

Internetové zdroje

<https://crs.justice.cz/>.

Ostatní zdroje

Systém právních informací ASPI.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22.4.1994 ve věci Saraiva de Carvalho proti Portugalsku, stížnost č. 15651/89.

Usnesení představenstva České advokátní komory č. 6/1998 Věstníku ze dne 8. prosince 1998, kterým se stanoví pravidla pro výkon substitučního oprávnění advokátních koncipientů a jiných zaměstnanců advokáta, ve znění usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/2002 Věstníku ze dne 3. září 2002, usnesení představenstva České advokátní komory č. 3/2004 Věstníku ze dne 12. května 2004, usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/2009 Věstníku ze dne 8. prosince 2008 a ve znění redakčního sdělení o opravě tiskových chyb, oznámeného v částce 1/1999 Věstníku.

Procesní podmínky civilního soudního řízení a jejich zkoumání

Abstrakt

Hlavním účelem předkládané rigorózní práce je poskytnout ucelené pojednání o procesních podmínkách civilního soudního řízení a jejich zkoumání, jakož i o odstraňování nedostatků procesních podmínek zjištěných během řízení a následcích nastávajících v případě jejich neodstranění. Cílem této práce je představit a analyzovat nejen náležitosti civilního soudního řízení, které jsou jako procesní podmínky explicitně označeny občanským soudním řádem, nýbrž i takové náležitosti, ohledně jejichž zařazení mezi procesní podmínky není mezi odbornou veřejností shoda.

Práce je strukturována do pěti částí, dále do kapitol a podkapitol. První část se soustředí především na vymezení pojmu procesních podmínek a odlišení nedostatků procesních podmínek od vad návrhu na zahájení řízení. Druhá část se detailně věnuje procesním podmínkám na straně soudu, konkrétně civilní pravomoci a příslušnosti soudu. Třetí část popisuje procesní podmínky na straně účastníků řízení, tedy procesní subjektivitu, procesní způsobilost a způsobilost být zástupcem účastníka a oprávnění zastupovat. Čtvrtá část pojednává o negativních procesních podmínkách, mezi něž patří překážka litispendence a překážka rei iudicatae. Poslední pátá část práce se zabývá tzv. spornými procesními podmínkami, k nimž se řadí náležité zahájení řízení, splnění poplatková povinnost, zákonný nepodjatý soudce a správné obsazení senátu. V rámci celé práce je věnována zvláštní pozornost judikatuře, a to zejména vnitrostátních soudů. Závěr práce jednak shrnuje úpravu procesních podmínek civilního soudního řízení podle platných právních předpisů a jednak představuje navrhovanou úpravu podle věcného záměru civilního řádu soudního, který by měl v budoucnu občanský soudní řád nahradit.

Klíčová slova

Procesní podmínky, civilní soudní řízení, odstraňování nedostatků, následky nedostatků.

Procedural requirements of civil proceedings and examination thereof

Abstract

The main purpose of the submitted thesis is to provide a comprehensive treatise on procedural requirements of civil proceedings and examination thereof, as well as on addressing the deficiencies of procedural requirements identified during the proceedings and consequences arising in the event of failure to address such deficiencies. The aim of this thesis is to present and analyse not only the requisites of civil proceedings, which are expressly identified as procedural requirements by the Code of Civil Procedure, but also such requisites regarding their classification as procedural requirements the professional public has not reached the consensus.

The thesis is structured into five parts, then into chapters and subchapters. The first part of the thesis concentrate primarily on the definition of the concept of procedural requirements and the differentiation of deficiencies of procedural requirements from defects in the document instituting the proceedings. The second part is devoted to detailed description of the procedural requirements on the part of the court, namely the civil competence and jurisdiction of the court. The third part describes the procedural requirements on the part of the participants, ie the procedural subjectivity, the procedural capacity and the capacity to represent the participants and the power of representation. The fourth part discusses the negative procedural conditions, which include *Lis pendens* and *Rei iudicatae*. The final fifth part of the thesis deals with the so-called disputed procedural requirements, which includes the proper initiation of proceedings, the fulfillment of the fee obligation, the lawful impartial judge and the regular formation of the court. Throughout the work, special attention is paid to the case law, especially the case-law of national courts. The conclusion of the thesis summarizes the regulation of the procedural requirements of civil proceedings under applicable law and present the forthcoming legislative proposal, which should replace the Code of Civil Procedure in the future.

Key words

Procedural requirements, civil proceedings, addressing deficiencies, consequences of deficiencies.